

Jacint Creus

EL CICLE DE LES RONDALLES DE NDJAMBU
EN EL CONTEXT
DE LA LITERATURA ORAL DELS NDOWE

Apèndix 1

TEXTOS

versió en llengua catalana

Com a primer apèndix, dono la transcripció de les rondalles que han estat objecte del meu estudi: es tracta de totes les rondalles que, a parer meu, es poden adscriure al cicle, i que em van explicar al llarg del meu treball de camp. La transcripció que n'ofereixo ara és una transcripció literal presa de les versions en llengua espanyola que em van donar els meus informadors ndowe.

Moltes d'aquestes rondalles van ser publicades al meu llibre *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Allà, però, es tractava de versions molt arreglades, ben redactades, literaturitzades fins a un cert punt. Tanmateix, d'altres no s'han publicat mai. En tots dos casos, la transcripció és el més exacta que m'ha estat possible, el més literal possible, tal com cada informador me les va explicar, amb l'únic condicionant de la traducció al català.

Aquest desig de literalitat ha fet que respectés tota mena de construccions incorrectes, expressions matusseres i incongruències gramaticals. La llengua espanyola utilitzada pels meus informadors, efectivament, és molt poc acurada; i la competència que en tenen és molt discutible. He procurat que les transcripcions s'assemblassin amb la major fidelitat possible a la llengua original.

Només hi he arreglat la pronomiació feble, especialment la que és inexistent en espanyol (en, hi...). Els fragments inintel·ligibles o esborrats de la gravació els he solucionat amb punts suspensius entre claudàtors [...]. Igualment, he utilitzat els claudàtors per expressar mancances de la narració o de la gravació que es poden deduir fàcilment pel context.

Les frases dialogades van en caràcters itàlics. No porten guió al davant, tret dels casos en què els textos de dos interlocutors s'encavalquen.

He reduït la notació estrictament als aspectes que dificulten la intel·ligibilitat del text. A l'acabament de cada rondalla en dono la referència bibliogràfica (quan es tracta de rondalles que ja he publicat), el nom de l'informador i la data de la gravació.

Pel que fa a l'ordenació, estan disposades d'acord amb els grups resultants del meu estudi:

N (Ngwalezie, 1)

N (Ilombe, 1)

N (Ilombe, 2)

N (Ilombe, 3)

N (Ugula, 1)

N (Ugula, 2)

N (Ugula, 3)

N (Ugula, 4)

N (Ugula, 5)

N (Ngwakondi, 1)

N (Etundji, 1)

N (Etundji, 2)

N (el noi transvestit)

Acabo amb les rondalles del cicle no adscrites a cap grup concret.

No sempre és possible ordenar internament cada grup d'una manera coherent. És per això que, al si de cada grup, he optat per seguir l'ordre cronològic d'explicació.

Després de cadascuna de les rondalles, dono una breu fitxa amb una informació sumària, de caràcter tècnic, sobre la rondalla en qüestió. Inclou:

- el grup a què està adscrita.
- el personatge principal, quan és del cicle.
- les funcions que hi he detectat, segons l'esquema de Vladimir Propp. Quan alguna de les rondalles està formada per més d'una seqüència, presento les funcions en grups separats.
- les esferes d'acció dels personatges del cicle que hi apareixen.
- els personatges del cicle que hi actuen d'una manera contraposada.
- els personatges de caràcter meravellós que hi surten, exceptuant-ne els que pertanyen al cicle.
- els objectes de caràcter meravellós que hi apareixen.
- els temes principals de la rondalla, expressats preferentment en forma d'oposició.

El text de les rondalles i aquesta informació sumària formen la base del meu estudi. És a partir d'aquest material que ha estat possible la teorització.

Hi havia una vegada... era un home anomenat Ndjambu amb les seves dues dones de sempre. Aleshores va dir Ndjambu que *En el seu poble no vull escoltar ni veure que hi ha una dona més; ni que la seva mare, és a dir les seves dones, fessin néixer una dona; solament els homes, perquè els homes sí que tenen importància a la vida; per més que les dones tenen importància, però l'home és el més, el que té més poder.* Aleshores van passar els anys i mesos. La bona, que és Ngwalezie, va agafar l'embaràs. I l'altra no va agafar l'embaràs. Aleshores ja tenia enveja. Cada dia, nit, anava preguntant a Déu que *Aquest embaràs que té la bona, que és Ngwalezie, aleshores en donar a llum que aparegui una dona.* Cada vegada, aquella dona ho feia. Aleshores l'embaràs es va anar fent més gran i va donar a llum una dona.

Ndjambu es va començar a enfadar. Va dir: *No vull saber res. Aquesta nena, el que faré és que la llencin d'una vegada.* La pobra dona, la bona, Ngwalezie, ja anava plorant. Va agafar la seva filla, la va portar a un bosc més lluny. Va pensar que *El que he de fer és buscar un arbre que té un forat a dintre.* Aleshores ficaré la meva pobra filla allà a dintre i de tant en tant buscaré manera de mantenir-la. Gràcies a Déu, la pobra dona va aconseguir un arbre que té forat. Va ficar la seva filla allà a dintre. Va tornar a casa. Estava allà asseguda, va preparar menjar per a la seva filla. Cada vegada feia allò.

La filla ja va millorant i aleshores es va posar ja com una dona. Va començar la seva mare. Va dir: *Avui he d'anar a la finca.* Va marxar a la finca. Va portar-ne menjar. El va cuinar. I en cuinar-lo va portar menjar on la seva filla. Li va donar una mica de menjar. Va tornar a casa. I, cada vegada que feia això, la dolenta, que és Ngwakondi, ho notava: *Però, ¿què fa, de tant en tant, aquesta dona, que surt de la seva finca, cuina i perd unes deu hores sense venir? ¿Què sol fer aquesta dona al bosc?*

Una vegada aquella dona, la dolenta, va anar allà al bosc. Es va amagar a sota dels arbres. Aleshores Ngwalezie se'n va anar a la finca. Va portar el seu menjar, va començar a cuinar; i en havent cuinat se'n va anar on la seva filla. Caminant, caminant, caminant, fins arribar on era la seva filla. A mesura que anava caminant, la dolenta, Ngwakondi, l'anava seguint a poc a poc, a poc a poc, perquè no senti el pas ni soroll mentre va caminant. La pobra dona va arribar on la seva filla. Hi va arribar. I tenia manera de cridar la seva filla. La manera era: *Aquesta manera que et crido, serà tres vegades, perquè sàpigues que sóc jo, la teva mare.*

Bé. Aquella dona la va començar a cridar: *Filla meva! Filla meva! Filla meva!* Va contestar. Va sortir. Va agafar el seu menjar i se'l va menjar tranquil-lament. De la manera que feien allò, la dolenta, Ngwakondi, estava ja amagada. Aleshores, abans que tornés la bona, que és Ngwalezie, ella va tornar corrent i va arribar a casa seva. Aleshores la bona, que és Ngwalezie, va tornar a casa seva tranquil-lament.

L'endemà va anar al bosc. I la dolenta es va quedar a casa. Va preparar el seu matxet, el va esmolar bonament, i se'n va anar al bosc. Perquè sabia la manera com Ngwalezie cridava la seva filla, que era tres vegades, va captar la seva veu de la manera com cridava la seva filla, després se'n va anar allà al bosc. Va començar a cridar: *Filla meva! Filla meva! i Filla meva!* Ella va contestar: *Sí, mare, sóc aquí! Ets tu, la que em va deixar en aquest tronc d'arbre, i vaig a sortir.*

En sortir la pobra filla, aquella dona li va llançar el matxet, la va agafar aleshores, la va matar, va llançar el seu cos en el bosc. I va tornar a casa tranquil-lament com si no hagués passat res.

¿Què va passar? Quan Ngwalezie, que és la bona, va arribar a casa, va començar a cuinar. En acabar de cuinar va començar a caminar, a poc a poc, a poc a poc, fins arribar al lloc on era la seva filla. Però quan caminava s'anava estranyant: *Sembla que aquí hi ha sang. ¿Han matat aquí un animal? No res. Potser aquesta sang no és sang d'un animal, és sang d'una persona. Potser és la meva filla!* La pobra dona seguia, però no tenia ganes d'anar-hi, perquè sabia que ja han mort la seva filla. En arribar al lloc es va estranyar: *Hum! Deu ser que han fet alguna cosa aquí.* Va començar a cridar: *Filla meva! Filla meva! Filla meva!*

La seva filla sense contestar, tres vegades. Va cridar més: *Filla meva! Filla meva! Filla meva!* Sense contestar. *Oh, Déu meu, ja ho sabia!* La pobra dona va tornar a casa plorant. Va dir: *Jo també he de fer de la manera que penso.* Va esmolar el seu matxet i va matar la dolenta, que és Ngwakondi. Aleshores ella es va quedar amb el seu marit Ndjambu tranquil-lament¹.

¹ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 15.

Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 12/11/86.

Rondalla número 01

Grup: N (Ngwalezie, 1)

Personatge principal: Ngwalezie

FUNCIONS:

- situació inicial
- prohibició
- transgressió
- interrogatori
- malifeta
- principi de l'acció contrària
- partença
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació
- tornada

- informació
- engany
- complicitat
- malifeta

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ngwalezie
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor: Ngwakondi, Ndjambu
referent:

**Personatges del cicle
contraposats:**

Ngwalezie / Ngwakondi, Ndjambu

Personatges meravellosos:

Objectes meravellosos:

Temes principals:

esposa bona / coesposa dolenta
fills mascles / fills femelles

La rondalla té el títol de Ndjambu de sempre amb la seva dona Ngwalezie. Aleshores Ndjambu tenia dues dones, Ngwalezie i Ngwakondi. Va dir Ndjambu: *Jo, aquesta vegada, vaig de viatge. Però Ndjambu pensava que aquell viatge era d'anada, és a dir comprovant de les seves dones quina és la bona i la dolenta. Aleshores, per fer-ho així, havia de fer manera que una prova de cadascuna. Aleshores Ndjambu va anar al seu viatge. En anar-se'n de viatge va dir: Perdoneu-me, dones. El que he de fer ara, jo us deixaré a cada una de vosaltres alguna cosa. Aquesta cosa em servirà quan tornaré de viatge. Aleshores la gent que jo portaré d'allà menjarà les coses que us he deixat.*

Aleshores és el bou. I el va posar a cadascuna d'elles en un garrafó d'aquells. Aleshores l'home se'n va anar al seu viatge. Estaven allà, estaven allà, ja pensaven que va dir que *Tornaré al cap d'uns quatre mesos*. Quan van arribar a uns tres mesos i mig, Ngwalezie va agafar el garrafó de Ngwakondi. Aleshores el va deixar. Ngwakondi, ¿què va fer? També va agafar el de Ngwalezie. El que va fer, va començar a menjar-se tot el bou que hi havia a dintre. I va començar a ficar tonteries allà a dintre, dintre del garrafó, i les hi va posar i el va tancar.

En lloc que Ngwalezie visités la seva cosa, no la visitava. Després va arribar Ndjambu. Va dir: *Bé. Les meves dues dones, vull que cada una de vosaltres porti el que jo us vaig deixar. Va portar un plat gros i cada una anava posant la cosa allà a dintre. Ngwakondi, perquè sabia que havia fet mal a Ngwalezie, va anar ràpidament, va agafar el garrafó, va començar a treure'n les coses, el que hi havia a dintre. Ngwalezie, quan va anar a agafar el seu, va mirar: Cony! Sembla que aquí hi ha alguna cosa! La pobra dona ja volia reclamar la seva cosa i no hi havia manera. Ndjambu es va enfadar: Aquí hi ha hagut un abús.*

Aleshores ja era una cosa de vergonya: tenia gent a casa esperant ja la cosa. Va dir: *Jo, la manera que he de fer és matar una dona, que és Ngwalezie. Els seus amics li van dir: No. Tenim aquí una prova. Van anar a un riu, van posar fil, el van lligar a cada costat: Aleshores, cada dona passarà allà. - Vinga, Ngwalezie, aixeca't! La pobra dona es va aixecar. Va passar, va passar a l'altre costat. Ngwakondi, en aixecar-se, doncs va caure a l'aigua. La gent cridava: Oh, oh! És Ngwakondi qui ha fet mal! Aleshores va dir: No, no sóc pas jo! Es va tornar a aixecar.*

Un altre sistema: van agafar, perquè n'hi havia un que tenia allà màgia, aleshores va cridar el tauró: *Cada una estarà al damunt del tauró. Aleshores donarà unes cinc voltes.* Ngwalezie es va posar al damunt del tauró. El tauró la va portar. Va donar cinc voltes, va tornar a terra. Ngwakondi es va posar en el tauró. Ja hi anava. Doncs va caure a l'aigua i el tauró se la va menjar.

Doncs van tornar a casa. Allà és on Ndjambu va acceptar que Ngwalezie és una dona per a ell. Aleshores van servir els seus companys i el fill. El Sr. Ndjambu va quedar contentament amb la seva dona Ngwalezie. Aleshores els seus amics van tornar d'on venien. La rondalla ja².

² Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 13.

Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 14/11/86.

Rondalla número 02

Grup: N (Ngwalezie, 1)

Personatge principal: Ngwalezie

FUNCIONS:

- situació inicial
- allunyament
- prohibició
- transgressió
- interrogatori
- informació
- engany
- complicitat
- mancança
- principi de l'acció contrària
- partença
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació
- tornada

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ngwalezie
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari: Ndjambu
heroi fals:
agressor: Ngwakondi, Ndjambu
referent:

**Personatges del cicle
contraposats:**

Ngwalezie / Ngwakondi / Ndjambu

Personatges meravellosos:

Objectes meravellosos:

Temes principals:

esposa bona / coesposa dolenta

Hi havia una vegada... Vivia un home anomenat Ndjambu en un poble amb les seves dues dones, Ngwalezie i Ngwakondi. L'home va calcular que *El que he de fer és marxar de viatge. Quan acabi el viatge tinc un plàtan aquí, un fruiter, que em servirà el dia que jo vindré amb els meus amics. Ens ho passarem bé amb aquest plàtan. Ens el menjarem. Que ningú no intenti tallar-lo. ¿M'enteneu?* Les seves dones van acceptar-ho.

L'home va anar al seu viatge. ¿Què van fer? Ngwakondi, que és la dolenta, es va aixecar i va dir: *Aquest plàtan, me l'he de menjar. Va tornar a casa seva. L'endemà, Ngwalezie va anar a les seves finques. La pobra dona, allà treballant. I Ngwakondi, que és la dolenta, va agafar el seu matxet i va anar a tallar el plàtan. Va començar a cuinar-lo. I les restes, les peles del plàtan, les va anar a deixar a la banda de Ngwalezie, que és la bona. Ho va posar a sota de la seva brossa, on solen deixar la brossa, allà a dintre, perquè el dia que començaran a jutjar tot això, que no ho descobreixin al costat de la primera, sinó de la segona.*

¿Què va passar? Ngwalezie va tornar de la seva finca i va entrar a casa. Va cuinar les seves coses. Quan ja sabien que s'acostava el temps que arribés Ndjambu, Ngwalezie va mirar. Aleshores va preguntar a Ngwakondi: *¿Qui ha tallat el plàtan? - Jo no sé res. ¿Per què em preguntes? - Et pregunto, ¿per què? Perquè som veïnes d'aquí en primer lloc, amb el mateix marit. Tot el que veuria faltar aquí t'ho pregunto. Es van quedar allà assegudes.*

Quan va tornar Ndjambu, bonament va arribar a la cuina. Va saludar les seves dones i va mirar. No veia el plàtan. Va cridar les seves dues dones: *¿On és el plàtan? Ngwakondi, com a dolenta, va presentar primerament: Jo no sé res, que no sé res, que no sé res. - Però, ¿com? Ngwalezie, ¿què et passa? ¿Qui ha tallat això? - Que no ho sé [...]. - Ara ho sabreu. L'home va agafar la seva escopeta i va dir: Ara mateix, investigueu tot això. Van passar per la cuina. De la cuina, al darrera. Per la porta del darrera van passar per allà a buscar per tots els llocs, i res. Va dir: Ara, cal investigar clarament. Van investigar allà on solen deixar la brossa. Tot això mirant, mirant, mirant, van trobar les peles del plàtan a la banda de Ngwalezie.*

Va dir: *Bé, el que he de fer. Va agafar l'escopeta, hi va posar bala, va disparar. Ngwalezie va caure. Van portar un taüt, van fer una tomba, la van ficar dintre de la seva pròpia tomba. ¿Què feia Ngwakondi? Cada matí, en lloc d'anar a la seva finca, ella se'n va anar. Fins arribar on hi havia aquell sepulcre.*

S'aixeca. Va començar a ballar: *Des que jo vaig fer, des que jo vaig menjar plàtan, i ho vaig fer perquè ho vull fer. I cada dia feia això. Un dia d'aquells Ngwalezie va dir: Avui [...] aquella dona, cada vegada que fa aquelles coses, el que he de fer és menjar-me-la i fer-la. La pobra dona es va aixecar i la va agafar ben fort. Ngwakondi venia plorant: No sé què és el que em passa, no sé què és el que em passa. Es va acostar a casa seva. Aleshores el seu marit li va preguntar: Què és el que et passa? - Que no ho sé. - Diques. - Però si jo cada matí, cada vegada que anava a la finca, em parava a ballar on Ngwalezie, cantant allà, tots els matins cantant. Cada vegada que torno, cantant.*

Ngwakondi, després va morir. Ndjambu es va quedar sense dones. Per la seva culpa de matar i no saber jutjar ni les persones³.

³ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 12.

Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 25/02/87.

Rondalla número 03

Grup: N (Ngwalezie, 1)

Personatge principal: Ngwalezie

FUNCIONS:

- situació inicial
- allunyament
- prohibició
- transgressió
- interrogatori
- informació
- engany
- complicitat
- malifeta
- principi de l'acció contrària
- combat
- victòria
- reparació

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ngwalezie
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor: Ngwakondi
referent:

**Personatges del cicle
contraposats:**
Ngwalezie / Ngwakondi / Ndjambu

Personatges meravellosos:

Objectes meravellosos:

Temes principals:
esposa bona / coesposa dolenta
morts / vius

En un poble vivia Ndjambu amb les seves dues dones, Ngwakondi i Ngwalezie. Vivien plegats. Aleshores, cada dona tenia el seu menjar, la seva cuina. I darrera de cada cuina hi havia plàtans. Al mig de les dues cuines, el marit tenia un galliner on hi havia moltes gallines. Durant el temps donava a les seves dones gallines perquè se les mengessin. A ell mateix no li interessaven. Quan es van acabar totes aquelles gallines va quedar un gall gros, i l'home va dir: *Aquest sí que és meu. Vosaltres us heu menjat la resta, però aquest, que ningú no se'l mengi. Me'n vaig de viatge on el meu amic. Ell em va dir que em prepararà un gall gros. Quan jo arribi allà, ens el menjarem. De la mateixa manera, jo reservo aquest gall meu: que quan torni portaré amb mi el meu amic; i el dia de l'arribada ens menjarem també el meu gall gros, igual que jo faré en arribar allà.* Les dones van dir que *D'acord.*

El marit va preparar el seu equipatge i va marxar de viatge. Va arribar a la casa del seu amic, i aquest li va preparar bé el menjar. Li van matar un gall gros i se'l van menjar tots dos. Aleshores ell va dir al seu amic: *Jo no tinc res per donar-te. L'únic és que he de tornar a casa meva amb tu, perquè ens mengem el gall que tinc.* El seu amic li va dir: *Bé, això està bé: si t'has menjat el meu, aleshores jo també m'he de menjar el teu.*

Com que, quan l'home estava allà, la seva maleïda dona Ngwakondi va matar aquell gall i se'l va menjar de dia. Va agafar totes les plomes i va anar a llançar-les darrera de la cuina de Ngwalezie. Aleshores el marit va tornar. En arribar, va saludar les seves dones. Els va presentar el seu amic. Ell va dir a les seves dones: *Mateu el meu gall gros, perquè me l'he de menjar amb el meu amic.* Ngwakondi va dir: *Doncs... aquell gall, no el veig, eh! Fa uns quants dies que jo no he tornat a veure aquell gall.*

El marit va dir: *Però, ¿com és possible? El gall que vaig deixar aquí! A més a més, us vaig dir que el cuidéssiu amb molta precaució i seguretat perquè tornaria amb el meu amic perquè ens el mengem.* Aquesta va dir que *Jo no sé res.* El marit va preguntar a l'altra dona, Ngwalezie, i aquesta va dir que *Jo no en tinc ni idea. No he vist aquell gall des de fa uns dos dies.* Ngwakondi va dir: *Doncs podem anar mirant darrera de les cuines, mirant a la brossa. Qui es mengi la gallina pot llançar les plomes allà o amagar-les a sota d'una altra brossa. Així es pot saber més bé.*

Van començar a mirar i aquella maleïda Ngwakondi es va dirigir directament darrera de la cuina de Ngwalezie, on es llançava la brossa, i va dir: *Doncs aquí hi ha aquestes plomes. Jo no sé com és que han d'aparèixer aquí: és a dir que es va menjar en aquesta cuina. L'home hi va anar en veure les plomes. La pobra Ngwalezie estava tremolant ja de por perquè era innocent, no sabia res.*

I el seu marit li va dir: *Com que tu m'has faltat així, malgrat haver dit que no toqueu aquell gall i tu te l'has menjat, jo et mataré perquè no hi tinc res a fer: el meu amic passarà gana un dia.* La maleïda Ngwakondi va tornar tranquil·lament a casa seva. Ngwalezie estava dient al seu marit que *No sé res, si's plau! No em vaig menjar aquell gall!* L'home va dir: *No vull saber res.* Va agafar la seva dona i va ordenar a la gent del poble que la matés. Van matar aquesta dona i van anar a enterrar-la. Aleshores l'home es va quedar sol amb la maleïda Ngwakondi.

Ngwakondi, cada dia que anava a la finca, després de la mort de la seva rival Ngwalezie, després de treballar a la finca, quan tornava, baixava la seva cistella al cementiri⁴ i es quedava allà al cementiri ballant, dient: *Estic plorant la meva rival, estic plorant la meva rival. Jo menjant el que és aliè i llançant-lo a la brossa darrera de la seva cuina. Estic plorant la meva rival, estic plorant la meva rival. Jo menjant el que és de la suor i llançant-ho a la brossa en el seu lloc de la brossa⁵.* Cada dia ho feia.

Un altre dia va tornar a la finca. Després de la finca va venir al cementiri i s'hi va aturar. Va baixar la seva cistella i va començar a ballar, cantant. La cançó deia: *Jo ploro la meva rival. Estic menjant i vaig menjar el sofriment i vaig llançar brossa darrera de la seva cuina al seu lloc de la brossa. Jo ploro la meva rival. Jo menjant la suor i llançant brossa al seu lloc de la brossa⁶.* Cada dia, aquesta dona ho feia. Una persona del poble ho va descobrir i ho va dir al seu marit. Aquest, ni hi va pensar. Una altra vegada una altra gent hi va anar, es va amagar i ho va veure tot. Van tornar, ho van explicar al seu marit i aquest res, no ho acceptava.

⁴ A la tomba de Ngwalezie.

⁵ Es tracta d'una cançó que l'informador va cantar solament en la versió en llengua ndowe.

⁶ *Ibidem.*

Un altre dia, quan aquella maleïda Ngwakondi va anar una altra vegada a la finca, en tornar va deixar la seva cistella allà, es va aixecar damunt del cementiri i va començar a ballar cantant: *Jo ploro la meva rival. Jo menjant la suor i llançant la brossa al seu lloc de la brossa*⁷. A mesura que anava cantant i ballant, li va quedar enganxat en el cementiri un peu. Tota la cama li va quedar immòbil. En voler moure aquella cama, no hi havia manera. Va començar a cridar dient: *Ngwalezie, deixa'm! Ngwalezie, deixa'm!* No hi havia manera.

En moure l'altra cama, també ja estava enganxada. No hi havia manera. Va començar a moure's amb força, fins que va caure de cul i el cul també li va quedar enganxat al cementiri. En tocar una mà per provar d'empènyer el terra i aixecar-se, la mà li va quedar enganxada. En baixar l'altre braç i tocar amb la segona mà, aquesta també li va quedar enganxada al cementiri.

Va continuar movent-se, fins que va caure d'esquena i també l'esquena li va quedar enganxada damunt del cementiri. I ella es va quedar totalment enganxada al cementiri. El seu marit va començar a esperar-la i la dona no arribava. Ho va comunicar al poble i totes les dones que van tornar de la finca van dir que *No hem vist la teva dona. Ja et vam dir que ella té el costum d'anar a cantar damunt del cementiri de l'altra, i tu no t'ho creus*. Ell va cridar la gent del poble i els va dir que l'acompanyessin allà.

Van anar directament al cementiri i van trobar aquesta allà, encara viva. Van intentar treure-la, i sortia amb tota la terra. No hi havia manera. Li van demanar: *¿Què ha passat?* I ella ja no va amagar res. Va explicar tot el que feia i va afirmar que va ser ella qui es va menjar el gall i va anar a llançar les plomes al lloc de la brossa de la seva rival i van matar la seva rival en lloc seu, i ara ella s'ha quedat enganxada al cementiri de la seva rival per estar ballant allà cada dia, cantant dient: *Estic plorant la meva rival. Jo ploro la meva rival. Menjo la suor i llenço la brossa al lloc de la brossa de la meva rival*⁸.

La gent provava de treure-la i no hi havia manera. Van tornar al poble. L'endemà, quan hi van anar al matí, van trobar que ja era morta. I aquesta es va quedar morta damunt del cementiri de la seva rival⁹.

⁷ Ibídem.

⁸ Ibídem.

⁹ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 14.

Explicada per Rogelio Cristian Dikabo, 13/03/87.

Rondalla número 04

Grup: N (Ngwalezie, 1)

Personatge principal: Ngwalezie

FUNCIONS:

- situació inicial
- allunyament
- prohibició
- transgressió
- interrogatori
- informació
- engany
- complicitat
- malifeta
- mediació
- principi de l'acció contrària
- combat
- victòria
- reparació

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ngwalezie
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor: Ngwakondi, Ndjambu
referent:

**Personatges del cicle
contraposats:**

Ngwalezie / Ngwakondi, Ndjambu

Personatges meravellosos:

Objectes meravellosos:

Temes principals:

esposa bona / coesposa dolenta

Hi havia una vegada... Vivia un home anomenat Ndjambu amb la seva dona Ngwalezie. Aleshores, Ngwalezie va agafar l'embaràs i va donar a llum una noia anomenada Ilombe. Perquè el seu pare era un pobre, no tenien res, aleshores la noia va decidir anar-se'n a qualsevol lloc en cerca de la vida. Va demanar-ho al seu pare i la mare, li van deixar.

La noia va començar a caminar. Aleshores va arribar a la costa. Va començar a caminar per la platja, per la platja, per la platja, fins arribar a una distància d'uns quants quilòmetres. Allà la noia veia un noi que estava també a la platja. El va mirar: *Déu meu, ¿seria assassinat, o un assassí?* No va passar res. Aleshores la noia va començar a caminar, a caminar, a caminar, fins arribar on era el noi.

Li va preguntar el noi: *¿On vas?* La noia es va quedar amb la boca tancada. Li va preguntar per segona vegada: *¿Com et dius? - Em dic Ilombe. - ¿On vas? - Vaig a buscar-me la vida. - ¿A buscar-te la vida? - Sí. Quin remei! Que nosaltres, en el poble, som tan pobres i així que no puc suportar viure així. Per això he vingut a buscar un marit, un home que em podrà cuidar fins a la meva fi. El noi es va aixecar i va dir: Jo també estic aquí en cerca d'una dona. I m'ho passo malament aquí. No passa res. Ens podem casar i aleshores viurem així feliços. Li va dir: Jo em dic Mangongo. Des que som aquí cal tenir present que la meva mare és una fantasma. I no li agrada que aquí vingui la gent.*

Bé. I, *¿què farem?* -va demanar la dona. L'home va dir: *Tu no et preocupis. Hi anirem així.* Aleshores van començar a caminar fins arribar a casa. Hi van entrar. De moment la mare era a la seva feina. L'home va pensar, va dir: *¿Què és el que he de fer? El que he de fer és preparar-li a ella un llit a sota de l'altre llit. I així hem de fer que vagis a buscar alguna cosa com una espiga de taronja; aleshores, a mesura que aquesta dona estigui dormint, la vas punxant amb això una miqueta i així notará que hi ha alguna cosa que l'està picant allà o una bestiola que la molesta. Aleshores aquesta dona sortirà del llit i anirà a dormir a un altre llit. ¿D'acord? - Sí.*

La noia es va ficar a sota del llit. Hi dormia. Cada vegada que la dona anava a fer la seva feina, sortia. Van passar tres mesos i la noia va agafar l'embaràs. Va començar: *Déu meu, ¿què és el que he de fer aquí? ¿I què faré?* L'home li va dir que *No et preocupis*. Es van ficar allà, van passar dies i va arribar el moment. La noia va donar a llum un fill. Bé. Una nit aquella dona se'n va anar al llit. Sentia una mica de moviment a sota del llit. Va preguntar al seu fill: *¿Aquí hi ha alguna cosa? - No, mare, aquí no hi ha alguna cosa.*

La va punxar. *¿Què és el que em punxa aquí? ¿Què és el que passa? -* va preguntar al seu fill. Li va dir: *Mare meva, Des que vostè has dormit aquí en aquest llit has notat que hi ha alguna cosa que et pica aquí. [...] Vés-te'n a dormir a l'altre llit. Va sortir, se'n va anar a l'altre llit. La dona dormia, dormia, dormia, però si així no hi havia manera, la noia va pensar que Aquesta dona em matarà, em matarà. Va sortir la noia i va dir: Marit meu, em penso que jo torno al meu poble. No puc aguantar-me aquí amb el pobre nadó; si no, aquella dona el matarà igual que a mi mateixa.*

L'home va dir: *No hi ha de què. Va preparar carbassa, cacauets, i aleshores li va dir: Aquí et dono aquestes coses. Et serviran quan la meva mare potser et perseguirà. Aleshores llançaràs un per un i ella començarà a menjar-ne. Abans d'acabar-lo marxaràs i ja arribaràs al teu poble. ¿D'acord? - Sí. La noia va sortir. L'home va començar a acompanyar-la. L'acompanyava amb consells, com havia de tenir cura del seu fill, i així. Aleshores la noia ja se n'anava, ja se n'anava, i en mirar endarrera ja veia aquella dona venint.*

Va començar a llançar carbassa per carbassa. Després de carbassa, cacauet. La noia va mirar. Ja li quedava poc cacauet. Aleshores al darrera li va llançar una cosa que tenia a la mà i es va convertir en un gran riu. L'home deia: *Oh, Déu meu, mare meva! És el meu fill! Si's plau, és el meu fill! Si's plau, que no mati el meu fill!* Aleshores la dona se'n va anar fins arribar al seu poble i allà vivien feliços amb el seu pare i la seva mare.

I així és la rondalla¹⁰.

¹⁰ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 6.

Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 09/12/86.

Rondalla número 05

Grup: N (Ilombe, 1)

Personatge principal: Ilombe

FUNCIONS:

- situació inicial
- mancança
- principi de l'acció contrària
- partença
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació
- tornada
- persecució
- auxili

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ilombe
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor:
referent: Ngwalezie, Ndjambu

**Personatges del cicle
contraposats:**

Personatges meravellosos:

Objectes meravellosos: carbassa

Temes principals:

casats / solters
morts / vius

En un poble vivia Ndjambu amb la seva dona Ngwalezie i la seva filla Ilombe. Ilombe no desitjava cap home. Cada home que venia en cerca d'ella, no l'acceptava. I en va sortir un i va intentar que *Intentaré fer alguna cosa*. Se n'hi va anar i va trobar els soldats a la porta. Va demanar permís i la dona no el va acceptar. Va dir als soldats que l'enviïn a qualsevol lloc. L'home va tornar. Un altre es va aixecar. Se'n va anar. La dona va dir: *Si's plau, que aquest home que ve que no s'acosti aquí*. L'home va tornar.

I es van reunir els homes. Van dir: *Senyors, ¿quina opinió hem de fer servir? ¿Per què? Perquè aquella dona no accepta i no vol qualsevol home*. Un va dir: *Jo tinc una bona idea*. L'home va anar fins arribar a casa d'aquella dona. Va entrar. Va pujar a dalt. Va dir: *Escolta, si's plau, Ilombe: Jo no vinc aquí per pronunciar-me amb tu. El que vull és casament*. La dona va dir: *Escolta: torna tranquil perquè no et vull fer res*. L'home va baixar, va tornar.

I un dia una fantasma d'aquelles es va aixecar. Va dir: *¿Què he de fer?* Va començar a demanar en el primer poble: *Mitjons*. Se'ls va posar. *Sabates*. Se les va posar. *Camisa*. La va demanar al seu amic i se la va posar. *Jaqueta*. Se la va posar. *Corbata*. Se la va posar. *Barret*. Se'l va posar. *Les ulleres*. Se les va posar també. I va començar a caminar fins arribar prop de la casa.

La dona es va aixecar. L'home va dir: *Si's plau, soldats: deixeu pas a aquest home que ve, perquè és el millor i m'enamoro d'ell*. L'home va començar a caminar i va pujar fins dalt. Li va preguntar la dona: *¿Què tal?* - L'home va contestar: *Estic*. La dona va cridar el seu pare i van dir: *No hi ha altra manera. Aquest home és l'únic que vull*. Van fer la cerimònia, tot allò, i l'home va dir: *No hi ha altra cosa, m'he d'emportar la meva dona*. Li van dir: *No hi ha de què*. Van arreglar les coses. L'home va començar a baixar amb la seva dona.

Quan anaven junts, un va sortir. Va dir: *Escolta, si's plau: les meves ulleres*. L'home es va treure les ulleres i les va donar a l'amo. A dues passes: *Escolta: el meu barret*. Se'l va treure. Un altre venia: *Escolta, si's plau: la meva jaqueta*. Es va treure la jaqueta. *Escolta: la meva camisa*. Es va treure la camisa. *Escolta: les meves sabates*. Se les va treure. Fins que quan li van treure totes les coses, es va quedar despullat.

Allà la dona li va preguntar: *Però, ¿què passa? ¿Com que així ets?* Li va dir que *No et preocupis. Anem a arribar.* Fins arribar on són els sepulcres, es van aixecar allà. Allà la dona va pensar: *Això no és possible perquè jo amb aquest home ens casem.* I tenia la seva ombrel·la. Va dir: *Si's plau, perdona'm. Vull fer una necessitat.* La dona va marxar, va deixar la seva ombrel·la allà i va començar a parlar amb l'ombrel·la¹¹.

L'home va entrar. La dona va començar a parlar amb allò i se'n va anar caminant. Se'n va anar corrent a força quilòmetres. Allà l'home va preguntar: *Escolta, Ilombe, ¿què passa? - Escolta, si's plau, tinc diarrea. No puc sortir d'aquí. - ¿Per què? - Espera't un moment. Vinc ara.* L'home allà esperant. Com que la tia se'n va anar corrent. I l'home: *Però, ¿com? ¿Què passa? Escolta, dona: ¿surts d'allà o no? - Vinc ara.* Com que la dona ja no és allà. Aleshores l'home va dir: *Això és impossible.* Va sortir i va trobar solament una ombrel·la. Va dir: *Quina bestiesa!*

L'home va sortir. Va anar corrent. Va començar a volar i la veia com anava corrent. ¿Què va passar? La dona ja estava prop del poble. L'home també ja l'encalçava. Fins arribar a la porta. Allà l'home va arribar. Ilombe va caure a la porta. L'home va tornar. Li van dir: *¿Què passa? [Ilombe] ja no sabia què dir, ni explicar el que va passar. Es va quedar muda. Li van fer la química. Van portar tota mena de fulles i medicines típiques¹².* I Ilombe sense dir res. Fins que va venir un medecinaire. La va curar. Ilombe es va aixecar.

Va explicar tot allò. Li van dir: *Per no voler a la primera, ni a la segona, mira com has patit. Així us mereixeu¹³.*

¹¹ Mitjançant l'ombrel·la.

¹² Tradicionals.

¹³ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 7.

Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 28/01/87.

Rondalla número 06

Grup: N (Ilombe, 1)

Personatge principal: Ilombe

FUNCIONS: situació inicial
 mancaça
 principi de l'acció contrària
 partença
 desplaçament
 combat
 reparació
 tornada
 persecució

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ilombe
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor:
referent: Ngwalezie, Ndjambu

**Personatges del cicle
contraposats:**

Personatges meravellosos:
medecinaire

Objectes meravellosos: ombrel-la

Temes principals:
casats / solters
casament encertat / casament esguerrat
morts / vius

En un poble vivia Ndjambu amb la seva dona i la seva filla anomenada Pandjambu, una nena molt bonica. Cada dia venia un home per conquerir aquella noia i no acceptava. Fins que tots els homes del poble van passar conquerint-la i no volia ningú. Van començar a venir animals. Passava diàriament animal per animal, i no acceptava cap animal. L'únic animal que no va arribar era la boa. I van començar a venir els ocells. Van acabar tots els ocells i no n'acceptava cap. Per últim va venir la boa, una boa que havia canviat la pell de nou. Era tan brillant la pell d'aquesta boa que un mirall. I la noia va acceptar la boa.

La gent li va dir: *¿Acceptes casar-te amb aquest animal?* I va dir que sí. Bé. Es va celebrar el casament i van començar a caminar, anant al poble de la boa. Portaven una cistella molt grossa de menjar. A mesura que anaven caminant, la boa anava demanant menjar. Fins que la dona li va preguntar: *Però, no t'acabaràs tot aquest menjar pel camí! I jo, ¿quan menjaré? I, ¿què menjarem en arribar a casa?* I la boa li va dir: *No importa. La mateixa persona és menjar.* I la nena no entenia què significava que la persona és menjar, malgrat que ella sabia que la boa s'empassava les persones.

Van marxar fins que la cistella s'anava buidant de mica en mica. Per cada quilòmetre que anaven, la boa deia que descansin per estar menjant. Quan es van allunyar moltíssim del poble, estant ja en un bosc verge, la boa ja sentia gana i ja no hi havia menjar, s'ho havia acabat de menjar per tot el camí. I va dir a la dona: *Doncs... ja que no hi ha menjar, tu ets l'últim menjar.* La nena va voler córrer i la boa li va donar una cabotada i la nena va caure desmaiada. La boa va començar a tirar-li saliva com de costum, perquè se l'empassés amb facilitat. I va començar a empassar-se la nena.

A mesura que s'empassava la nena, passava animal per animal. Primerament va passar l'antílop i la nena li va començar a cantar: *Si's plau, antílop, si's plau, antílop: digues als del poble que la boa s'està empassant Pandjambu*¹⁴. La nena es deia Pandjambu. L'antílop li va dir: *No és possible, perquè no em vas acceptar.* Se'n va anar. Van passar animals per animals i ella anava cantant successivament i cap animal no acceptava.

¹⁴ És la lletra d'una cançó que l'informador només va cantar en la versió en llengua ndowe. Més avall torna a aparèixer diverses vegades.

Van començar a passar els ocells. Va venir el colom i ella va dir: *Colom, si's plau, colom, si's plau, vés a dir als del poble que la boa se m'està empassant, que la boa se m'està empassant ja.* El colom li va dir: *No. Et vaig conquerir i no em vas acceptar. More't d'una vegada!* Van venir altres tants ocells, tants animals, i no res. Passaven les persones, ja anava demanant favors i ningú no acceptava. Sempre cantava per cada un que veia una cançó que significa: *Si's plau, digues als del poble, si's plau, digues als del poble que la boa s'està empassant Pandjambu, s'està empassant Pandjambu, s'està empassant Pandjambu ja.* I ningú no acceptava, tant persones com animals i ocells.

I quedava un sol ocell que no havia passat per aquell lloc, un que viu sempre en els boscos verges, que té un coll molt llarg, anomenat *motombu*. De seguida, a aquell arbre va venir i es van aixecar les branques de l'arbre en el que eren a sota la boa i la seva esposa Pandjambu. I aquesta, en mirar a dalt, va veure aquell ocell. I la boa ja se li havia empassat tota la part del cos, ja li arribava fins a les espatlles. Només tenia part del coll i el cap a fora. I la nena va començar a cantar: *Si's plau, motombu, si's plau, motombu, digues als del poble que la boa s'està empassant Pandjambu, s'està empassant Pandjambu, s'està empassant Pandjambu ja.* I aquell ocell li va dir: *Vaja! Et vaig conquerir i no em vas acceptar. Però si no fos que sóc cristià, no ho diria; però et faré aquest favor.*

L'ocell va anar corrent al poble i es va aixecar damunt d'un arbre i va començar a cantar la mateixa cançó: *Si's plau, ocell, digues als del poble que la boa s'està empassant Pandjambu, s'està empassant Pandjambu, s'està empassant Pandjambu, empassat.* L'ocell repetia cantant: *Si's plau, ocell, si's plau, ocell, digues als del poble que la boa s'està empassant Pandjambu, s'està empassant Pandjambu, s'està empassant Pandjambu, empassat.* La gent van saber això i van començar a córrer amb llances, destrals, matxets, ganivets i altres coses per atacar la boa. Van anar-hi i van trobar que la nena es quedava solament amb el cap a fora, tot el cos a dintre ja de l'estómac de la boa. Van arrencar a la boa el seu ventrell des de la boca fins a tot l'estómac, i en van treure la nena.

I la gent li van començar a dir: *¿Et recordes del temps que et vam estar conquistant i no acceptaves? ¿No et vam preguntar, al poble, que tu acceptes casar-te amb un animal com aquest i vas dir que sí?* La nena es va quedar sense paraula. Conservava el seu color de la pell des del coll fins a dalt, i del coll baixant ja tenia un altre color, perquè venia dintre de l'estómac d'un animal. Aleshores van començar, la van portar als medecinaires del poble, van començar a tractar-la fins que va recuperar la seva pell dintre de poc temps.

I ja no acceptava cap animal. Es va casar, finalment, amb un home¹⁵.

¹⁵ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 36.

Explicada per Rogelio Cristian Dikabo, 09/02/87.

Rondalla número 07

Grup: N (Ilombe, 1)

Personatge principal: Pandjambu (= Ilombe)

FUNCIONS:

- situació inicial
- (prohibició)
- (transgressió)
- interrogatori
- informació
- complicitat
- malifeta
- mediació
- principi de l'acció contrària
- partença
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació
- tornada

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Pandjambu (= Ilombe)
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor:
referent: Ndjambu

**Personatges del cicle
contraposats:**

Personatges meravellosos:
medecinaires

Objectes meravellosos:

Temes principals:
casats / solters
casament encertat / casament esguerrat
engoliment per un animal

Hi havia una vegada... Era una vegada... Vivien en un poble tres persones. De les tres persones, un senyor, la seva dona i la seva filla. I no volien que la seva filla vagi a casament. Doncs en veure que la seva filla no volien que anés a casament, la filla ja volia anar a casament perquè ja portava molt de temps que la gent la conquistava i la seva mare no acceptava cap persona.

Així va venir un senyor, a conquistar la seva filla. Li va demanar pel casament. La seva mare va acceptar i el seu pare no va acceptar. El casament es va suspendre i el senyor se'n va tornar. Una altra vegada va venir un altre senyor a conquistar la noia; perquè en aquell poble només hi havia una noia que mai no anava a casament. Doncs en venir aquell senyor va conquistar la noia. En conquistar la noia, la noia va acceptar. Però la seva família no ho va acceptar. No ho van acceptar. Així li van deixar un llit per dormir, perquè no tornés al seu poble, perquè el seu poble era lluny. Doncs d'això l'home va dormir. Li van preparar un llit, li van donar aigua per dutxar-se, li van fer de tot, i no va arribar a casar-se amb la dona.

Van passar més de trenta homes aproximadament. I la seva família mai no va arribar a acceptar-ne ni un. Així, una fantasma va arribar a aquell poble. Li van explicar el cas de la noia, que mai no anava a casament. L'home va dir: *No us preocupeu. Jo he d'anar a treure aquesta noia de la mà del seu pare i la seva mare.* La gent ja desesperadament. L'home va anar a un poble. A cada casa va anar demanant el que podia vestir, perquè anava despullat. En anar a cada casa li donaven uns calçotets. Va anar a una altra casa: un parell de sabates. Va anar a una altra casa: uns pantalons. Va a una altra casa: li donen una camisa. Va a una altra casa: li donen una pinta per pentinar-se. Va a una altra casa: li donen una jaqueta. Va a una altra casa: li donen una altra vegada una corbata, i l'home estava quasibé disposat per anar a aquell poble.

Quan l'home estava ja complet amb tot el vestit, va demanar a un senyor una bici. Com que el poble era lluny, va demanar al senyor una bici i ell anava caminant, pensant com començarà a conquistar la dona. Ja hi anava, ja hi anava, ja hi anava, ja hi anava, ja hi anava... Gairebé faltaven dos quilòmetres per arribar al seu poble, el poble de la dona. L'home va aturar la bici. Estava preparant ja la seva jaqueta, com que no la portava posada, amb molt de sol. En posar-se la jaqueta l'home va pujar una altra vegada a la bicicleta i ja seguia caminant. Caminant, caminant, caminant, va arribar gairebé a les tres de la tarda a aquell poble.

Doncs la noia, en veure el senyor com anava ben vestit, doncs la noia s'hi va il·lusionar amb aquell senyor. En il·lusionar-se, la noia el va servir bé, el va portar a casa seva, li va donar una cadira, li va preparar el menjar, li va fer de tot com es pot fer a un senyor. Així, en veure que l'home també li servia bé, del que ell va portar, va presentar l'home als seus pares. Els seus pares el van acceptar. Però, a la primera, van dir que *No podeu dormir al mateix llit, sinó que cadascú dormirà al seu, cadascú a la seva cambra*. Bé. L'home va dir que *No hi ha problema, el que vull és la dona*. L'home es va banyar, va menjar, va dormir, es va acomiadar de la dona i va dormir cadascú a casa seva.

Al matí el van despertar. En despertar-se el senyor, li van donar una galleda d'aigua. Es va dutxar, va esmorzar, i ja estaven parlant per poder convèncer els senyors. L'home va dir: *Senyors, jo em vull casar amb aquesta noia. I, si ho accepteu, jo he vingut disposat a emportar-me aquesta noia a casa meva. Jo us donaré tot el que em demanareu, però el que vull és la noia*. Els pares van dir: *Com que no siguis tan bandit com els altres*. L'home va dir: *Jo el que vull és la dona. No vull ni la paraula del que es diu bandit, ni res. Quan l'home vol una dona, si és bandit o no és bandit no és problema. El cas és que jo vull que em demaneu el que vulgueu. Jo us ho facilitaré*.

El pare va dir: *No és el que vulguem; volem que si t'emportes la nostra filla, que la mantinguis com nosaltres l'hem estat mantenint*. L'home va dir: *No hi ha altra manera. A més que el que es pot fer amb la noia és dir-li el que pot fer i complir amb la missió*. El pare va dir a la mare: *Sembla que aquest noi està decidit a casar-se amb la nostra filla. ¿Què n'opines?* La dona va dir: *Jo només t'espero a tu. Jo no tinc paraula, jo no t'he de dir res. Només que vull que la nostra filla vagi a casament i que visqui tal com estava vivint amb nosaltres*. L'home hi va estar d'acord i la dona també hi va estar d'acord.

Doncs l'home ja va tornar una altra vegada al seu poble. En tornar al seu poble va dir als seus companys que *Senyors, estic preparant-me ara per casar-me amb aquella noia, perquè la noia s'ha il·lusionat amb mi i jo també m'he il·lusionat amb la noia perquè no vaig saber que la noia era tan bonica com jo mateix la vaig veure*. Els companys li van dir: *Això és una mentida. És una mentida que ens estàs dient, perquè aquella noia no penso, tan lleig com ets, no penso que et puguis casar amb aquella noia*. L'home va dir: *Ui, si a la vida no hi ha lleig. ¿Com pot haver-hi algú lleig? Si és que cadascú depèn del que Déu li doni per viure. Tots no poden ser bells. Tampoc tots no poden ser rics i tampoc tots no poden ser bons. En fi, el cas és que jo, per la meua banda, el que jo volia, com que la noia s'ha il·lusionat amb mi, jo també m'he d'il·lusionar amb ella. Sent molt bell o molt lleig us he guanyat: perquè jo acabaré casant-me amb aquella noia. Ara vaig al meu poble per poder preparar el meu casament fins a l'extrem de la gent, poder beure i menjar*.

L'home va anar on la seva família. Va cridar tota la seva família. Els va explicar el cas: *Que ja tinc una dona, tan bonica i tan bona. La seva família també la manté. Així ens podrà ajudar en algunes coses. La família li va dir: Tan petit com ets, i et vols casar. ¿Com podràs mantenir una dona? Mentre que no has tingut cap casa.*

L'home va dir: *Ui, no us preocupeu. Jo tinc el meu forat, on em podré amagar amb la meva dona. La família va dir: Però, en aquell forat, no crec pas que la dona t'acceptarà. T'acceptarà a la primera per la teva cara i per la teva presentació, però no t'acceptarà per la casa. L'home va dir: Quan la dona t'estima, és que t'estima fins i tot per tot el que li pots fer. On pots anar a viure, la dona t'acceptarà d'anar-hi a viure. ¿Per què? Perquè de no voler viure malament no et podria acceptar. La família també el va recolzar. En recolzar-lo la família, van buscar dintre de tres dies o quatre dies van buscar menjar, begudes, diners en quantitat per si de cas depenia dels diners. La família de la dona també ho va preparar. Van anar a casament.*

En anar a casament, la família de la dona va atendre bé la seva família amb menjar de sobra i tot de sobra. L'home va dir, el pare de la dona va dir: *Senyors, amb tot el que heu portat per a mi em sobra. El que jo vull és que aquest senyor s'emporti la nostra filla i que la mantingui bé perquè jo solament l'home no pot canviar la boca quan està al seu lloc de firmar. Així, el pare va deixar a la dona que anés a casament i no va agafar ni una pesseta. Tampoc no va beure ni un got de beguda. Tot el que va portar l'home va tornar amb totes les seves coses. Solament el que va preparar el pare és el que va consumir la família de l'home.*

Bé. La família va tornar amb aquell mateix home, amb aquell mateix senyor que va voler casar-se amb la noia. Van tornar una altra vegada al poble. L'home va preparar el seu forat. Bé. I va decidir anar a buscar la noia. Va trobar també la noia. El pare també esperava ja el dia que l'home vindria a buscar la noia. En arribar allà va agafar la noia, la noia va pujar a la bici, ell també va pujar a la bici, la noia va agafar la maleta i se'n van anar caminant.

Caminant, caminant, caminant, caminant; van arribar a un poble. Un senyor va veure com portava el senyor la dona. El va cridar: *Escolta, senyor: ¿Com portes la dona sense saber qui et va donar la corbata?* L'home es va treure la corbata i la va donar a aquell senyor. Ja anaven caminant, caminant, caminant, caminant, i van arribar a una altra casa: *Escolta, senyor: com que ja tens la teva dona, però és que aquí jo et vaig donar uns pantalons. L'home es va treure els pantalons i els va donar al senyor que els necessitava, que eren seus.*

L'home ja anava caminant, caminant, caminant, caminant més, després va veure un altre senyor: Però, ¿què passa? ¿Com és que vas així com un lladre? ¿Que no saps que aquí jo et vaig donar una camisa? L'home es va treure una camisa, la camisa que portava posada, i la va donar al senyor. Ja estava despullat: només li faltaven les sabates, els mitjons i els calçotets. Ja anava caminant, caminant, caminant, caminant. Allà és quan la dona li va preguntar: Però, ¿com és que tu anaves manllevant camises i tot, si a mi me'n sobraven a casa, i així jo et podia deixar de tot?

L'home li va dir: No et preocupis. A mi d'això me'n sobra. A mi també em sobra. No et preocupis, perquè jo, del que jo tinc, em faria vergonya presentar-me davant teu amb unes coses que abans ja havia portat, i he anat manllevant als que n'acabaven de comprar. L'home va seguir. Va pujar una altra vegada a la bici i anaven caminant, caminant, i van arribar a una altra casa: Escolta, senyor: dóna'm els calçotets, que jo te'ls vaig deixar. L'home es va treure els calçotets i els hi va donar.

Ja anaven una altra vegada caminant, caminant, caminant, caminant, i la dona li va preguntar: Però, senyor, ¿quina mena d'home ets? L'home li va dir: Però, ¿per què et preocupes? Si a mi em van fer néixer despullat! ¿Per què et preocupes? No et preocupis, home! Jo, per la meua part, això em sobra, ja t'ho he dit. Això em sobra. Que no et preocupis per res. ¿Per què he de tenir vergonya, si em van fer néixer despullat? I ja anaven caminant, caminant, caminant: Escolta, senyor: ¿Com és que em deixes sense sabates? Vinga, porta-les. Tants dies que t'he estat esperant, i avui t'he atrapat. L'home es va treure les sabates i les hi va donar.

Anaven caminant, caminant, caminant, caminant, caminant, i van arribar a una altra casa: Escolta, noi: ¿Per què passes de llarg, si aquí et vaig donar calçotets? L'home es va treure els calçotets¹⁶ i els hi va donar. L'home va quedar despullat tal com el van fer néixer. La dona, per la vergonya, va obrir la maleta i li va donar una camisa perquè almenys es cobris. L'home es va cobrir una mica: en lloc de posar-se-la se la va lligar. I ja anava caminant a pas de tortuga. Caminant, caminant, caminant, solament li quedava la bici. Escolta, senyor: si és que he estat pendent, sense anar a la ciutat, per esperar-te amb la meua bici. Jo tampoc no puc anar caminant fins a la ciutat, he d'agafar la meua bici. L'home va tornar la bici i ja anaven caminant a peu.

¹⁶ Haurien de ser mitjons. Es tracta d'una incongruència de l'informador.

A peu, a peu, a peu, a peu, fins arribar al [forat]. L'home, quan va arribar al forat, la dona li va preguntar: *Però, ¿on és el poble on vius? Tan lluny que som ara del poble...* L'home va dir: *Si ens falta poc per arribar-hi!* Com que allà hi havia el seu forat, que preparava per a la seva dona per anar-hi a viure. L'home va dir: *Si aquí ens falten cinquanta metres per arribar-hi!* Volia portar la dona al poble on vivia. Com que era una fantasma, que no sabia ni d'on sortia. Va arribar a un poble veí on enterraven la gent, doncs va arribar allà. La gent ho va trobar estrany: *Però, ¿no és aquell que es va morir? Segur...*

Ell estava mirant a la cara, la gent s'amagava. *Però, senyors, ¿per què us amagueu? ¿No em coneixeu? - Però, ¿com que no et coneixem? ¿Com et dius? - Doncs jo em dic Antoni. - Antoni, ¿què? - Doncs Antoni Motanga. - Antoni... és que.... vaja! Segur que no ets tu, eh, segur que no ets tu, perquè no et coneixem aquí. Sabem que t'havies mort i, tal com has aparegut, nosaltres no et coneixem. - ¿Segur que no em coneixeu? La família va anar-hi: Oh, tal i tal, que ha arribat l'Antoni, que ha arribat l'Antoni, que ha arribat l'Antoni! Però el poble va preguntar: Però, ¿com que ha arribat l'Antoni? ¿On era l'Antoni?*

La família d'aquell noi es va estranyar. Es van estranyar, tot i que creien que havia anat a un altre lloc, com que s'havia mort. I no ho sabien. Com si, tal com hi ha costum en el poble, que quan un es mor agafen el seu nom i el donen a un bebè quan neix. Així es van confondre. A ell la gent ja li tenia por, ja tancaven la casa i es va quedar fora amb la dona.

La dona ja plorava: *Ai, Déu meu! Tants casaments que he fracassat, i em caso amb una fantasma! Quina por!* La dona ja plorava: *Senyors, obriu-me la porta, que jo no sóc com aquell senyor que és fantasma! M'ha enganyat pel casament, tan ben vestit que havia vingut, tan ben responsable que s'havia responsabilitzat amb la meva família, que s'havia presentat i fins el meu pare havia acceptat que aquest noi se m'emporti al seu poble! En arribar al seu poble, la gent ja li té por. Senyors, jo no sóc d'aquells, que aquest noi m'ha portat i jo vull que em torni fins allà on era.*

L'home li va dir: *Però, ¿què et passa, dona? Si jo et dic que no et preocupis, no et preocupis. Jo et volia presentar on la meva mare i la meva família. ¿Com és que et vas amagant? ¿Jo sóc una fantasma? Sé que ho diuen perquè ja no em coneixen. Molt de temps, perquè vaig estar a Bomudi i tal, que no em reconeixien. Ja no em coneixen. Quasibé he anat a Bomudi, ja tinc ara mateix vint-i-quatre anys, he anat a Bomudi gairebé tres anys, i la gent ja no em coneix, ja no em coneix, segur que ja no em coneix. No t'amaguis, jo no sóc una fantasma. ¿Tu creus bonament que una fantasma es pot casar amb una dona?*

La dona li va dir: *Però, ¿com? ¿Com que no pot casar-se amb una dona? Tan fantasma que ets! I si t'has convertit en una persona, ¿com que no et pots casar amb una dona? Però, ¿com una fantasma es pot convertir en una persona? ¿Com?* L'home també es va quedar allà estranyat, que no sabia ja ni com podia continuar enganyant la dona. La dona, amb fúria, va anar corrent a esbotzar la porta d'una casa. Que va arribar a ficar-se allà i l'home es va quedar fora fins que va anar l'home al seu forat i la dona amb més dies va pregar a la família que *Senyors, jo sé el camí, aneu a deixar-me fins allà on m'havia casat amb aquella fantasma. Jo us donaré el que us faci falta perquè el meu pare em manté.*

La casa on va entrar, els que hi eren van tenir por, que aquells dies no podien sortir fora perquè, si no, aquell senyor els pot fer alguna cosa: *Així, si és possible, noia, passes aquí almenys dos mesos, i ja t'anirem a deixar fins a casa teva.* La dona va dir: *No, senyors: el cas és que no podem fer així les coses fins que es calmi*¹⁷.

¹⁷ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 8.

Explicada per Luis Madolo Tyele, 05/03/87.

Rondalla número 08

Grup: N (Ilombe, 1)

Personatge principal: Ilombe

FUNCIONS: situació inicial
mancança
principi de l'acció contrària
partença
desplaçament
combat
reparació

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ilombe
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor:
referent: (Ngwalezie, Ndjambu)

**Personatges del cicle
contraposats:**

Personatges meravellosos:

Objectes meravellosos:

Temes principals:

casats / solters
casament encertat / casament esguerrat
morts / vius

Hi havia una vegada el que era. Ndjambu de sempre amb les seves dues dones, Ngwakondi i Ngwalezie. Ngwalezie va agafar l'embaràs. Va donar a llum una nena anomenada Ilombe. Ngwakondi va agafar l'embaràs. Va donar a llum una filla. Van passar dos anys. Va donar a llum una altra filla.

Aleshores ja vivien feliços. ¿Què va passar? Ngwalezie va emmalaltir. Aleshores es va morir. Es va quedar Ilombe amb els altres. Amb el seu pare. ¿Què va fer el pare? En lloc que miri la pobra nena, no li feia cas. Aleshores Ngwakondi va dir: *Aquesta vegada, aquesta noia la faré patir a la vida.* La pobra noia no tenia ni la seva mare ni qui podia defensar-la. Estava allà.

Tots els treballs. I a més a més els feia. Tots els treballs, a tal lloc l'enviava, ni donar-li aigua, no volia fer-li res. Bé, agafa tota l'aigua. I després li diu: *Tu no et banyes.* Quan es vol banyar, aquella dona ja comença a insultar-la. Ella s'asseu. A vegades li fa menjar. A vegades menja al dia dues vegades. La pobra noia feia. Va pensar un dia: *Déu meu, ¿on trobaré la meva mare? Amb el sofriment que estic patint! ¿Qui em pot ajudar?* Va anar on el seu pare Ndjambu. Li va explicar tot el que li fan. ¿Què fa aquella gent? Doncs solament Ndjambu no li vol fer cas. La pobra noia va tornar a casa. Les altres dormien en bons llits. Ella, a terra.

Després, en aquest poble hi havia un rei. I el seu fill volia una noia. Aleshores aquell home va pensar: *Per aconseguir dones avui, amb el que costen aquí, ¿què he de fer? És construir un hotel o una gran discoteca perquè les dones puguin acudir-hi. I al meu fill li buscaré una d'elles que jo trobaré a la discoteca o hotel.* Tot això ho van fer. Cada dia, nit, les filles de Ngwakondi hi anaven a ballar. Oh, quan venien: *Oh, el que hem vist avui! T'ho juro, seriosament: el fill del rei. Em volia. Em volia molt, fins i tot hem ballat! Quina alegria!* I van començar a riure, pobra noia! Un altre dia hi van anar fins a la matinada. I aleshores van començar a dir: *Oh! Avui, pitjor. De la manera que he vist aquell noi, tan bonic que és, oh Déu meu! Sembla que em moriré per aquell noi!* La pobra noia estava allà tranquil·lament.

Un dia, la noia se'n va anar a un quilòmetre. Va començar a plorar, a plorar, a plorar, a plorar... Va tornar a casa. Aquella nit va venir la seva mare en el somni. Li va dir: *Filla meva, que no et preocupis: tot el que passa aquí, ho veig. Tot el que et fan, que no importi res perquè viuràs bé i ajudaràs la teva família. Si vols! Que si no ho vols, ja és un altre problema.* Aleshores la seva mare li va donar un bon paquet. En aquest paquet, aquella noia, tot el que ella desitja, en aquell paquet, cada dos per tres és que ho té.

Aleshores, una nit, la noia va pensar. Va començar a demanar: *Vull que jo tingui un bon vestit per vestir-me. Al mateix temps les sabates, totes les coses, però igualment.* La noia va començar a caminar. Després es va ficar a la cambra. Va començar a banyar-se. Es va posar la seva colònia. Es va vestir. Després es va quedar asseguda a la cambra. Ningú no sabia tot això. Les filles de Ngwakondi se'n van anar. La pobra nena estava allà. En arribar les nou ja sabia que el seu pare i Ngwakondi han anat al llit. Aleshores ella va sortir.

Va demanar allò: *Vull un cavall ara mateix, un cavall blanc al mateix temps.* Hi va muntar: pum, pum, pum, fins arribar a la discoteca. A mig quilòmetre va guardar allò. I se n'anava, se n'anava, se n'anava, fins arribar a la discoteca. Hi va entrar. Va començar a ballar. Quan la veure aquell noi, el del rei, va agafar la noia aquella. Van començar a ballar, a ballar, a ballar... es va acabar una cançó. El noi, ¿què feia? Li agafa una mà. I la seva mare li va dir que *A partir de les dotze de la nit, procura tornar a casa. Més d'això, ja veuràs el que et faré.*

Les deu. Cada cançó ballava. Les deu, les onze, dos quarts de dotze, tres quarts de dotze, tres quarts i cinc... La noia va pensar: *Ja es va acostant l'hora.* Va demanar a aquell noi: *Vull anar a fer una necessitat.* El noi la va deixar. En sortir, vinga! Va muntar al seu cavall, pum, pum, pum, fins arribar a casa. Es va treure el vestit i va posar els pobres vestits que tenia a casa seva solament damunt del seu cos. Es va asseure.

A la matinada van venir les de Ngwakondi: *Oh, el que hem vist avui! Una noia tan preciosa! Una d'elles deia a l'altra: ¿Has vist? El noi aquell ja no volia ballar. ¿D'on surt aquella noia, tan preciosa? Entre barret, vestit, les sabates del mateix color, ¿d'on surt aquella noia?* La noia allà, tranquil·lament amb la seva serietat, i allà com si no ha passat res.

Un altre dia hi van anar. Les vuit. Nou. La noia va sortir una altra vegada. Es va canviar la classe de vestit. Amb el seu cavall va arribar. El va guardar. Hi va entrar. El fill del rei va mirar: *Però, ¿quan arribarà aquella noia? Ah, ja ha arribat! Vinga!* La va agafar. Van començar a ballar. A ballar, a ballar, a ballar, a ballar, a ballar... Les deu. Dos quarts de dotze.

Tres quarts. Tres quarts i cinc. Ja arriba l' hora. El noi no la volia deixar. Tres quarts i cinc. La noia va pensar: *Oh! ¿Què faré?* Tres quarts i deu. Hum! Tres quarts i tretze minuts. *Déu meu, que no ho sé. Si és morir, em moriré.* La noia va voler escapar-se. No hi havia manera, perquè... es va escapar. Brmmm! Afortunadament, va sortir. I es va quedar la seva sabata, una de les seves sabates.

La noia anava corrent, va muntar al seu cavall i va arribar a casa. S'estava allà asseguda. La noia tenia sentiment: *Oh Déu meu! Oh Déu meu! ¿Què he fet?* A la matinada, cap a les vuit, el rei va començar a parlar. Va cridar la gent. Va dir. Va enviar uns cinc soldats que vagin buscant aquella noia que tenia aquesta sabata. Deia el rei: *Encara que la noia aquesta sigui coixa, sigui algú que dorm a terra, encara que tingui tonteria en el cos, encara que tingui malalties, encara que la trobeu al llit, comproveu totes les dones.*

Van començar a comprovar, a comprovar, a comprovar, a comprovar, a comprovar, a comprovar... venint, venint, venint, fins arribar a la casa del senyor Ndjambu. Van començar a cridar totes les noies. Deia Ngwakondi: *¿Per què cridar aquest noia que està allà? ¿Creieu que aquesta noia... qui li permetria d'anar allà? No té ni vestit ni res. Mira quina tonteria porta ella. Aleshores, en dir que vingui a vestir-s'ho és tacar aquesta sabata. Els soldats es van aixecar: Tu calla, no dius res. La llei és la llei. Que passi ella.*

Van començar. Això no m'hi cap -deien les de Ngwakondi- no m'hi cap. *¿Per què no m'hi cap?* En vestir-s'ho la de Ngwalezie, Ilombe, justament. Ja se la volien emportar. La noia va dir: *Espereu-me una mica.* Va entrar a la cambra. Es va començar a banyar. De banyar es va vestir: tota classe de sabates, vestit, tot complet. Va començar a caminar fins arribar on el rei. El mateix rei va dir: *Exactament! Així m'agrada. Sou els millors soldats. A mi m'agrada perquè sou soldats de primera mà.*

Les de Ngwakondi es van quedar molt estranyades: *Però, ¿què és això? Com que aquesta noia, tant que la vèiem aquí asseguda, com que tenia coses!* Doncs no va passar res. El fill va dir al seu pare que *No vull saber res, el que vull és el casament.* Van fer el casament, tot allò, doncs va pensar la nena: *Pobra, aquesta gent, els ajudaré.* Va dir al seu home: *Vull que aconseguixis una casa de primera mà.* Va aconseguir una casa i va cridar el seu pare Ndjambu, Ngwakondi i les dues nenes de Ngwakondi. I aleshores van venir, els van entregar la casa. Tot el que desitjava aquella gent, ho tenia.

Aleshores van començar a viure feliços com cal. I aleshores això ja és en realitat l'acabament d'aquesta rondalla¹⁸.

¹⁸ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 11.
Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 17/11/86.

Rondalla número 09

Grup: N (Ilombe, 2)

Personatge principal: Ilombe

FUNCIONS: situació inicial
malifeta
partença
recepció de l'objecte màgic
desplaçament
combat
marca
victòria
reparació
tornada
arribada d'incògnit
pretensions enganyoses
tasca difícil
tasca acomplerta
reconeixement
matrimoni

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ilombe
donant: Ngwalezie
auxiliar:
personatge buscat: Ilombe
mandatari: Ngwalezie
heroi fals: Ngwakondi (filles)
agressor: Ngwakondi
referent: Ndjambu

**Personatges del cicle
contraposats:**

Ilombe / Ngwakondi

Personatges meravellosos: mare morta

Objectes meravellosos: paquet

Temes principals:

mare / madrastra
germans / germanastres
casats / solters
morts / vius

Una vegada vivia Ndjambu amb les seves dues dones, Ngwalezie i Ngwakondi. Desgraciadament Ngwalezie sempre tenia les seves malalties. Gràcies a Déu es va aixecar. Va agafar un embaràs i va donar a llum una filla anomenada Ilombe. Ngwakondi, que és la dolenta, no va donar res. No tenia res, res. Vivien allà, vivien allà, feliços. ¿Què va passar? Ngwalezie va emmalaltir i es va morir. Van quedar Ndjambu i Ngwakondi i la filla de Ngwalezie, que és Ilombe.

Va arribar un dia. Va venir un senyor a la família i va dir al seu pare: *Ndjambu, jo em vull casar amb la teva filla. L'home va dir: No hi ha res de què preocupar-se. Aquí la tens. La noia ho va acceptar. Estaven allà, estaven allà. Aleshores l'home va tornar al seu país. Va dir: Tal dia vindré aquí. Però abans de venir m'he de reunir al meu país i tant així. [...] Quan sigui un dissabte passaré aquí a arreglar això i tot hem de parlar-ho tranquil·lament.*

Van cridar la nena a Ngwakondi i va dir: *Si's plau, trenam els cabells. - ¿Per què? - Perquè no puc anar així. Va començar a treballar-hi. Com que aquesta dona tenia una altra idea. Va agafar l'agulla. A mesura que anava pensant allò li va punxar allò al cap. La nena es va desmaiar i va caure.*

Ja venia la gent al port i a l'aeroport, amb avions i vaixells. Tots, la majoria dels seus amics i veïns ja venien. Van omplir el poble amb tota la gent. Van preguntar per la dona. Deien que *Ja li estan trenant els cabells. La pobra nena estava allà. Ngwakondi es va escapar. Va venir tota la gent. Aleshores van entrar. El marit va preguntar: ¿On és la meva dona? Aquell home va entrar on era la seva dona i va trobar que era allà cadàver.*

Però, ¿què passa? Es va aixecar i va començar a cridar. Va venir tota la gent. Van buscar la manera de curar-la a ella, i no hi havia manera. L'home es va aixecar: Déu meu, ¿què faré? Tot i que ha vingut tanta gent així! L'home va cridar. La seva gent va anar allà. Van anar-hi també els metges i aleshores van començar a treballar amb ella. Li van posar els aparells, li van mirar el cap i van trobar que tenia una agulla al cap.

Li van treure i la noia es va aixecar. Li van preguntar: *¿Què passa? i, ¿què ha passat?* Va començar a explicar tot això: *Que aquella dona, a mesura que m'anava trenant els cabells, allà és on em va punxar això.* Van començar a buscar Ngwakondi fins que la van trobar. Li van preguntar: *¿Què passa?* Aleshores la gent va cridar tota la gent. La van començar a jutjar una mica. I la noia va dir: *Per part meva, deixeu-la.* L'home es va aixecar: *No res, aquesta dona es mereix la mort.*

Van agafar un sac. La van ficar dintre del sac. La van lligar amb pedres. El van ficar en el caïc i se'n van anar fins arribar a l'alta mar. La van llançar allà. Aquella dona va morir. Aleshores van tornar fins al poble. Van fer bé la cerimònia. Tots van anar a la festa i després cadascú ja va tornar al seu país. L'home va agafar la seva dona i se la va emportar al seu país¹⁹.

¹⁹ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 4.
Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 19/01/87.

Rondalla número 10

Grup: N (Ilombe, 2)

Personatge principal: Ilombe

FUNCIONS:

- situació inicial
- malifeta
- mediació
- partença
- desplaçament
- victòria
- reparació
- descobriment
- càstig
- matrimoni

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ilombe, Ndjambu
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor: Ngwakondi
referent: Ngwalezie, Ndjambu

**Personatges del cicle
contraposats:**
Ilombe / Ngwakondi / Ndjambu

Personatges meravellosos: metges (= medecinaires)

Objectes meravellosos:

Temes principals:
esposa bona / coesposa dolenta
mare / madrastra
casats / solters

En un poble vivia Ndjambu amb les seves dues dones, Ngwalezie i Ngwakondi. Ngwalezie va donar a llum un fill; també va donar a llum una filla anomenada Ilombe; i Ugula. Ngwakondi no va donar res. No tenia ni una filla ni fill. ¿Què va passar? Ngwalezie com sempre emmalalteix. Es va quedar amb la malaltia i va morir. La pobra nena i el nen es van quedar amb el seu pare.

Ngwakondi no la volia mantenir. Li feia mal. La pobra noia va sortir de casa seva i va començar a caminar a poc a poc fins arribar a la costa. Va trobar un cavaller. Es van abraçar. Li va preguntar: *¿Què et passa? ¿On vius? - Visc amb el meu pare. - ¿Com es diu el teu pare? - Ndjambu. - ¿I la teva mare? - Fa molt de temps que es va morir. - ¿Estàs d'acord a casar-te amb mi? - Sí, hi estic d'acord. L'home, ¿què va fer? A la pobra noia li va dir: Bé, com que ja conec on vius, torna al teu poble. Jo vaig a buscar alguna cosa. ¿D'acord? La noia va tornar.*

L'home va arreglar totes les coses i va dir a la família que havia aconseguit una dona per casar-se amb ella. ¿Què va passar? L'home va agafar la seva família. Van sortir en cerca de la noia. Es van presentar a la casa. La nena, van portar la nena i van començar a arreglar-se les coses. Van fer la cerimònia. Tot va sortir bé. L'home va agafar la seva dona. La va portar a casa seva.

¿Què va passar? Ngwakondi es va convertir d'una altra manera, a la bruixeria. Va perseguir la pobra nena i ella ja no va poder fer res. Va pensar: *¿Què he de fer? És buscar-me verdura. En aquesta verdura hi he de posar química²⁰. La tindrè allà i, en el moment de cuinar-la, que es mori. I, ¿què va passar? Ugula li va dir: Escolta, Ilombe: si's plau, que no ho facis; que Ngwakondi no entri en aquesta casa. Aquesta dona és una bruixa. Ens busca el mal. Compte. La noia va dir: ¿Què farem? Que aguantem així.*

¿Què va passar? Aquella dona va intentar, amb la confiança que era la dona del seu pare, li va permetre l'entrada. Aquella dona va pujar allà i va lliurar la verdura. La pobra nena va acabar de cuinar tot això. En menjar-ho va caure i es va morir. Van cridar la gent. Van venir: *¿Què passa amb la nena? ¿Què passa? ¿Què passa?* Ngwakondi va començar també a plorar.

²⁰ Un embruixament.

Van cridar una curandera²¹ anomenada Etotiya. Va venir. Va fer els seus medicaments. La nena es va curar. Ngwakondi es va escapar. Un altre dia aquella dona es va aixecar més. Va venir. Però va dir: *Aquesta noia, ¿què li passa? ¿Per què no es mor? Aleshores la nena es va aixecar i va dir: Escolta, si's plau, soldat: que no permeteu aquesta dona entrar aquí.*

Aquella dona no va tornar més. Va preparar més química, que es diu mokuku²². Amb aquesta classe de química, la prepares; i si no mata algú, et mors. ¿Què passa? Aquella dona va passar a la costa per buscar manera d'entrar a la força, i ella no va poder entrar. I amb la seva verdura va caure. Aquella medicina la va matar a ella mateixa.

La nena, amb el seu germà i el seu marit, es van quedar alegrement²³.

²¹ Una dona medecinaire.

²² El mot *mokuku* té una triple accepció entre els ndowe: per una banda, es refereix al procés iniciàtic relacionat amb les classes d'edat que culmina en el grau de *mumwa* a *zityi*, «senyor del bosc»; en segon lloc es pot referir al mateix personatge de *mumwa* a *zityi*; finalment és el nom d'un encanteri específic destinat a provocar la mort d'algú. En aquest darrer cas, es considera que si l'encanteri falla es torna contra el mateix que l'ha disposat.

²³ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 5.

Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 16/02/87.

Rondalla número 11

Grup: N (Ilombe, 2)

Personatge principal: Ilombe

FUNCIONS:

- situació inicial
- mancança
- principi de l'acció contrària
- partença
- desplaçament
- reparació

- malifeta
- reparació
- descobriment
- càstig

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ilombe
donant:
auxiliar: Ugula, Etotiya
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor: Ngwakondi
referent: Ngwalezie, Etundji, Ndjambu

**Personatges del cicle
contraposats:**
Ilombe / Ngwakondi

Personatges meravellosos: Etotiya

Objectes meravellosos:

Temes principals:
esposa bona / coesposa dolenta
mare / madrastra
casats / solters
medecinaire / bruixeria

Hi havia una vegada... En un poble vivien dues germanes, totes dues a la mateixa casa. Tan aviat ja estaven embarassades totes dues. Una va dir que donarà a llum un fill molt bonic; i l'altra va dir que també donarà a llum un fill molt bonic, però tindrà una estrella lluminosa a la cara i una altra al pit.

Aleshores no va tardar gaire. La primera va donar a llum un fill bonic. Aleshores, quan va donar a llum, l'altra la va ajudar. I en arribar el moment que l'altra havia de donar a llum, també la va cridar perquè l'ajudés. Aquesta va venir i va fer que l'altra prengués mal perquè quedés K.O. Aleshores ella va aprofitar treure el nen i el va portar a ficar en una tanca de lleons.

Els lleons s'acostaven per menjar-se el nen, però tenien por de les estrelles. Una a la cara, tan brillant, i l'altra en el pit. Van passar molta estona allà mirant-se el nen i cap animal d'aquests s'atreveia a menjar-se'l. La mare era encara al llit, mig morta. La gent va venir, i l'altra va dir que ningú no entrés a la casa perquè estava preocupada per la seva germana, que encara no havia donat a llum. I quan va marxar la gent, ella va anar al bosc i va portar-ne un formiguer [...]²⁴.

Va entrar a casa amb aquest formiguer i el va banyar amb sang. Després va fer que la seva germana es despertés. Aquesta, en despertar-se, la seva germana li va dir: *¿Com que ets mentidera?* Aquesta va dir: *¿Per què?* I ella li va contestar: *Perquè vas dir que donaries a llum un fill bonic amb dues estrelles: una de brillant a la cara i una altra al pit; però ara fixa't què has donat a llum.* Aquesta es va quedar trista, mirant el que va sortir d'ella. Primerament no s'ho creia. Va seguir preguntant a la seva germana si era veritat el que ella va donar a llum. I aquesta li deia sempre que sí.

Aleshores van anar a consultar un medecinaire-endevinnaire. Aquell medecinaire-endevinnaire els va dir que el problema era molt senzill: en un tancat que hi havia prop de casa seva hi havia el seu fill. Vertaderament hi havia el fill com ell va dir, amb dues estrelles brillants. Aleshores la germana va dir que *És mentida. En el tancat no hi ha res. A més a més allà hi ha lleons. Estan famolencs de tal manera que, si veuen allà acostar-se algú, poden saltar i atacar aquella persona.*

²⁴ Segurament es refereix a un dels grans formiguers que, amb diverses aportacions vegetals i de terra, construeixen els tèrmits en el bosc.

Aquella noia va preferir morir per anar a veure si era veritat que el seu fill era allà. I quan hi va anar, des de lluny veia com brillaven les estrelles. S'hi va atansar més i tots els lleons estaven adormits. Ella va agafar una corda, la va lligar a un pal. I va agafar aquella corda i hi va fer un nus escorredor, un nus que es movia. Va apretar el fill i el va treure.

Aleshores, quan va tornar a casa, va trobar que la seva germana es va suïcidar²⁵.

²⁵ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 10.

Explicada per Rogelio Cristian Dikabo, 18/02/87.

Rondalla número 12

Grup: N (Ilombe, 2)

Personatge principal: Ilombe

FUNCIONS: situació inicial
engany
complicitat
malifeta
partença
recepció de l'objecte màgic
desplaçament
combat
victòria
reparació
tornada

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ilombe
donant:
auxiliar: (Etundji)
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor:
referent:

**Personatges del cicle
contraposats:**
Ilombe / germà

Personatges meravellosos:
medecinaire, endevinaire

Objectes meravellosos:

Temes principals:
oposició entre germans

En un poble vivia Ndjambu amb la seva dona Ngwalezie i Ngwakondi. Un dia Ngwalezie va agafar l'embaràs. Va donar a llum una noia anomenada Ilombe. Ilombe tenia [...] a la cara, una cosa similar a un mirall, que es diu «ika». Aleshores la gent, quan van venir a visitar la filla, com que tenia això, no podien intentar mirar a la seva filla la cara. Això brillava massa.

Va dir la gent: *Aquesta noia no es mereix estar aquí en aquest poble. Llancem-la a una granja qualsevol.* Aleshores Etundji va dir: *Senyors, jo no ho accepto. Aquesta és la meva germana. No ho accepto.* Ndjambu va dir: *Calla!* La hi van llançar. La pobra nena vivia allà. La seva mare va començar a sentir-se de la seva filla, i de seguida es va morir. Aleshores Etundji va sortir. Va anar on Ndjambu i li va dir: *Escolta, senyor, si's plau: si's plau, ¿i la pobra noia que vas deixar allà? ¿No la recordes o què?*

Aleshores Ndjambu va cridar un soldat. Li va dir que traqués aquella noia i que la fiqués en un magatzem. La van agafar i la van ficar dintre d'un magatzem. El van tancar. El soldat va tornar. Etundji es va aixecar més. Va dir: *Escolta, senyor, t'ho demano per favor: treu aquesta noia d'allà. Ella no menja ni fa res.* Aleshores, *¿com podrà viure, ella?* Li va dir: *Escolta: aquesta és la segona vegada. Surt de la meva vista.* El pobre noi va tornar-hi.

Aleshores Ndjambu va dir: *¿Què és el que jo vaig fer?* Va cridar dos soldats i van entrar en aquell magatzem. Van treure la pobra noia i era ja una dona. La noia, el que contenia en el cos, una merda d'aquelles coses: brossa, i la pobra nena ja no podia ni caminar. La van portar, li van fer cura típica i es va curar.

Aquella noia li va demanar a Ndjambu que li deixés una màquina de cosir. Ndjambu la hi va deixar. Un dia d'aquells va venir un cavaller. La va saludar. Li va dir: *Escolta, si's plau: ¿on vius? ¿Per aquí?* Li va dir: *Jo visc aquí.* - *¿Com es diu el teu pare?* - Ndjambu. - *¿El teu pare em podrà permetre l'entrada en aquella casa?* - *Que no ho sé.* - *¿I tu mateixa?* - *Jo, per la meva part, no hi ha de què. Pots entrar-hi.* L'home hi va entrar. Va trobar el seu pare. Li va permetre. Li va dir: *Escolta, si's plau: vull la teva filla.* Ndjambu va dir. *No hi ha de què.*

Van preparar el casament. La noia va dir: *Abans de tot jo vull cosir el meu vestit, i que no tingui costura.* La gent va dir: *¿Què? ¿Tu t'ho creus? Bé, ho volem veure.* La noia va agafar la màquina de cosir i va començar a treballar en el seu vestit sense costura. El dia del casament, aleshores la noia se'l va posar. La gent se'l mirava: *Però, ¿d'on surt aquesta noia? ¿Quina mena de vestit porta? ¿Sense costura?*

Bé. La gent deia: *Què hi farem!* Aleshores ja van començar a celebrar el casament i l'home va agafar la seva dona i se la va emportar.

Més tard Ndjambu va començar a penedir-se'n: *Oh, Déu meu! Tot i que m'ha quedat ara molta riquesa d'aquella noia, la dot que me n'ha donat el seu home, aleshores ara mateix ja m'ho passo bé, i anteriorment no, malgrat que [...] aquella noia i la vaig cuidar molt malament.* I va dir: *Què hi farem!*

La pobra nena va recordar el seu germà Etundji. Aleshores el va cridar. Li va dir: *Escolta, Etundji: et deixo una casa per a tu.* Etundji va anar a viure amb ella, i així s'ho van passar bé²⁶.

²⁶ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 9.

Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 03/03/87.

Rondalla número 13

Grup: N (Ilombe, 2)

Personatge principal: Ilombe

FUNCIONS:

	situació inicial
	mancança
	principi de l'acció contrària
	partença
	desplaçament
	combat
	victòria
	reparació
	tornada
	mancança
	principi de l'acció contrària
	combat
	victòria
	reparació

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ilombe, Etundji
donant:
auxiliar: Etundji
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor: Ndjambu
referent: Ngwalezie, Ngwakondi

**Personatges del cicle
contraposats:**

Ilombe, Etundji / Ndjambu

Personatges meravellosos:

Objectes meravellosos: vestit sense
costura

Temes principals:

pares / fills
casats / solters

Hi havia una vegada... també apareixen Ndjambu, Ngwalezie i Ngwakondi. Vivien allà feliços. Ngwakondi va agafar l'embaràs. Va donar a llum un noi. Ngwalezie va agafar l'embaràs i va donar a llum una noia. Ngwakondi va agafar l'embaràs, va donar a llum una noia. Va agafar més salut, un embaràs, va donar a llum una noia. Aleshores vivien allà feliços.

Un dia van pensar: *¿Què farem? Hem d'anar a buscar crancs. ¿De quina manera? Picant amb el matxet: aleshores es pot ficar la mà al forat per treure el cranc.* Van anar-hi fins arribar allà on solien agafar crancs. Ja n'agafaven. *¿Què feien? Van començar a picar, a picar, a picar...* Perquè la filla de Ngwalezie, el seu cranc tenia molta profunditat. *¿Què feia? Va ficar més la mà, va ficar la mà, va ficar la mà, aleshores ja no li cabia.* El cranc encara hi seguia. *¿Què feia? La noia ja no ho podia deixar estar; perquè, si ha fet tanta feina, amb això, amb la profunditat aquella, ja no ho podia deixar estar. ¿Què va fer? Va ficar-hi el cap. Va ficar-hi més el cap, i perquè la filla de Ngwakondi ja li tenia enveja perquè ja havia aconseguit força, van anar-hi, la van empènyer més endins i van començar a tirar-hi sorra. La van tapar i la pobra noia es va morir allà. S'hi va quedar.*

Van tornar a casa. Com que no ha passat res. Aleshores va preguntar Ngwalezie: *¿I la meva filla? - No ho sabem. Nosaltres hem anat a una altra banda, ella se'n va anar a una altra banda. - Però, ¿no hi heu anat plegades? ¿Què és el que ha passat? - Ah! Deixa'm, deixa'm! Una es va aixecar: Deixeu-me! - Però, ¿què passa? ¿com et deixaran? En lloc que Ndjambu li preguntí bé, no res. Estaven allà. La pobra dona va començar a plorar, va començar a plorar, va començar a plorar, va començar a plorar, fins arribar a les sis, les set, les vuit, fins arribar a la matinada: Oh, Déu meu! ¿Què ha passat amb la meva filla?*

Perquè tenia a la vora una medecinaire allà, aleshores la pobra dona se n'hi va anar i la medecinaire li va dir: *Torna a casa. Et faré cridar un dia per resoldre aquest problema i tindràs la teva filla. - ¿De veritat? -va demanar Ngwalezie-. La medecinaire va dir: De veritat.* Aleshores va tornar a casa. Però tenia aquell dubte. Va agafar un embaràs més. Va donar a llum un noi. El pobre noi ja era ja un home. Aleshores també van pensar més anar de trampa en cerca de crancs.

Se'n van anar i no ho feien de la manera de picar. Tenien trampes preparades; i aleshores, amb una trampa, segons el cranc ve. Amb palmera²⁷, aleshores posen un palet allà, es fica a dintre, tot això comunicadament amb un altre cranc, per agafar palmera, aleshores tot això es tapa i es queda allà. Se'n van anar. I cada vegada, quan mata un cranc, diu: *Aquest cranc és del meu pare Ndjambu. Aquest cranc és de la meva mare Ngwalezie. Aquest cranc és meu. L'altre cranc...*

En dir, quan es queda un cranc sense ningú, van començar a riure. Aquest es va estranyar: *¿Per què es riuen de mi, aquesta gent? ¿Per què? ¿Què he fet? Va demanar als nois: ¿Per què us rieu de mi? [...] Us veig amb tant de riure, ¿què us passa? - No res. Ja deien els altres: Aquest cranc és de la meva mare Ngwakondi. Aquest cranc és del meu pare Ndjambu. Aquest cranc és de la meva germana. Aquest cranc és de la meva germana i és meu. El noi va pensar: Quan diuen això, després comencen a riure. Van tornar a casa.*

Va preguntar a la seva mare: *Mare meva, mare meva, hem anat avui en cerca de crancs. I cada vegada que jo comptava els crancs - «aquest és del meu pare, aquest és teu i el meu»- aleshores els altres nois ja començaven a riure. Els vaig preguntar: «¿què us passa, que us veig amb tant de riure, què us passa?» Aleshores no em volien contestar. Solament callant de riure. La seva mare va dir: Sé el que et fan. - Però, mare, ¿no tinc germana? Va dir: Tu tenies la teva germana. La teva germana va anar en cerca de crancs com els busqueu. I, ¿què va fer? Doncs no sé el que va passar. Diuen que la teva germana es va morir. - Mare meva, però, ¿què he de fer ara? Busca-me'n almenys una. - Fill meu, no es busquen. Són obra de Déu. El noi va començar a plorar: Oh, Déu meu! Oh, Déu meu! La seva mare li va dir: Fill meu, calla! Es va calmar.*

Va arribar el dia en què la medecinaire, que es deia Etotiya, la va fer cridar. Va anar-hi. Li va entregar tots els medicaments típics. Aleshores li va donar una petita pedra de la manera que solen preparar-les. És a dir, hi ha manera que es poden cuinar una mica, aleshores ja comencen a mastegar això, trencar picant. Aleshores, però la forma era de pedra.

²⁷ Palmiste.

Aleshores li va dir: Aniràs a un riu. En aquell riu trobaràs pedres. I tu pujaràs a aquelles pedres i t'estaràs allà asseguda. I, ¿què faràs? Cantaràs. Aquest cant no és un cant sinó que és, bé, com plorant la teva filla. Però ho faràs en forma de cantar: «¿on van deixar la meva filla? ¿On va anar la meva filla? ¿On és la meva filla? ¿On és la meva filla? ¿On és la meva filla? ¿On és la meva filla?» I cada vegada que [...] ²⁸ menjar, banana, tela, vestits, pantalons, tota marca de menjar, però pobra dona, t'ho juro seriosament que no agafis res. Veuràs un taüt vernissat. En aquest taüt hi haurà or, mercuri, mines, que no intentis agafar res. Però veuràs un altre taüt negre que vindrà al darrera [...] Aleshores, aquesta medicina que et dono s'ha d'obrir. La teva filla estarà a dintre i faràs de la manera que t'ensenyi: vessaràs una mica d'aigua al cap, a les ungles, a les cames, i aleshores ja s'aixecarà. ¿D'acord? - Sí.

Aquella dona va començar a caminar, Ngwalezie. En arribar a aquell riu es va asseure. Va començar a cantar: *Ilombe meva, Ilombe meva, Ilombe meva! Ets la meva filla, ets la meva filla. Ilombe meva, ¿on ets? Ilombe meva, ¿on ets? Ilombe meva, ¿on ets? Ets la meva filla. ¿On ets?* Ja arribaven les coses: olles de menjar, banana, tela, vestits, pantalons, tota mena de menjar... la pobra dona no en volia fer cas. Tot li passava, tot li passava, tot li passava... Aleshores, quan va venir aquell taüt de mercuri, vernissat, fins li va venir a les cames, va empènyer-lo: *Vés-te'n allà!* No en feia cas. Fins que va arribar aquell taüt negre. Aleshores el va agafar, el va pujar a terra. Aleshores va obrir allò, va fer el que li va ensenyar la medecinaire: va començar a fer-ho al cap, als dits, a les cames, i aleshores tot allò resulta: la noia va voler esternudar una mica, es va aixecar. Va començar a portar-la i la va portar a casa seva.

Ngwakondi va mirar: *¿Què és això? ¿Qui és aquesta? Però, ¿aquesta dona no plorava aquí que la seva filla es va morir? ¿D'on ve aquesta noia? Estaven allà. ¿Què va fer? La noia va mirar així, va pujar a dalt, un bon hotel, va pujar amb la seva mare allà. Ja vivia allà. Ngwakondi va pensar: Coi! ¿Què és això? Va agafar la seva filla pel coll i la va començar a empènyer. La pegava: No valeu res! Aquí no teniu valor! No em teniu valor! Va portar la seva filla fins arribar on s'aconsegueixen crancs. Va començar a picar a terra cosa d'un metre. Va posar la seva filla allà a dintre, va començar a tapar-la. Es va tapar amb la sorra, aleshores va tornar a casa.*

²⁸ Hi ha un petit fragment esborrat a la gravació.

Va anar a enganyar la pobra medecinaire: Que la meva filla havia anat amb les altres en cerca de crancs, i aleshores no sé el que ha passat. La medecinaire va començar a riure una miqueta. Va dir: No passa res. Té els medicaments. Aniràs al riu. Aleshores aniràs a trepitjar pedres. De la manera que ho doblaràs, aleshores el cantar o com dir plorar una miqueta la teva filla. ¿D'acord? - Sí. - I quan veuràs les coses, menjar, tota classe de menjar, banana, vestits, teles, pantalons, i el taüt d'or, mercuri i mines, vernissat, que no agafis res. Però veuràs un taüt negre que vindrà al darrera i l'has d'agafar. ¿D'acord? - Sí. - ¿Sí? - Sí. Aquella dona va marxar, Ngwakondi.

Va pujar la pedra, va començar a doblegar-la: Filla meva! Filla meva! Filla meva! Ah! ¿Quan vindrà, aquesta filla meva? Sempre la medicina no val. ¿Quan vindrà? ¿Quan vindrà? Ja veia una olla de menjar: Ho juro: ¿jo he de deixar això? Va agafar l'olla, va començar a menjar. Després de menjar va llançar allò. Ja venien bananes. Les va agafar. En va picar. En va menjar. Teles: les va agafar, les va deixar a la terra. Ja venia el taüt: Oh! Això sí que té mercuri. Amb això puc guanyar diners. Va agafar això, ho va pujar a les pedres. Va obrir-ho. Per fi va veure la seva filla, que tenia doncs una malaltia de primera mà, que no es cura. Tenia el cos: ¿Tu ets la meva filla? Va agafar els medicaments, li va fer al cap, a les mans, a les cames, aleshores la noia es va aixecar. Però no podia ni caminar: Filla, camina, camina! No valeu, no teniu valor! Camina, vinga! L'anava empenyent, empenyent, fins arribar a casa.

La noia no podia entrar a casa seva perquè tenia vergonya. S'estava allà, al darrera de la cuina. Quan treuen l'aigua allà a fora, doncs: Oh! ¿Per què em tireu aigua? - Tu, ¿qui ets? Doncs la noia, ¿què va fer? Va caure i es va morir. Després Ndjambu va pensar: Ah! M'estimo més anar-me'n on Ngwalezie perquè té béns. Aleshores Ndjambu va pujar. Perquè Ngwalezie li tenia molt d'amor, li va permetre entrar. Ngwakondi es va quedar a la seva casota per no tenir amor a una altra dona.

Aleshores la rondalla ja s'ha acabat²⁹.

²⁹ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 17.

Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 17/11/86.

Rondalla número 14

Grup: N (Ilombe, 3)

Personatge principal: Ilombe

FUNCIONS:

- situació inicial
- complicitat
- malifeta
- mediació
- principi de l'acció contrària
- partença
- primera funció del donant
- reacció
- recepció de l'objecte màgic
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació
- tornada

- malifeta
- principi de l'acció contrària
- partença
- primera funció del donant
- reacció (-)
- recepció de l'objecte màgic
- desplaçament
- combat
- descobriment
- càstig

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ilombe, Ngwalezie
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor: Ngwakondi
referent: Ndjambu

**Personatges del cicle
contraposats:**

Ngwalezie, Ilombe / Ngwakondi

Personatges meravellosos: Etotiya

Objectes meravellosos:

Temes principals:

esposa bona / coesposa dolenta

mare / madrastra

germans / germanastres

morts / vius

Hi havia una vegada... vivia Ndjambu amb les seves dues dones, Ngwalezie i Ngwakondi. Ngwalezie va agafar un embaràs i va donar a llum una noia anomenada Ilombe. Ngwakondi va donar a llum una noia. Aleshores vivien feliços. ¿Què va passar? Ngwalezie va morir. I va quedar Ilombe amb el seu pare i Ngwakondi. I, ¿què feien? No el volien obeir, no li volien fer res. Quan feia alguna cosa no li feien cas, no la volien cuidar bé i la pobra noia passava dies i dies d'una manera famolenca.

¿Què va passar? Va pensar la noia que allà hi havia un fruit que es deia albergínia. Aleshores en va picar i va començar a cuinar i va acabar per menjar-ne. Quan va arribar aquella dona, va preguntar a la seva filla, la de Ngwakondi: *¿Qui ha picat albergínies?* Li va dir: *No ho sé. Deu ser Ilombe.* Ho va demanar a Ilombe i Ilombe va dir: *Sí. Tenia gana i per això n'he picat.*

¿Qui t'ho ha dit? Busca-ho en qualsevol lloc! La pobra noia va pensar: *Oh, Déu meu, ¿què faré? ¿On podré trobar albergínia? La meva mare no viu. Jo mateixa he quedat sola. ¿Què faré?* Aleshores va començar a plorar. I Ngwakondi li va ordenar: *Vés-te'n a qualsevol lloc, vés a buscar-me albergínies. Si no en portes, no viuràs aquí.*

La pobra noia va començar a caminar. En caminar va trobar dues serps pegant-se. Ella va dir: *¿Per què us baralleu?* Les va separar. Va començar a caminar. I va trobar dos [caçadors] pegant-se. Els va preguntar: *¿Per què us baralleu?* Els va separar. Anava caminant. Va trobar una dent tallant llenya. Li va preguntar: *Escolta, dent, ¿què fas? ¿Tallant llenya?* - *Sí, què hi farem. - Perdona'm, vaig a ajudar-te.* Va començar a ajudar la dent. Va tallar unes quantes llenyes i va començar a caminar. *Moltes gràcies -va dir l'home³⁰-.* *Aniràs bé i trobaràs la teva mare.*

La noia anava caminant, caminant, caminant, fins que va trobar un pegot de casa. Va entrar i hi va mirar. Hi havia una dona vella. Li va preguntar: *Escolta, ¿on vas?* Ilombe va contestar: *Vaig en cerca de la meva mare. - ¿On trobaràs la teva mare? - No ho sé.* Aquella dona li va dir: *Seu.* La noia es va asseure. Va començar a ajudar-la en la feina de casa, va començar a cuinar, a buscar aigua i tal i tal. ¿Què va passar? Aquella dona la va cridar:

³⁰ Cal recordar que, en castellà, «dent» és un mot masculí.

Explica'm el que passa i el que et va passar. Li va dir: Jo vivia amb la meva mare Ngwalezie. Aleshores ella es va morir. M'he quedat jo mateixa i aquella dona, Ngwakondi, i el meu pare. Aleshores vaig tenir gana un dia; i, ¿què va passar? Vaig anar a picar una albergínia d'aquelles i la vaig cuinar. I aquella dona em va dir que torni la seva cosa. Vaig pensar: ¿On podré trobar això? No viu ni la meva mare. ¿Què faré?

Li va dir: Filla meva, no et preocupis que trobaré la teva mare. Hi ha dos camins: aquest camí de l'esquerra agafaràs. Aniràs caminant i aleshores trobaràs una fruita de castanyer³¹. Estarà prop del pou. En aquell pou, a la tarda, solen venir les dones en cerca d'aigua. I l'última serà la teva mare. Però compte que en aquell poble no es permet que una persona que viu hi vagi.

Bé. La noia va començar a caminar fins arribar al pou. Va pujar al castanyer. S'hi va asseure. Venien les dones, venien les dones, i l'última era la seva mare. Quan aquella dona, Ngwalezie, va voler agafar aigua, ella va picar un fruit d'aquells i el va llançar al pou. La dona va mirar amunt. I va dir: Sóc jo, la teva filla Ilombe. - Filla meva, ¿què busques aquí? - Mare, és la vida. - Baixa. La pobra noia va baixar. Li va dir: En aquest poble, com que avui és dissabte, sol haver-hi danses. Però compte que no intentis sortir per veure aquestes danses. Si intentes sortir, ho sento molt per tu però no tornaràs al poble. Filla meva, ¿m'entens? I ella va dir: Sí, mare.

Van començar a caminar fins arribar a la casa. Li va donar una mica de menjar i s'estava allà. Bé. Li diu: Avui a la tarda, compte! En trobar-se de nit, van començar a ballar. Venien fins a la porta. La pobra noia s'estava allà asseguda, com si no passés res. Li donaven menjar. ¿Quin menjar? ¿Quina classe de menjar? Algunes d'elles, les que estaven dintre de la casa, tallaven tetes, tallaven braços, cames... els cuinaven. La noia no acceptava menjar allò.

Va arribar el dia en què la noia volia marxar. I aleshores la seva mare li va lliurar aquell fruit, l'albergínia, més una planta d'aquelles. Va passar per darrera de la cuina. La mare la va acompanyar. La noia anava tranquil·lament. I va arribar al seu poble: Ja arribo, Ngwakondi. Té la teva fruita. Ngwakondi la va agafar. Va plantar el seu fruiter també. ¿Què va passar? En uns mesos Ngwakondi es va morir. Van quedar solament les dues filles i el seu pare. Ilombe va sortir en cerca d'alguna cosa a la finca. I la filla de Ngwakondi es va quedar a casa i va picar fruita d'Ilombe, la seva albergínia, i aleshores la va cuinar.

³¹ Es sol anomenar «castanya» el palmiste, fruit de la palmera d'oli (*Elaeis guineensis*).

Quan va tornar li va preguntar: *¿Qui ha picat això? - Sóc jo qui ho ha picat. - Per què? ¿Saps el que em vas fer aquí, tu i la teva mare? Vull que em tornis la meva fruita.* Aleshores la noia va pensar: *¿On trobaré aquesta mena de fruita?* Va començar a caminar. Caminant, va trobar les dues serps pegant-se. Va, *sortiu d'aquí. No féu res, solament tonteries!* Aleshores li va dir: *Vés-te'n, ja veuràs el que guanyaràs.* I va començar a caminar. Va trobar els dos caçadors també pegant-se. Va agafar un bastó, vinga, va començar a pegar: *Sortiu d'aquí, esteu fent tonteries!* - Trobaràs el que vols. Va començar a caminar. Va trobar la dent tallant això. Ah! *Surt d'aquí! ¿On s'ha vist que una dent talli llenya?* - Senyora, *vés-te'n. Veuràs la maldat.* Va començar a caminar fins arribar a aquell pegot de casa d'aquella dona. *¿Qui viu aquí? Surt d'aquí, surt!* La dona li va dir: *¿Què et passa? Filla meva, ¿què et passa? - Vull arribar on és la meva mare. - Vés-te'n!*

Va començar a caminar. Fins allà. Solament li va explicar: *Trobaràs un fruit[er] on pujar, i l'última serà la teva mare.* Perquè la noia es va comportar malament amb aquella dona. Aleshores va anar al pou. Va pujar al castanyer. *¿Què va passar? Va agafar una fruita.* Quan va arribar la seva mare l'última li va tirar. Ngwakondi va mirar enlaire: la seva filla. Va baixar. *¿Què vols, filla meva?* Li va explicar que *Vaig agafar la fruita d'Ilombe i així ella em va dir que jo robava la seva fruita. - Bé. Però compte: avui és dissabte, dia de festa. Que no intentis sortir fora. ¿M'entens? - Sí.*

Van anar-hi. Van passar per darrera de la cuina. Van entrar-hi. A l'instant van saber que Ngwakondi [estava amb la seva filla]. Un es va tallar un dit. El va donar a la seva filla. Se'l va menjar. En arribar la nit, ell deia: *On, Déu meu! Vull el meu dit. Oh! En vull la meitat!* La seva mare deia: *¿Qui t'ha dit que mengis aquestes coses? - Mare: si em donen menjar, ¿què he de fer? ¿No menjar-ne? La mare estava una mica així.*

En fer-se de nit, van començar a ballar. *¿Què va passar? La noia ja tenia ganes de sortir. La seva mare: Que no surtis a cap lloc. - Ah! Deixa'm estar, mare! ¿Què va fer? La noia va sortir i li van donar un cop a l'esquena, es va convertir en un fantasma i així es va quedar en aquell poble. Ilombe ja l'esperava en el poble, ja l'esperava, ja l'esperava. Van passar els mesos, anys. Doncs aquella noia es va morir, es va quedar on la seva mare.*

El conte ja s'ha acabat³².

³² Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 1.

Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 02/12/86.

Rondalla número 15

Grup: N (Ilombe, 3)

Personatge principal: Ilombe

FUNCIONS:

situació inicial
allunyament
(prohibició)
transgressió
interrogatori
informació
complicitat
mancaça
principi de l'acció contrària
partença
primera funció del donant
reacció
recepció de l'objecte màgic
desplaçament
combat
victòria
reparació
tornada

allunyament
(prohibició)
transgressió
interrogatori
informació
complicitat
mancaça
principi de l'acció contrària
partença
primera funció del donant
reacció (-)
recepció de l'objecte màgic
desplaçament
combat
descobriment
càstig

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ilombe
donant:
auxiliar: Ngwalezie
personatge buscat:
mandatari: Ilombe, Ngwakondi
heroi fals:
agressor: Ngwakondi
referent:

Personatges del cicle contraposats:

Ilombe / Ngwakondi

Personatges meravellosos: vella

Objectes meravellosos:

Temes principals:

esposa bona / coesposa dolenta
mare / madrastra
germans / germanastres
morts / vius

Hi havia una vegada Ndjambu i les seves dues dones, Ngwakondi la dolenta i Ngwalewzie la bona. Vivien plegats. Cada dia l'home sortia i anava a la feina i les dones anaven a les finques. Però la finca de Ngwalezie, la bona, era la més bona perquè ella tenia grans collites. Mentre Ngwakondi, la dolenta, que lluitava perquè el seu marit li desbrossés la finca més gran, no tenia molt aliment. No sabia plantar tampoc.

Vivien plegades. Ngwalezie ajudava Ngwakondi perquè Ngwakondi no tenia molt menjar a la finca. Però Ngwakondi, malgrat que rebia l'ajuda de l'altra, l'estava odiant. Tenien per costum que cada dia que tornaven de la finca s'asseien a mig camí damunt d'un pal que havia caigut creuant el camí. Allà era el lloc de descans. Cada dia que tornaven de la finca descansaven en aquell lloc. Un dia que Ngwakondi es va enfadar molt perquè les finques de Ngwalezie malgrat ser petites tenien més menjar i les seves que eren grans no, va començar a casa odiant els fills de Ngwalezie mentre que Ngwalezie considerava tots els fills per igual, tant els seus com els de Ngwakondi.

Quan van anar a la finca, Ngwakondi va tornar a casa sense acomiadar-se de Ngwalezie. I quan va arribar a mig camí va fer medicina³³ en el pal on solien descansar. Quan l'altra va acabar de treballar va començar a cridar Ngwakondi i Ngwakondi no hi era. Va dir: *Bé. Si aquesta no és aquí i tampoc no es veu la seva cistella, és perquè ha tornat a casa.* Ella va tornar i com de costum es va asseure en aquell arbre que havia caigut al mig del camí, on solia descansar sempre. En asseure's es va asseure justament al lloc on l'altra havia posat la medicina. Aquesta, sense adonar-se de res, es va aixecar i va tornar a casa després d'haver descansat. Però quan va arribar a casa va començar a sentir-se feble. Va estar pensant que era una cosa senzilla, que se li acostava la mort. Va passar un sol dia sentint dolor i feblesa i l'endemà es va morir.

Els seus fills es van quedar: un, anomenat Ugula, que es dedicava solament a la pesca; l'altra, anomenada Ilombe, que sempre ajudava la seva mare a la finca i a vegades en les tasques de la casa; i l'altre, que s'anomenava Etundji, un de molt baixet però endevinaire. Aleshores, en morir aquella dona, Ngwakondi es va quedar i es va apoderar de les finques de Ngwalezie. Anava allà traient menjar i va abandonar les seves finques perquè no tenien res. Va començar a viure amb tots els fills i el seu marit per la finca de Ngwalezie.

³³ Bruixeria, un embruixament.

Un dia que eren a casa, Ilombe, la filla de Ngwalezie que es va morir, estava malalta. I ella va anar al llit. Aleshores Ngwakondi va portar unes fruites de la finca i les va preparar a casa. Després de preparar-les, Ilombe no es va despertar aquella nit. Fins l'endemà. I Ngwakondi va deixar una part de la fruita a la cuina. Aleshores, quan Ilombe es va llevar al matí, va anar a la cuina i va agafar la fruita. Tots els seus germans també es pensaven que aquella part que quedava era seva, perquè ella no en va menjar a la nit. I Ngwakondi se'n va anar a la finca.

Quan va tornar de la finca, una vegada que va deixar la llenya que va portar del bosc, no va fer res més que anar directament a la cuina en cerca de la part de la fruita. I, en trobar-la, va preguntar: *¿Qui s'ha menjat la fruita que he deixat aquí?* Cadascun dels seus fills va començar dient: *No sóc jo, jo no sé res.* Aleshores Ilombe va venir i va dir que *Sóc jo qui s'ha menjat la fruita.* I aquella dona va dir: *La persona que sap que s'ha menjat la meva fruita, que vagi a buscar-la on la seva mare, si està viva o no.* I ella deia aquesta paraula a Ilombe tot i saber bonament que la mare d'Ilombe s'havia mort.

Ilombe va començar a plorar i va anar a avisar d'això al seu pare. I el seu pare no va dir res. La pobra nena va preparar menjar al dia següent, i va començar a caminar sense saber on anava. Se'n va anar. I en allunyar-se una mica de casa seva va trobar dues formigues que es pegaven al mig del camí. Va separar les formigues i els va donar bocins de menjar. Les formigues es van quedar menjant, contentes. Va avançar una mica i va trobar dues mosques barallant-se. Va separar les mosques i els va donar menjar. Així continuava trobant animals barallant-se. Tant insectes com d'altres animals. I els anava separant i donant-los menjar.

Quan es va allunyar molt del seu poble, va començar a sentir uns sorolls en el bosc, com si alguna persona estigués tallant llenya. I en mirar la part d'on sortia el soroll, veia que també en sortia fum. La pobra nena, amb tanta por i sense saber on estava, va començar a seguir el lloc d'on sortia el fum, decidint que si era morir que es morís d'una vegada i que anés a trobar la seva mare. En arribar al lloc, va veure una casota, i no hi havia ningú a dintre. Es va acostar on sortia el soroll i va trobar una dent fent llenya. I la nena va saludar aquella dent, i va començar a ajudar aquella dent a tallar llenya. I van tornar a casa juntament amb la dent i es van ficar a la casota de la dent.

La dent li va preguntar: *¿On vas, nena?* I la nena va començar a explicar a aquella dent tot el que passava. I la dent va començar a riure perquè, encara que la nena li ho explicava, ho sabia tot. I la nena tampoc no s'estranyava que *¿Com és possible que una dent sigui tan grossa com una persona, a més a més tallant llenya i fent tot allò que fa una persona?* La dent estava tan bruta, i la nena va començar a agafar aigua i va començar a rentar-la.

Va rentar aquella dent fins a deixar-la neta. Li va netejar tota la casa, li va fer el foc i la dent ja es sentia tranquil·la i contenta de tenir foc. La nena la va deixar molt neta i li va dir que se n'anava en cerca de la seva mare. La dent li va dir: *Molt bé. Vas a un poble on viuen la gent que s'han mort. Però en aquest poble trobaràs un riu que, per travessar-lo, vindrà a ajudar-te una formiga. Aquesta formiga té el nom famós de «Mututudi». I el seu caïc és una part del cos del plàtan. I li va dir: Quan la gent de l'altra banda et comencin a preguntar: ¿Qui t'ha fet creuar el riu? no els diguis que la formiga; cal dir-los que «Bibebi»; i aleshores no et molestaran. Després de passar tot això arribaràs a una casa tan dolenta com la meva, una casota com la meva, i hi trobaràs un vell. Té una pipa molt grossa. Quan ell omplirà el fum de la seva pipa a la seva boca, cal posar-se al seu davant amb els ulls oberts. Ell llançarà aquest fum a la teva cara, i després de tot t'avisarà d'on és la teva mare.*

Aleshores la nena ho va acceptar. Va marxar i va arribar al riu, i es va amagar entre les fulles com li va dir la dent. De seguida arribava la formiga amb el seu caïc, el seu terrible caïc del cos de plàtan. La nena hi va anar i hi va pujar sense por. La formiga va començar a remar fins arribar a l'altra banda del riu. La nena va baixar; i, quan va començar a arribar al poble dels fantasmes, trobava primerament el grup dels fantasmes petits, és a dir els nens i joves que es moren. I li preguntaven: *¿Qui t'ha fet creuar, qui t'ha fet creuar?* I ella deia: *Bibebe és el que m'ha fet creuar.* I la deixaven passar. Seguia endavant. I li preguntaven una altra vegada: *¿Qui t'ha fet creuar, qui t'ha fet creuar?* I deia: *Bibebe és el que m'ha fet creuar, és el que m'ha fet creuar el riu.*

Aleshores, així li seguien preguntant fins que va arribar a la casa d'aquell vell. El vell va recollir la seva pipa, se la va ficar a la boca, va omplir la boca de fum i el va llançar a la cara de la nena. La nena ho va suportar fins que es va acabar el fum i el vell li va dir: *Bé. La casa de la teva mare és l'última. Quan arribis allà, ella et prepararà el primer àpat. I quan et prepari aquest menjar no s'ha de menjar, perquè serà la seva pròpia teta. Si en menges, la teva mare es quedarà amb una sola teta. Cal dir que no tens gana. A més cal entrar per la porta del darrera de la cuina.*

La nena se'n va anar i va entrar per la porta del darrera. Es va asseure i la seva mare la va abraçar i besar amb molta estimació i va començar a preparar el menjar. Va anar darrera de la casa, va tallar-se la teta, la va fer a miques i va preparar una bona sopa. Va donar el menjar a la nena i la nena va dir que no podia menjar perquè estava cansada de caminar, tampoc tenia gana. La mare va dir: *D'acord.* Va anar una altra vegada darrera de la casa i va llançar tota aquella sopa. Després va venir i va preparar ja vertadera carn. Llavors la nena va començar a menjar i la mare va dir: *És veritat que tinc una bona nena.*

Aleshores, de nit, els fantasmes tenien costum de ballar una dansa anomenada «ebamakule». Que tenien per costum que si una persona que no està morta surt a veure el ball la colpegen amb un pal a l'esquena i aquella persona es queda geperuda. Quan van començar a ballar a la nit, aquella dona va ficar la seva filla dintre de la llenya i la va tancar. Ella se'n va anar. Van ballar durant tota l'estona i la nena va suportar estar dintre de la llenya sense sortir. Després de la dansa la mare hi va anar i va dir: *Va bé tot el que has fet.*

Llavors la seva mare va començar a preparar-li menjar i donar-li totes les coses que havia de portar per anar al seu poble. Doncs la mare li va donar totes les coses i li va dir *Que et faré una química³⁴ als ulls. Quan jo sigui al teu poble, que tu mateixa em vegis i que ningú més. T'estaré ajudant a fer les finques, i ja no hauràs de veure res de la maleïda Ngwakondi.* Aleshores van tornar al poble. La nena va començar a fer una finca darrera de la cuina. I la seva mare, la que s'havia mort, l'estava ajudant a treballar. Ningú veia aquestes coses. Solament la nena veia la seva mare.

Un dia aquella nena va preparar el menjar, va venir la maleïda Ngwakondi de la finca molt famolenca. I va agafar també una part de la mateixa fruita que la nena havia preparat. I la nena va preguntar: *¿Qui ha agafat la fruita de la meva cuina?* I Ngwakondi va dir: *Filla, si's plau, he estat jo. He vingut del bosc molt famolenca i no ho he pogut suportar.* I la nena li va dir: *Vés a buscar-me la fruita on la teva mare, si ella està viva o no.*

Ngwakondi, sense saber què fer, va preparar menjar l'endemà i va començar a caminar, també sense saber on anava. Es va allunyar, i a poca distància de casa seva va trobar dues formigues barallant-se. I en lloc de separar les formigues tranquil·lament i donar-los menjar com feia la nena, va cridar les formigues i els va dir: *No espereu que jo vingui aquí a separar-vos. Aneu-vos-en a no fer res.* Va continuar caminant. Anava trobant animals així, insultant-los, pegant-los, en lloc de separar-los que no es peguin. Fins que va començar a sentir la mateixa fressa que la nena sentia, que semblava que una persona estava fent llenya, tallant llenya.

Se'n va anar allà, i va començar també a veure el fum. I va arribar a la casota i va dir: *Vaja! ¿Com que el caminar molt fa que un vegi moltes coses? Quina tonteria acabo de veure, que una casota estigui en el bosc. I en surt fum.* En acostar-se així va veure la dent fent llenya i va dir: *Vaja! Com que les dents també tenen vida! No va ajudar la dent a fer llenya.* Van anar a la casa i la dent li va dir: *Entra i digues-me el que passa.* I aquella dona va dir: *Vaja! ¿Jo, entrar en un lloc tan brut així?* I la dent li va dir: *Si's plau, si em pots treure una mica de brutor.*

³⁴ Un encantament.

Aquella dona va agafar un bastó, va començar a tocar aquella brutor, i estava parlant molt, descontenta de fer aquella feina. Després de tot tampoc va netejar bé la dent. I la dent li va preguntar on anava. Ella va dir: *Vinga, no em preguntis tonteries. Vaig a buscar la meva mare, si viu o no.* I la dent li va dir: *Doncs vés-te'n. Quan arribis a un poble trobaràs un riu. Cal que t'amaguis. Vindrà una formiga per passar-te, per traslladar-te al riu.* Aleshores la dona se'n va anar. I no es va amagar com li va dir la dent. De seguida arribava la formiga. I ella va dir: *Vaja! ¿En aquesta cosa de plàtan he de pujar?* La formiga li va dir: *Vinga! Puja, home. ¿Ets la primera persona que creuarà aquest riu?*

Se'n van anar a l'altra banda. I quan els fantasmes van començar a preguntar-li: *¿Qui t'ha fet creuar el riu?* Ella no va fer com li va dir la dent, que digués que aquest famós es deia «Bibebe». Ella va dir: *Apa, una formiga.* Li van dir: *Compte amb el que dius!* A mesura que continuava, la gent li anava preguntant: *¿Qui t'ha fet passar el riu?* I ella deia: *La formiga.* Va arribar a la casa del vell de la pipa. I quan aquest omplia de fum la seva boca, la dona li va dir: *Tu omplis aquest fum a la boca, ¿per a qui? ¿per a mi? No ho provis.* En llançar el fum a la cara d'aquella dona, aquella dona va començar a treure el fum. I l'home li va dir: *Molt de compte amb el teu viatge! Vés-te'n, que la casa de la teva mare és la penúltima i cal entrar-hi per la porta del darrera. No mengis el primer menjar. I a la nit, quan es farà la dansa, no surtis.*

Aquesta va marxar. I en lloc d'entrar per la porta del darrera com li va dir el vell, ella va entrar per la porta davantera, la porta del davant. La seva mare va anar darrera de la casa, es va tallar la teta, la va fer a miques, va preparar la sopa i la nena va menjar-ne, la dona va menjar-ne. La seva mare es va quedar amb una teta. A la nit, quan van començar la dansa, la dona la va amagar dintre de la llenya i li va dir que no sortís perquè si no li trencarien la columna vertebral. I aquesta, quan va començar la dansa, va sortir.

Va venir un fantasma. La va colpejar amb el bastó a l'esquena i es va quedar geperuda. L'endemà la seva mare va anar a acompanyar-la a casa, al poble en què vivia, i estava ja geperuda. Els seus fills, en veure la mare, van començar a escapar-se: *¿Quina dona és aquesta que arriba, geperuda?* I era la seva pròpia mare. I cap fill seu va acceptar viure amb ella. Li van dir que *Qui va malament acaba malament. El qui fa males coses a la vida, aquelles coses acabaran sent dolentes per a ella mateixa*³⁵.

³⁵ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 2.

Explicada per Rogelio Cristian Dikabo, 09/02/87.

Rondalla número 16

Grup: N (Ilombe, 3)

Personatge principal: Ilombe

FUNCIONS:

situació inicial
complicitat
malifeta

(prohibició)
transgressió
interrogatori
informació
complicitat
mancaça
principi de l'acció contrària
partença
primera funció del donant
reacció
recepció de l'objecte màgic
desplaçament
combat
victòria
reparació
tornada

(prohibició)
transgressió
interrogatori
informació
complicitat
mancaça
principi de l'acció contrària
partença
primera funció del donant
reacció (-)
recepció de l'objecte màgic
desplaçament
combat
descobriment
càstig

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ilombe
donant:
auxiliar: Ngwalezie
personatge buscat:
mandatari: Ilombe, Ngwakondi
heroi fals:
agressor: Ngwakondi
referent: Ugula, Etundji, Ndjambu

Personatges del cicle contraposats:

Ngwalezie, Ilombe / Ngwakondi

Personatges meravellosos: dent

Objectes meravellosos:

Temes principals:

esposa bona / coesposa dolenta
mare / madrastra
morts / vius

Hi havia una vegada... En un poble vivia Ndjambu amb les seves dues dones, Ngwakondi i Ngwalezie. Ngwalezie va tenir una filla i Ngwakondi tenia molts fills. Aleshores, en poc temps va morir Ngwalezie i la seva filla es va quedar òrfena. Aquesta vivia amb la seva madrastra, però aquella dona la tractava molt malament. La nena ho suportava tot. El seu pare ho veia i no volia parlar-ne, perquè li feia molta por la seva maleïda dona Ngwakondi.

Però un dia Ngwakondi va plantar un plàtan darrera de la seva cuina. I quan va anar a la finca va trobar que la nena havia tallat el plàtan, el va preparar i va donar-ne per menjar a tots els seus germans i ella mateixa. Quan va tornar aquella dona va preguntar als seus fills: *¿Qui ha tallat el plàtan?* Ells li van contestar: *La filla d'aquella dona que es va morir, que va ser dona del nostre pare.* Ells, en lloc de dir que n'havien menjat tots, no. Van dir que ella sí que va tallar el plàtan i se'l va menjar. Aleshores la dona va dir a la nena: *Vés a buscar-me el plàtan on la teva maleïda mare, si està viva o morta.*

Aquesta nena va començar a caminar fins arribar on estava el seu pare treballant. Li va dir: *Doncs això és el que passa: he tallat el plàtan perquè teníem gana, me l'he menjat amb els meus germans, i ells, en venir la seva mare, li han dit que jo mateixa he tallat el plàtan i me l'he menjat tot. I ara aquella dona em diu que jo vagi a buscar el plàtan on la meva mare. ¿Tu no recordes que la meva mare es va morir? ¿On la trobaré? ¿Per què la teva dona m'està fent mal i tu no vols parlar amb ella?* Però el seu pare no li va dir res.

La nena va començar a caminar. Va arribar on un vell, i va entrar a casa seva. Li va explicar tot això. El vell li va dir: *Vés-te'n per aquell camí que hi ha darrera de casa meva. Arribaràs a un bosc on hi ha molts arbres que donen fruit, perquè aquest és el moment dels seus fruits. Arbres de castanyes que donen moltes castanyes.* Aleshores la nena hi va anar i va començar a recollir castanyes avall. Va recollir moltes castanyes. Va començar a caminar, tornant fins arribar a la casa del vell i li va dir: *He portat el que em vas dir.*

L'home li va dir: *Doncs no hi ha problema. Tu aniràs ara fins on s'acaba aquest bosc. Veuràs un arbre molt gros. Hi pujaràs. I quan començaran a passar els fantasmes tu estaràs mirant. Portaran grans vestits. Aniran vestits amb sacs com una dona embarassada. I quan passi l'última fantasma, perquè serà una dona, tu tiraràs la fruita. Si aquesta fantasma agafa la fruita de castanya tu baixaràs immediatament i t'amagaràs dintre del vestit d'aquesta fantasma. Ella et portarà fins a la casa de la teva mare i allà veuràs la teva mare i ella et dirà tot el que hauràs de fer per tornar a aquella dona el seu plàtan. La nena va dir: D'acord.*

Va començar a caminar, fins arribar en aquell lloc on hi havia l'arbre molt gros. Va pujar a dalt. De seguida van començar a passar els fantasmes. Van passar els fantasmes fins que últimament venia una fantasma. La nena li va tirar la fruita de castanya i aquella fantasma la va agafar. Immediatament la nena va baixar i es va ficar en el vestit d'aquesta fantasma. Aquesta tranquil·lament subjectava la nena i la va portar fins a la casa de la seva mare. Aquesta va veure la seva mare, es van abraçar, i abans que expliqués a la seva mare el que passava, el que l'havia feta arribar fins allà, la seva mare li va dir que no feia falta perquè ja sabia tot el que passava.

La seva mare li va dir: *No hi ha problema. No tardaràs. L'endemà la seva mare li va preparar menjar perquè el portés al poble, que no tornés a menjar el d'aquella maleïda dona. I li va donar plàtan. La nena va tornar, va tornar el plàtan sencer on aquella dona, la seva madrastra, i les llavors que va portar d'on la seva difunta mare les va plantar. Immediatament les llavors van començar a germinar fins a créixer i donar fruits. Eren especialment plàtans, iuques, malanques i d'altres productes vegetals que es cultiven aquí.*

Aleshores la nena va dir al seu pare que *No tornaré a tractar amb la teva dona, encara que és la meva madrastra. Perquè ella em va fer mal i no oblidaré això. Algun dia li tornaré la mateixa cosa. Aleshores la nena va anar altra vegada a aquell vell que li va indicar el camí fins a trobar la seva mare i retornar el deute. Aleshores el vell li va dir: Molt bé per venir a dir-me que tot ha sortit bé. M'encanta també que les meves paraules estan acomplertes. El vell li va dir: Doncs et donaré una cosa. Et faré un medicament i l'aniràs a plantar a tots els llocs per on has plantat alguna cosa. La nena va agafar el medicament i el vell li va dir: Aquest medicament, el dia que aquella maleïda dona agafi alguna de les teves coses, aquella cosa, encara que ella s'ho acabi de menjar tot i netegi l'olla, tornarà a sortir dintre de l'olla i ella n'estarà menjant fins a cansar-se i així morirà, perquè tu li diràs que vagi també a buscar-ho on la seva mare.*

La nena va tornar. Va començar a tirar aquell medicament per tots els llocs que havia plantat coses que va portar d'on la seva mare. Aleshores, les coses ja que havien crescut tan aviat i tots ja donaven fruits. Doncs un dia que aquella maleïda dona no tenia res per menjar a casa seva, la nena, tan compassiva, va cridar els fills del seu pare, els seus germanastres, i els va dir: *Mengeu. A casa meva abunda el menjar.* Van menjar. I la seva maleïda madrastra, tan famolenca, com que la nena va sortir i va anar a la pesca a la platja, aquesta dona va anar a la cuina de la nena, hi va entrar, va mirar i no hi havia res a la cuina.

Va tornar a la seva pròpia cuina, va agafar el matxet i va tallar un plàtan. Va començar a cuinar el plàtan i se'l va menjar. Després de menjar va deixar l'olla allà tirada. Quan volia sortir, els plàtans que va menjar van tornar a omplir altra vegada l'olla. I aquells plàtans parlaven un llenguatge dient: *Esagusagu. Torna'm a menjar.* La dona va mirar i va dir: *Coi, però si he acabat de menjar tot el que hi havia! Bé. Si tinc gana! En menjaré més.* Va menjar. En voler sortir, l'olla va tornar a parlar: *Esagusagu. Menja!*

La dona va tornar a menjar per tercera vegada. En voler sortir, l'olla va parlar una altra vegada: *Esagusagu. Menja!* La dona hi va anar, va menjar i després de menjar va rentar l'olla bé amb sabó i la va penjar a la paret en un clau on penjava les olles. Va sortir a fora. En entrar a la casa l'olla tornava a estar plena de plàtan i va tornar a dir: *Esagusagu. Menja!* Aquella dona va agafar i va dir: *Déu meu! S'ho va menjar tot.* Va agafar una pedra grossa, va començar a colpejar l'olla fins que va quedar completament aixafada.

Ella va sortir, va començar a fer d'altres treballs a fora. Quan va entrar altra vegada a la cuina va trobar que l'olla ja estava nova. En estar nova altra vegada i plena de plàtan va tornar a dir: *Esagusagu. Menja!* La dona ja no sabia què fer. A mesura que es va quedar esporuguida mirant com estava parlant l'olla, els plàtans es seguien incrementant, augmentava el nombre de plàtans.

La dona va sortir cap a la platja on estava la nena pescant. Li va dir: *Si's plau, filla! Perdona'm per tot el que et vaig fer, però jo no sé què és el que passarà amb mi a casa. M'estranya que la meva pròpia olla que tinc durant molt de temps està parlant. He tallat plàtan a casa teva, darrera de la teva cuina, l'he preparat i en menjar-la està augmentant cada vegada més i obligant-me que torni a menjar-ne.* La nena li va dir: *No vull saber res.* La nena va tornar a casa seva. En arribar-hi, va trobar el seu plàtan tallat. Va dir a aquella dona: *Fes el favor d'anar a buscar el meu plàtan on la teva mare, si està viva o no.*

Aquella, immediatament, recordant el que va fer a la nena, va sortir i va començar a caminar. Va passar per on vivia el vell i no va parlar amb ell. Se'n va anar i el vell la va cridar: *Si's plau, torna aquí*. Aquesta va tornar i el vell li va explicar tot el que havia explicat a la nena. Aquesta va marxar, va buscar castanyes, va tornar on el vell i li va dir: *Marxaràs fins que s'acabi tot aquest bosc. Arribaràs a un arbre molt gros. Hi pujaràs. Començaran a passar fantasmes. Finalment passarà una fantasma. Tu llançaràs la fruita. Si aquella fantasma agafa la fruita, baixa immediatament i et fiques en el seu vestit. ¿Ho entens?* Ella va dir: *Sí*.

Aleshores la dona se'n va anar. Va passar tot el bosc. Va trobar l'arbre gros. Hi va pujar. Quan van començar a passar els fantasmes, al primer que va passar aquesta li va llançar la fruita. El fantasma li va tornar la fruita. Al segon li va llançar la fruita. El segon fantasma li va tornar la fruita. Anava llançant-la a tots els fantasmes. Abans d'arribar l'última fantasma, que era dona, ella mateixa va baixar i va agafar un fantasma pel coll. Aquest li va donar un cop i li va trencar l'espina.

Aquesta va començar a tornar amb la columna vertebral trencada fins arribar al poble. No va portar el plàtan de la nena. La nena va dir al seu pare: *¿Què faré ara amb la teva dona?* El pare va cridar els seus fills i ell els va dir: *Doncs aquí hi ha la vostra mare. Té un assumpte i cal jutjar-la*. Els fills van dir: *No, home, aquesta no és la nostra mare. La nostra mare no era desfigurada així*.

Aquella dona, per vergonya, va morir sola sense estar malalta³⁶.

³⁶ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 3.
Explicada per Rogelio Cristian Dikabo, 10/03/87.

Rondalla número 17

Grup: N (Ilombe, 3)

Personatge principal: Ilombe

FUNCIONS:

situació inicial
(prohibició)
transgressió
interrogatori
informació
complicitat
manca
principi de l'acció contrària
partença
primera funció del donant
reacció
recepció de l'objecte màgic
desplaçament
combat
victòria
reparació
tornada

(prohibició)
transgressió
interrogatori
informació
complicitat
manca
principi de l'acció contrària
partença
primera funció del donant
reacció (-)
recepció de l'objecte màgic
desplaçament
combat
descobriment
càstig

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ilombe
donant:
auxiliar: Ngwalezie
personatge buscat:
mandatari: Ilombe, Ngwakondi
heroi fals:
agressor: Ngwakondi
referent: Ndjambu

**Personatges del cicle
contraposats:**

Ilombe / Ngwakondi

Personatges meravellosos: vell

Objectes meravellosos:

Temes principals:

esposa bona / coesposa dolenta
mare / madrastra
morts / vius

Hi havia una vegada Ndjambu amb la seva dona Ngwakondi i Ngwalezie. Vivien sempre feliços com solen viure l'home amb les seves dones. Però a vegades Ngwakondi tenia mania a Ngwalezie, sempre anava pensant per matar-la. ¿Què va passar? Ngwalezie va sortir de la seva finca, se'n va anar. Va tornar. Va cridar Ngwakondi i li va dir: *Escolta: ¿per què tu no prepares les teves finques? Sempre que jo porto alguna cosa a casa, si vols ho repartim entre totes dues. Però sempre que tu fas aquestes coses sols pensar: «Bé, una dona, que diuen que jo sóc una dona, no puc estar-me a casa». Ha de procurar mantenir el seu cos, fer finques.* Aleshores aquesta dona li va dir, Ngwakondi va dir: *Però tu sempre em parles malament. Perquè tu sí que em dones alguna cosa per menjar aquí. Demà jo mateixa començaré a fer les meves finques. Va dir: No hi ha de què.*

Aleshores Ngwalezie va preparar ja el seu menjar. Va recollir. Va anar a la finca. S'ho va menjar tot. Va tornar. Aleshores van dir totes dues: *Però, ¿com hem d'estar aquí?* Aleshores Ngwalezie va agafar l'embaràs. Va donar a llum una dona, una noia anomenada Ilombe. Ngwakondi també va agafar l'embaràs, va donar a llum també una noia. Totes dues vivien allà amb les seves filles. Vivien i vivien, i gràcies van venir dos cavallers que volien casar-se amb aquelles noies.

La seva família va acceptar de casar-les. Els van portar a casa seva. Ilombe va agafar l'embaràs. La filla de Ngwakondi va agafar l'embaràs. Ja vivien, ja vivien allà a prop. I, ¿què va passar? Aleshores van posar unes grans complicacions allà. La filla de Ngwakondi va dir que *L'embaràs no és d'aquell cavaller. Que és el mateix que es diu Ugula qui li ha posat allò.* Van començar a pegar-se les dues dones, que Res. Tu, *¿com pots dir que és el meu marit qui t'ha posat l'embaràs?* L'altra va dir: *Res.* L'altre es va estranyar, va dir: *Però, ¿com? ¿Com aquella dona m'ha de negar aquí? ¿Com a broma?* Ho va afirmar així, i l'home va abandonar aquella dona i se'n va anar a buscar-ne una altra.

Ugula va mantenir totes aquelles dones allà. ¿Què va passar? Les seves mares els van dir que *Quan arribaràs als nou mesos, procureu menjar, encara que siguin vuit, procureu cridar-nos aquí a fer-vos alguna cosa que sabem les dones.* ¿Què va passar? Desgraciadament, abans dels mesos, totes dues es van morir plegades. Quan van enterrar-les, de les dues filles una anava plorant però malament. ¿Què va passar? A dir veritat, van donar a llum cada una d'elles. Ilombe va donar a llum una noia també. I la filla de Ngwakondi va donar a llum una cargola d'aquestes.

Aleshores ja estaven allà. Però la de Ngwakondi va dir: Però, ¿com? ¿Com he de donar a llum una cargola? Però, aquest cargol, ¿d'on surt? ¿D'on surt? La noia estava allà tranquil·la. Però tenia alguna cosa així, pensant malament. ¿Què va passar? Aleshores el marit va dir que *Heu de sortir d'aquí i heu d'anar on les vostres mares*. Van dir: Però, ¿com? Aleshores va venir un noi i va dir que *Escolta, -va dir a la de Ngwakondi- ¿on és la teva mare? - La meva mare es va morir. - Res, que la seva mare no es va morir, sinó que Ngwalezie sí que es va morir. Ngwakondi encara és viva. Ilombe va començar a plorar una altra vegada: Oh, Déu meu! Quina ràbia que tinc, que sempre la meva mare. Va preguntar al noi i va dir que Ngwakondi sí que la va emmetzinar. Quan aquella dona va deixar el seu menjar, li va posar verí allà dintre del menjar quan va venir i quan va tornar de la finca a menjar-s'ho es va morir.*

Bé. La pobra noia va dir: *I, Déu meu, ¿on he d'anar ara? Perquè aquest marit surt de viatge, així que he de deixar la casa i hem de procurar anar on les nostres mares perquè ens cuidin bé el cos tal com ho solen fer. La filla de Ngwakondi va anar on la seva mare i va trobar que la seva mare encara vivia. I li anava ja fent això. Aleshores l'home va dir: Als sis mesos vull veure totes les meves dones aquí. Ilombe plorava, plorava, plorava, plorava, plorava, plorava... En arribar allà va trobar una casa amb una dona vella. Li va dir: ¿On vas, filla? Li va dir: Oh, pobra dona! Sento la desgràcia que tinc. Cada vegada la meva mare sempre es mor. Diu que aquella dona la va matar.*

- *Sí, que no et preocupis. Sé on està la teva dona*³⁷. Però procura't: hi ha dos rius aquí importants. Un riu porta tota la merda, que no sé si tu podràs passar aquest riu perquè allà no hi ha qui passi aquell riu. Hi ha merda i tonteries allà. Però al costat, per aquella banda, hi ha un altre riu. De part meva el que has de fer és passar el riu que té més merda. Perquè si comences a passar el riu més net, aleshores tu no trobaràs la teva mare. La noia va dir: Déu meu! Bé. La dona li va dir que *Trobaràs la teva mare a tal lloc, a tal lloc. En arribar al primer poble has d'entrar per darrera a la casa, l'última casa del poble. Allà és on és la teva mare.*

La noia aleshores va sortir. Va marxar fins arribar a aquell riu. Va trobar, però... aquell riu portava cucs. Va dir: *¿Que jo he de passar aquí? La noia va marxar. Va passar. Va trobar la seva mare. Ja era allà, ja era allà, ja era allà... ¿Què va passar? En arribar la noia aquella de Ngwakondi, en arribar així, doncs la seva mare ja no podia ni parlar. Li va dir: Però, ¿com, mare? M'havien dit que ja fa molt que es va morir. Però, en arribar... ¿Què et passa? - No ho sé, filla meva. - ¿Què passa, mare? Pum. Va caure. Es va morir. Va dir: Però, quina desgràcia també tinc ara! Malgrat haver trobat la meva mare, i s'ha mort ara! Bé.*

³⁷ La teva mare. Es tracta d'una confusió de l'informador.

La noia ja estava allà, la noia ja estava allà, la noia ja estava allà... Aleshores la noia va dir que *He d'anar a buscar també el lloc on és la meva mare*. Va marxar també la de Ngwakondi, va trobar aquella vella i va dir: *Jo vull anar on la meva mare. - Sí, ho sé. Però primer es saluda. - Ah, sí, perdoni*. La noia se'n va anar, va trobar aquell riu i va dir que *Jo, ¿on he de passar? Va passar, en lloc d'aquell, pel riu que tenia bona aigua*.

Aleshores, ¿què va passar? Va arribar on la seva mare. Totes dues estaven allà, estaven allà... ¿Què va passar? Quan van arribar els nou mesos aleshores van dir: *Ara sí. Ja podem tornar*. Les [...] venien, venien, venien, venien... En arribar a aquell riu l'altra va passar per on hi havia els cucs, Ilombe. I la de Ngwakondi va passar per on havia passat abans, van passar juntes. Van dir: *Aquí és on hem de descansar*. Totes dues s'hi van asseure. Aleshores Ilombe³⁸ va dir que *Jo vaig a fer una necessitat. Torno de seguida*.

I, ¿què va passar? La de Ngwakondi va agafar el cargol que tenia, el va posar on hi havia la filla d'Ilombe. El va agafar i el va posar on estava ella mateixa. Quan va venir la pobra noia, va mirar així: *¿On és la meva filla? Va dir que No res, la teva filla no ho sé. Jo també vaig sortir a fer aquella necessitat. - Però, ¿aquesta és la meva filla? Va dir: Res, que no és la meva filla. Van anar juntes al lloc on hi havia el seu mateix pare. Va dir: ¿Què passa? Va dir: No res, que aquesta és la meva filla. L'altra va dir: Aquesta és la meva filla. Però van dir: El que hem de fer és alguna cosa*.

Marxeu en cerca d'una llagosta, a un riu³⁹. I l'heu de portar. L'home va cridar el medecinaire i va preparar tot allò. Va dir que *Entre les dues, d'això: per una banda, cada una prepararà la seva olla de menjar; i el nen el posaran aquí, els dos nens. Aleshores cadascun hi anirà. El lloc on anirà a menjar cada nen, aquella serà la seva mare*. Van preparar tot allò i aleshores hi van posar els nens. Els nens anaven corrent. I el nen va sortir i va anar on era Ilombe, la seva olla, i va començar a menjar. El cargol va sortir cap a on era la filla de Ngwakondi, i va començar a menjar. La gent aleshores va picar de mans i deia: *Aquesta filla és d'aquella dona, Ilombe*.

Aleshores, el gran cavaller va agafar Ilombe i s'hi va casar. I va treure aquella noia que *Fora de casa meva i vés-te'n*. Aleshores l'home es va quedar amb la seva dona, feliç⁴⁰.

³⁸ La filla de Ngwakondi. Es tracta d'una confusió de l'informador.

³⁹ Un cranc de riu.

⁴⁰ Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 17/03/87.

Rondalla número 18

Grup: N (Ilombe, 3)

Personatge principal: Ilombe

FUNCIONS:

- situació inicial
- (prohibició)
- (transgressió)
- mancança
- partença
- primera funció del donant
- reacció
- recepció de l'objecte màgic
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació
- tornada

- primera funció del donant
- reacció (-)
- recepció de l'objecte màgic
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació
- tornada
- pretensions enganyoses
- tasca difícil
- tasca acomplerta
- reconeixement
- descobriment
- càstig

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ilombe

donant:

auxiliar:

personatge buscat:

mandatari: Ugula (= Ndjambu)

heroi fals:

agressor: Ngwakondi (filla), Ndjambu

referent: Ugula (= Ndjambu), Ndjambu

**Personatges del cicle
contraposats:**

Ilombe / Ngwakondi

Personatges meravellosos: vella,
medecinaire

Objectes meravellosos:

Temes principals:

esposa bona / coesposa dolenta

germans / germanastres

morts / vius

Una dona i el seu marit tenien un fill. El fill tenia la cara perfectament bonica. Bé, però li mancava organització: tot el cos el tenia primet primet: les mans, les cames, tot. Semblava un llapis, pobret. Aleshores el nen, en créixer i ser gran, es col·locava en una finestra i cantava cada dia. Aleshores a les noies els agradava molt la veu del noi aquest. I cada vegada que venien a preguntar a la mare: *¿On és el teu fill, que cada vegada sentim com canta?*, la mare deia que el seu fill estava dormint, però l'amagava dintre d'una cistella.

Aleshores les noies van decidir portar-li menjar, qualsevol cosa, per regalar-li, vejам si algun dia es podia mostrar davant d'elles i estimar-ne alguna d'elles. I el noi aprofitava l'ocasió, es posava a la finestra. Quan ja veia que les noies venien en filera, cridava la seva mare: *Mare, fiqui'm a la cistella, que les noies ja s'atansen amb les seves cares boniques, amb les seves tetes a l'aire perquè les vegi més bé. Però fiqui'm a la cistella perquè no em vegin; perquè, si em veuen amb les cames aquestes tan petites que tinc, ningú no m'estimarà.* Aleshores la seva mare sortia i el ficava a la cistella. Quan arribaven les noies deia: *El meu fill és a dormir. M'ha dit que si porteu alguna cosa la deixeu aquí. Ja li ho donaré quan es desperti.*

Aleshores li portaven menjar, li portaven el bo i millor, li regalaven tot això. I quan marxaven les noies, ell s'aixecava i es posava a menjar el menjar. I cada vegada que menjava, no en donava a la seva mare. I la seva mare un dia va dir: *Però, ¿com? Ets tan dolent! Amb el treball que faig, ja no vaig ni a la finca ni puc fer cap feina, solament vigilar les noies teves que vénen a veure't, t'he d'amagar de tota manera perquè no et vegin! Així que la propera vegada que vinguin noies aquí a buscar-te, ja no m'encarregaré d'amagar-te dintre de la cistella aquesta. Han de veure com ets.*

L'endemà, les noies s'atansaven una altra vegada. El noi ja cridava: *Mare, tu ara em figures a la cistella, que les noies ja vénen amb les seves tetes a l'aire, amb les seves cares boniques! Vine aviat, que si no em veuran!* La mare venia i el guardava. Però sempre que ell es menjava el menjar i les coses que li portaven, no en donava a la seva mare. Aleshores la mare, disgustada, va decidir deixar-lo fora. Aleshores, quan van venir les noies, el van trobar allà sòlt. Ja li cridava: *Mare, vine a guardar-me! Mare, mare, vine a guardar-me!* La mare no en feia cabal. Van arribar les noies i el van trobar allà.

Van cridar: *¿Com? Tu tens la cara tan bonica, i tot el cos d'aquesta manera! Cada persona ja agafava una mà, una altra persona agafava una cama, l'estiraven: Jo m'emportaré aquesta cama! - Jo m'emportaré aquesta cara que ens ha estat enganyant tota l'estona! - Jo m'emportaré tot això! Així, van esquarterar tot el noi i es va morir.*

I la rondalla s'ha acabat⁴¹.

⁴¹ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 31.
Explicada per Francisca Oko Tango, 22/10/86.

Rondalla número 19

Grup: N (Ugula, 1)

Personatge principal: (Ugula)

FUNCIONS:

- situació inicial
- mancança
- principi de l'acció contrària
- primera funció del donant
- reacció
- recepció de l'objecte màgic
- combat
- victòria

- primera funció del donant
- reacció (-)
- combat

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: (Ugula)
donant: (Ngwalezie)
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor: (Ngwalezie)
referent:

**Personatges del cicle
contraposats:**
(Ugula) / (Ngwalezie)

Personatges meravellosos: mare

Objectes meravellosos:

Temes principals:
pares / fills
casats / solters

Vivia un home anomenat Ndjambu. Aleshores a Ndjambu sempre li agradava casar-se amb dues dones i a vegades una dona. Però aquesta vegada Ndjambu es va casar amb una dona. En casar-se aquella dona, va agafar l'embaràs i va donar a llum dos bessons. Aleshores un era un home, l'altra era una dona. I l'home es va dedicar a la feina del seu avi, que és caçador. I tal com els avis antics tenien costum, tenen alguna cosa i aleshores ho deixa per al seu nét, va deixar l'escopeta. I el noi, en arribar a l'edat d'una persona home ja fet, va agafar l'escopeta i es va ficar en el bosc.

Va agafar tranquil·lament. Ja tenia els seus tres gossos: un anomenat «Trunku», un altre és «Elefant», l'altre «Escala», que estaven allà tranquil·lament. Va marxar al bosc. Va portar els seus gossos. Els gossos estaven allà tranquil·lament. L'home va caçar els seus coloms, va tornar a casa. No van passar uns tres mesos. Ndjambu, l'home, com a pare de la casa, va emmalaltir. I perquè no sabien medicament típicament, l'home es va morir. Es va quedar la mare amb els seus fills.

Vivien una mica tranquil·lament, però el fill era caçador. Es va ficar una vegada més en el bosc. Va matar els seus coloms, va tornar a casa. I que tenien un tipus de casa que es diu «poblet». Tranquil·lament, en passar uns quatre mesos més, la mare es va morir. Eren dos a casa: l'home amb la seva germana. Ja pensaven que *Aquí a prop, aquí no hi ha ningú ni hi ha veïns. Ens hem quedat aquí sense que hi ha algú que ens pot ajudar o si ens passa alguna cosa dolenta.*

L'home va ficar el seu cap en el bosc. Va oblidar els seus gossos. En arribar allà, va matar coloms i va pujar: perquè alguns es van estancar al damunt d'un arbre. L'home va començar a pujar, va pujar tranquil·lament. En mirar a sota, ja veia un fantasma que tenia una destal a la mà. Li deia: *Baixa, tu, bandit, baixa!* L'home li va preguntar: *¿Com baixaré? Jo amb tu no tenim relació. Des que vaig començar aquest ofici no ens hem ajuntat aquí. I, ¿què ha passat avui?* Li deia: *Si xerres més del compte, tallo l'arbre i et mato.*

L'home va pensar. *Déu meu, ¿què faré? Ni he portat els meus gossos!* Va començar a cridar: *Trunku, Trunku, Elefant i Escala!* *Els meus tres gossets valen molt i Escala⁴².* L'home deia: *No hi ha manera.* Va començar a plorar:

⁴² Text d'una cançó. L'informador la va cantar amb el text en espanyol, també en la versió en ndowe.

Trunku, Trunku, Elefant i Escala! Els meus tres gossets valen molt i Escala! Els meus tres gossets valen molt i Escala! Van venir els gossos amb la boca oberta, lladrant fortament. El fantasma va sentir soroll, va desaparèixer. L'home va baixar, va agafar els seus coloms, va marxar a casa. En lloc d'explicar a la seva germana el que ell veia en el bosc, l'home va tancar la seva boca, no va voler dir a la seva germana el que li ha passat en el bosc.

Va marxar més al bosc. En arribar-hi, es va ajuntar amb el fantasma. I gràcies que va portar els seus gossos. El fantasma va desaparèixer. Va matar els seus coloms, van tornar a casa.

El tercer dia, l'home va marxar més. Va matar coloms i alguns es van estancar al damunt d'un arbre. L'home hi va pujar. Va deixar la seva escopeta a terra. Va agafar les seves coses i va pujar així, simplement. Va començar a treure colom per colom. En mirar a sota, se li va aparèixer el fantasma per tercera vegada: *Escolta, tu, aquesta és la tercera vegada, no hi ha error. Gràcies que no has portat els teus gossos, jo et mataré.*

L'home va començar a plorar: *Trunku, Trunku, Elefant i Escala! Els meus tres gossets valen molt i Escala! Els meus tres gossets valen molt i Escala!* No hi havia manera, els gossos no sé per on s'havien ficat. *Oh, Déu meu, ¿què faré?* El fantasma va començar a tallar l'arbre a poc a poc, a poc... L'home va mirar, va baixar així, es van començar a barallar. El fantasma va agafar el pobre home i el va pegar a terra. Es va aixecar, perquè l'home era fort. Va atacar, i també va agafar el fantasma i el va pegar a terra.

El fantasma va mirar aquell home: *Cony! Sembla que aquest home es posa més fort que jo!* Va agafar l'home i el va portar al damunt d'un arbre. El volia pegar allà. L'home va saltar, es va aixecar, va agafar el fantasma, el va portar també al mateix tronc d'arbre, el volia pegar, va saltar. El fantasma va pensar que *No hi ha manera.* Va agafar l'home una arrel d'un gran arbre, el va pegar, l'home es va tallar per la meitat. El pobre home es va morir.

La germana estava allà tranquil·lament a casa. Va començar a mirar el seu rellotge: eren les tres, les quatre, les cinc, les sis, les set: *¿Què ha passat amb el meu germà?* Les vuit, les nou: *Sempre no arriba tard: Si és tard, a les sis. ¿Què ha passat?* La pobra noia estava allà, plorant, plorant, plorant, fins a la matinada. *Déu meu, Déu meu! ¿Què faré?* La pobra germana es va morir. Es van quedar els tres gossets amb la casa.

Van pujar on eren els coloms, van començar a menjar-se tot el que era a dintre de la casa. En Trunku es va morir. L'Elefant, igual. L'Escala es va morir. Va quedar solament la casa. No hi havia ningú que tingués cura de la casa. Tot aquell terreny es va quedar com a bosc⁴³.

⁴³ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 22.
Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 04/11/86.

Rondalla número 20

Grup: N (Ugula, 1)

Personatge principal: (Ugula)

FUNCIONS:

- situació inicial
- allunyament
- malifeta
- principi de l'acció contrària
- partença
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació
- tornada

- allunyament
- malifeta
- principi de l'acció contrària
- partença
- desplaçament
- combat

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: (Ugula)
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor:
referent: (Ilombe), Ndjambu

**Personatges del cicle
contraposats:**

Personatges meravellosos:

Objectes meravellosos:

Temes principals:

morts / vius
caçadors / no caçador

Hi havia una vegada... vivia un home anomenat Ndjambu amb la seva dona Ngwalezie. Aleshores el seu amic vivia allà prop d'ells com a veí. Van passar uns quants mesos, Ngwalezie va donar a llum un fill anomenat Ugula. Vivia allà el noi aquell. Va començar a caminar fins arribar a un poble veí al seu. Va trobar-hi els seus amics. ¿Què va passar? Tenia molts amics. Després la seva mare li va preguntar: *Fill, ¿per què tens tants amics així?* Va dir: *¿Què hi puc fer? És que ens estimem com a germans.* El fill va dir a la mare: *¿Què he de fer amb tants amics? Aleshores llança'm o dóna'm una bona idea per poder quedar-me'n solament un o dos.*

La seva mare li va dir: *Digues als teus amics que et portin allà; i que aneu tots junts, perquè has mort la dona del rei.* Aleshores el noi va començar a caminar on els seus amics. Va arribar allà, va explicar als seus amics tot allò. Un va començar a dir: *Jo no puc venir. És que si has mort la dona del cap, jo no puc intentar venir. Si no, el dia del judici em mataran.* Un altre deia: *Jo tampoc no vinc.* Un altre: *Jo tampoc no vinc.*

¿Què passa? En va quedar un. Aleshores van anar a caminar fins allà. Com que el noi va matar un senglar. Aleshores va deixar que anessin al bosc. En arribar va agafar el senglar i van començar a tornar fins al poble. Van venir els seus amics i deien: *Noi, si's plau, en vull un quilo. Més o menys un quilo.* Un altre deia: *Dos quilos.* Allà és quan el noi es va aixecar.

Va dir: *Senyors, el primer dia jo vaig preguntar a la meva mare: «Amb tants amics que tinc, ¿què he de fer amb ells?» Ella em va dir: «Et donaré una idea». Aleshores ella em va oferir una bona idea. Amb aquesta idea que va tenir, ja he anat amb això, fins que he descobert que amb tants amics no serveix de res: ets l'únic amic que jo amb ell ens estimem com a germans. De manera que jo no regalo a ningú ni un quilo.*

Van esquarterar allò. Cadascú es va emportar dues potes, dues potes. Ho van repartir entre els seus familiars, així vivien alegrement. Els altres amics van tornar a les seves cases⁴⁴.

⁴⁴ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 18.

Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 19/01/87.

Rondalla número 21

Grup: N (Ugula, 1)

Personatge principal: Ugula

FUNCIONS:

- situació inicial
- mancança
- mediació
- principi de l'acció contrària
- partença
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació
- tornada

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ugula
donant:
auxiliar: Ngwalezie
personatge buscat:
mandatari: Ngwalezie
heroi fals:
agressor:
referent: Ndjambu

**Personatges del cicle
contraposats:**

Personatges meravellosos:

Objectes meravellosos:

Temes principals:

amics bons / amics dolents

Hi havia una vegada... En un poble vivia Ndjambu amb la seva dona i els seus tres fills: Ugula, Etundji i Mabembe. Aleshores els avis van deixar Ugula amb una escopeta. Ugula, amb aquella escopeta, es va fer un gran caçador en aquell moment. ¿Què va passar? Ugula va intentar sortir amb l'escopeta i anar a la selva. Hi va anar i hi va trobar un grup d'elefants. Ugula va aixecar i va tirar la primera bala, es va convertir en un tronc d'arbre sec. Cada vegada que s'atansava l'elefant es convertia més en una fulla. Fins que va caure l'elefant, es va convertir com una persona normal.

Així successivament, així feia Ugula de tant en tant. ¿Què va passar? En aquell grup d'elefants, era una família. Un altre dia Ugula va anar, va matar un altre elefant, va tornar. I en aquella selva solament va quedar un elefant. Era una femella. L'home el va buscar per matar-lo, no ho va aconseguir. Es va ficar més i va trobar aquell elefant. Es va aixecar. Va carregar l'escopeta, va tirar i va fallar. I aquella elefanta es va convertir en una persona. ¿Quina persona? Doncs era una dona. Es va aixecar i li va dir: *Si's plau, que no em matis.* Ugula es va quedar molt estranyat: ¿Què passa? Li va dir: *Bé. Escolta: ¿d'on véns?* Doncs la noia li va dir: *No ho sé.* Ugula es va estranyar, va deixar la noia i va marxar.

¿Què va passar? La noia va sortir i va anar a trobar Ugula dintre de casa seva. Ugula va sortir i se'n va anar a dormir a un tronc d'arbre. I la noia va trobar solament la mare. Li va preguntar: *¿On és Ugula?* Li va dir: *Ugula... ¿Per què busques Ugula?* - *Jo, Ugula, el vull veure.* - *Bé. Ugula està allà, dormint en el tronc.* La noia se'n va anar fins on era Ugula. Després va dir: *Escolta, Ugula: vull preguntar-te una cosa.* Ugula li va demanar: *Senyora, ¿què vols? ¿Ets casada?* Va dir: *No.* - *Bé, jo vull que jo amb tu ens casem. ¿Hi estàs d'acord?* La senyora ho va acceptar.

Va portar aquella dona fins a casa seva i van arribar-hi. Etundji, que és el més intel·ligent, va dir: *Escolta, mare: aquesta dona que porta Ugula no és una dona normal. És un animal.* Ugula li va dir: *Calla!* Etundji va tancar el bec. Després, en arribar la nit, la família va anar a dormir. Ugula i la seva dona es van quedar conversant. Allà és on la dona li va preguntar: *Escolta, Ugula: ¿tu ets un bon caçador?* - *Sí.* - *Però, ¿quina mena d'animals caces?* Li va dir: *Jo, especialment, caço més els elefants.* Li va dir: *Però, ¿de quina manera? ¿No et molesten? Al moment que sols caçar-los, ¿no et fan mal?* - *No.*

- Però... Escolta, Ugula: Jo crec que vull una altra manera de fer-ho. Li va explicar: Primerament, abans de tirar una bala, em poso en una bona postura. Tiro la bala. Al mateix temps, jo em converteixo en un tronc. De tronc em converteixo més en una fulla. Amb això, quan l'elefant ja comença a buscar-me, no em troba. Aquí és on l'avi d'Ugula el va anar a veure en el somni i li va dir: Escolta, Ugula: deixa de conversar amb aquesta noia perquè no és una dona normal, és un animal.

Ugula va marxar, va deixar la seva dona allà. Va tornar i la dona li va dir: Escolta, Ugula: jo, el que menjo més és cola. Ugula va marxar al bosc, li va portar cola. Va començar a menjar i s'ho va menjar. Ugula li va preguntar: ¿T'has acabat la cola? Va dir: Sí. Tot s'ha acabat. Se'n va tornar en cerca d'una altra cola i va tornar. Ho van cuinar tot, s'ho va menjar. Aquí és on aquesta dona va dir: Jo, el que he de fer ara és vèncer-me aquesta família. ¿Per què? Perquè Ugula va matar la meva família, jo també he de matar Ugula.

Aquella dona va anar a la cambra d'Ugula, va entrar, va trobar un cap d'elefant i ivoris. Ella: Cony! Aquí hi ha el meu pare! I el meu germà! Ugula va matar el meu pare i el meu germà. ¿Què va passar? Aquella noia va buscar matar la família d'Ugula i va trobar Etundji i Mabembe, que la van agafar i la noia la van lligar a un arbre. En tornar Ugula va dir: Però, ¿què passa? Després van dir: La senyora, que la rebutgin del poble. Van agafar aquella noia i la van rebutjar del poble.

Ugula es va quedar així, sense problema. Li van dir. Allà és on Etundji va dir: Escolta Ugula: quan jo et deia que aquesta dona no era una dona normal, sinó que és un animal, em vas dir que jo tanqui el meu bec. ¿Ho has vist? Ugula es va quedar sense paraula⁴⁵.

⁴⁵ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 19. Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 16/02/87.

Rondalla número 22

Grup: N (Ugula, 1)

Personatge principal: Ugula

FUNCIONS:

- situació inicial
- allunyament
- prohibició
- transgressió
- interrogatori
- informació
- engany
- complicitat
- (malifeta)
- mediació
- principi de l'acció contrària
- partença
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ugula
donant:
auxiliar: Etundji
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor:
referent:

**Personatges del cicle
contraposats:**

Personatges meravellosos: avi mort

Objectes meravellosos:

Temes principals:
casament encertat / casament esguerrat
animals / persones
morts / vius
caçadors / no caçadors

En un poble vivia un fantasma. ¿Què va passar? Aquell home no sabia què fer. Anava també a les seves passejades. En un altre poble vivia Ndjambu amb la seva dona Ngwalezie i el seu fill Ugula. Ugula no podia viure així, amb el seu pare i la seva mare. L'home no podia aguantar els sofriments. És a dir, ell volia conèixer on trobaria les ciutats i per casar una dona i viure així tranquil·lament. Perquè el noi veia que el seu pare ja era vell i la seva mare ja era vella. Potser, si es moria allà, ell, ¿com s'ho faria [...]?

Va dir a la seva mare que li preparés un bon menjar per marxar de viatge. La seva mare li va preparar tot, i el noi ja seguia el seu camí. Va començar a caminar, i ja sentia [...] de pebre. Ja deia: *Però, ¿com? Sembla que la mar està en moviment!* El noi, passant dies, setmanes i mesos al camí, fins que va arribar a la platja. En mirar allà a la banda esquerra, veia un altre home venint: *Però, ¿com? Quina sort que tinc, ¿eh? Jo em pensava que anava jo mateix caminant a aquesta platja. Com que n'hi havia un altre, ¿eh?*

Va venir aquell fantasma, es van abraçar. Li va demanar: *Escolta, si's plau: ¿on vas?* Va dir: *Jo vaig en cerca de la vida. Vull tenir una dona.* I el noi aquell, Ugula, li va demanar al fantasma: *¿I tu? ¿Per què vas així despullat?* Va dir: *Si's plau, deixa'm alguna cosa. No tin roba ni res.* El noi li va començar a deixar roba. El fantasma la va posar sobre el seu cos. Ja anaven caminant, conversant.

El fantasma li va dir: *Escolta, Ugula: Jo t'estimo molt.* Ugula també li va dir: *Jo també t'estimo. I si de cas trobem una casa, si trobem dues dones, una tu l'agafes; l'altre l'agafo jo. ¿D'acord? - Bé. Sí, si és possible.* Van anar junts caminant. Ja veien sortir una mica de fum. El fantasma li va dir: *Escolta, Ugula: sembla que allà hi ha un poble, que la gent viu allà.* Ugula va dir: *Sí, em penso que també hi ha gent allà.*

Van anar allà i van demanar l'entrada. Els van deixar entrada. Van entrar i es van asseure allà. Van saludar aquella gent. Van trobar solament les tres noies. El fantasma va dir a Ugula: *Bé, noi: hi ha tres noies. ¿Què hem de fer? Som dos!* Ugula va dir: *L'última, jo la casaré. ¿I tu? - Bé, la que segueix.* Es van quedar allà. Els van preguntar: *¿Què voleu?* Van dir que *Bé, venim a passeig. I el bo, que hem trobat aquí les dones. Per això ens quedem aquí.*

Quan va venir el pare de la finca va trobar aquells. El van saludar. Els va preguntar: *¿Què passa?* Els nois li van explicar tot allò. Bé. El pare ho va acceptar. Els van preparar menjar, van menjar. En arribar la nit, els van preparar més menjar. Se'l van menjar. L'endemà els van preparar més menjar. Aleshores el fantasma es va posar dempeus, no es va asseure més. Va dir: *Escolta, amic meu: ¿Per què, de tant en tant, tu menges molt i jo menjo menys? ¿Per què?* Va dir: *Però, ¿com? ¿Com que jo menjo molt i tu menges menys? Malgrat que nosaltres mengem plegats i acabem plegats! ¿Què és això de menys i de més?*

Bé. En arribar el migdia els van preparar més menjar. Quan van agafar cullera i forquilla van començar a menjar. El fantasma es va posar dempeus. Va dir: *Escolta, si's plau, amic meu: deixa de menjar, que jo no he omplert el meu estómac. M'he acabat el meu plat abans i vull el teu.* Bé, el seu amic li va deixar el plat. Ugula no va omplir el seu estómac. El fantasma, per voler menjar molt, va menjar més. I la seva dona, d'Ugula, va dir: *Però, ¿quina mena d'home és aquest? Ell vol menjar molt. ¿Quina mena d'home és aquest?* Va cridar Ugula. Li va dir: *Però, escolta: ¿és una persona normal?* Va dir: *No ho sé, però no ho crec.* Bé, la dona va dir: *Jo, el que he de fer és preparar-te menjar a la nit, quan ell estarà ja al llit, i se t'ho menjaria. ¿D'acord? Perquè, cada vegada que mengeu plegats, ell menja més i tu menges menys. Això no pot ser.*

La seva dona va preparar menjar a la nit, el va guardar allà. En arribar les dotze, la noia es va despertar i li va posar el seu menjar. El tipus ja menjava. *¿Què va passar?* El fantasma va sortir del llit corrent. Va dir: *Eh! Escolta, amic meu: tu ets criminal! Tu ets criminal, tu vols menjar més que no pas jo! Com que jo no sabia... ¿tu em vols matar o què?* Va dir: *Però, noi, ¿com que et vull matar?* - *Oh, amic meu, com que ets així! Ja menges fins a les dotze de la nit! Mentre que jo estic al llit, tu menjant! Deixa de menjar, deixa aquest menjar, deixa'l, deixa'l! Si no, ens peguem ara. Deixa'l!*

Bé. Ugula, per la confiança que sí que li va portar, va deixar el menjar. El tipus es va acabar el menjar. Es van ficar tots al llit. Al matí, la dona aquella es va aixecar a les cinc, va preparar més menjar i el va guardar. Va cridar Ugula darrera de la cuina. Ugula va començar a menjar allà. El tio venia corrent: *Escolta, amic meu, ets criminal, ets criminal! Em pots matar, em pots matar! Deixa aquest menjar!* Va deixar el menjar. I el tipus va començar a menjar més. I la dona aquella va dir: *Però, escolta, Ugula: ¿quina mena d'home és aquest? Jo no puc aguantar la seva vida. Que el traquem d'aquí!*

Li va dir: Escolta, calla, calla! No fa falta [...] Jo sóc el que el va portar aquí i cal tenir-li respecte. O potser aquest home em [...] el dia de demà. Aguantem! Si em passo de gana, no hi ha de què preocupar-se. Amb el que menjo és suficient. Ella va dir: He de canviar una altra hora. Seria a les dues. Li va preparar el menjar per a les dues. Ugula va començar a menjar. L'home va sortir del llit corrent: Escolta, ets criminal! Em vols matar de fam! Escolta, que passo molta fam! Vull menjar! Vull menjar! Deixa aquest menjar, deixa'l! - Però, ¿com? -li va dir- ¿Què passa? Va deixar el menjar i l'home va començar a menjar. Ugula va dir: No puc aguantar aquesta vida. La dona va dir: Bé. Van anar amb el seu pare, van dir que Nosaltres, ja ens n'anem. Jo m'emporto la meva dona. ¿Hi esteu d'acord? L'home va acceptar i [...].

Aleshores, a la nit, Ugula va obrir la porta, va agafar la seva dona i van sortir. Van tancar la porta. Anaven corrent, corrent, corrent, corrent, corrent, corrent... revolt per revolt. En arribar les cinc, el fantasma es va despertar. Va dir: Però, ¿com? ¿On és aquell tipus? ¿On són? Va anar a la cuina, va entrar, no res. Va buscar per tot el pati, no res. Va dir: Aquí, han fet alguna cosa. El fantasma va començar a córrer, volant i corrent, volant, volant, volant...

Ugula va mirar enrera. Va dir: Allà ve aquell tipus! Què hi farem! Corrent, corrent, corrent, corrent, fins que el fantasma els va aconseguir i va dir: Oh, amic meu, ¿com que ets així? Fins ja m'escapes! Bé, ja anaven plegats fins arribar d'on era cadascú i es volia acomiadar. Aleshores el fantasma li va dir: Escolta, si's plau, ¿em deixes la teva dona? Perquè jo he oblidat la meva per la teva culpa. ¿Em deixes la teva dona? L'home va mirar la seva dona, la dona va mirar el seu marit, i no sabien què fer.

Va dir: És que, amic meu, jo em vull emportar la dona per ensenyar-la al meu pare i a la mare. El fantasma li va dir que No et preocupis, noi. ¿Em deixes la teva dona? Bé. L'home va consultar amb la seva dona, va deixar el fantasma amb la dona i va dir: T'espero aquí dintre de set dies. I quan vindràs, cal comptar els llocs, comptant uns set llocs, i aleshores quan entraràs en aquell pati, mira'm. ¿M'entens? - Sí. L'home se n'anava, però mirant enrera, la seva dona.

En arribar al seu poble va trobar la seva mare morta i el seu pare mort: Déu meu! ¿Què és el que he de fer, ara? Aquí, ja arribo gairebé al bosc. El noi va tornar més. Quan van arribar els dies va tornar. Va mirar l'entrada i va dir: Aquesta és l'entrada on va entrar aquell tipus amb la meva dona. L'home va entrar. Va començar a comptar fins arribar al pati del fantasma. Li va demanar l'entrada. L'home va dir: Amb molt de gust. Passi. Va pujar i va trobar una olla plena d'arròs, entre begudes i tota mena de menjar. Li van preparar tot allò, li van posar al menjador.

El seu amic li va dir: Escolta, amic meu: ¿recordes el dia que vam anar allà en cerca de les nostres dones? ¿Saps el que jo et deia? - No. - Jo et deia que de tant en tant, quan ens arribava l'hora de menjar, que tu deixis de menjar. Jo no et feia mal. Sinó que aquest mal que jo et feia, podem acabar de menjar. Aquesta olla, te l'has d'acabar obligatòriament. Si no te l'acabes, et mato i jo em quedo amb la dona. Si vols la vida, t'ho has d'acabar tot. Si no t'ho acabes, bonament. Tu, les coses les has de fer obligatòriament. ¿Per què? Perquè em vas fer bé. Aquest bé, jo te'l vull tornar ara.

L'home va començar a menjar, a menjar, a menjar, a menjar, bevent, a menjar, bevent, menjant... l'home ja no podia. Ja en quedava poc. L'home va dir: Està bé, així m'agrada, així m'agrada. Escolta: et deixaré un pati. Mira aquest pati: viuràs aquí. El va deixar amb un anell, que el servís per a totes les coses que ell desitja i al mateix temps ja ho tenia. L'home va demanar un pàrquing d'aquells ple de cotxes, bois⁴⁶, etcètera. Al mateix temps, l'home ja ho tenia. El fantasma va dir: Bé, jo ja vaig a acomiadar-me de vosaltres, ja marxo d'aquest pati i me'n vaig per sempre més.

L'home es va quedar content amb la seva dona. El fantasma va marxar⁴⁷.

⁴⁶ Criats. El mot procedeix del pidgin english «boys».

⁴⁷ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 20.

Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 02/03/87.

Rondalla número 23

Grup: N (Ugula, 1)

Personatge principal: Ugula

FUNCIONS:

- situació inicial
- mancança
- principi de l'acció contrària
- partença
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació
- tornada
- persecució
- auxili

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ugula
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor:
referent: Ngwalezie, Ndjambu

**Personatges del cicle
contraposats:**

Personatges meravellosos:

Objectes meravellosos:

Temes principals:

casats / solters
morts / vius

Hi havia una vegada un home anomenat Ugula amb la seva dona Ngwalezie i els seus fills. Un dia, el senyor va ordenar les seves coses, especialment menjar; ho va guardar i ho va deixar per a la seva dona. Li va dir: *Dona, me'n vaig de viatge, és a dir que m'en vaig i tardaré molts anys, perquè allà es celebra una festa que no sé quan tornaré. Aquest menjar que et deixo, recorda't bé dels teus fills, i que tu mateixa t'ho passis bé. Jo me'n vaig de viatge. Es va acomiadar de la seva dona i l'home va començar a caminar fins arribar on celebraven la festa. Va entrar-hi.*

Ja passaven dies, nits, la seva dona allà amb els seus fills divertint-se. Més tard es van acabar el menjar. Aleshores la dona va dir: *¿Què faré? El meu marit no és aquí. No sé què és el que he de mantenir els meus fills. Aleshores va cridar un lloro passant. Li va dir: Escolta, lloret, si's plau: vés a dir al meu marit que «Lloro malenge malenge, caminant, el fill s'ha mort, caminant, la mare s'ha mort, caminant, i totes les coses s'han acabat»⁴⁸.*

Va dir: *Bé, ho tornaré a repetir: «Lloro malenge malenge, caminant, el fill s'ha mort, caminant, la mare s'ha mort, caminant, i totes les coses s'han acabat».* Aleshores el lloro va començar a volar fins arribar on celebraven la festa. Es va posar a cantar: *«Lloro malenge malenge, caminant, el fill s'ha mort, caminant, la mare s'ha mort, caminant, i totes les coses s'han acabat».* La gent sense sentir, perquè hi havia molt soroll de la música i tota mena de danses.

«Lloro malenge malenge, caminant, el fill s'ha mort, caminant, la mare s'ha mort, caminant, i totes les coses s'han acabat». La gent deia: *Si's plau, escolteu una miqueta, Escolteu, senyors, si's plau. Si's plau, que es calmi la gent. El lloro seguia cantant: «Lloro malenge malenge, caminant, el fill s'ha mort, caminant, la mare s'ha mort, caminant, i totes les coses s'han acabat».* - *Si's plau, escolteu.* Aleshores la gent va fer silenci, escoltant el lloro. El lloro deia: *«Lloro malenge malenge, caminant, el fill s'ha mort, caminant, la mare s'ha mort, caminant, i totes les coses s'han acabat».*

⁴⁸ És el text d'una cançó que l'informador no va cantar ni en la versió ndowe ni en l'espanyola; sinó a l'acabament, després d'haver gravat les dues versions, i a requeriment meu.

L'home es va posar: *¿Què passa? Potser és la meva família! Es va posar allà, es va aixecar, escoltant més. El lloro va tornar a insistir més: «Lloro malenge malenge, caminant, el fill s'ha mort, caminant, la mare s'ha mort, caminant, i totes les coses s'han acabat».* L'home va sortir corrent. Va anar corrent fins arribar al seu poble. Va trobar solament la casa. La seva dona morta, els seus fills morts. L'home es va posar: *Déu meu! ¿Què faré? ¿Què és el que he de fer? Ja no tinc ganes de viure a la vida, perquè m'ha passat una desgràcia com aquesta!*

Va agafar una escopeta, va tirar al seu cos, es va morir⁴⁹.

⁴⁹ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 21.
Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 02/03/87.

Rondalla número 24

Grup: N (Ugula, 1)

Personatge principal: Ugula

FUNCIONS: situació inicial
 allunyament
 principi de l'acció contrària
 partença
 desplaçament
 càstig

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ugula
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor: Ugula
referent: Ngwalezie

**Personatges del cicle
contraposats:**
Ngwalezie / Ugula

Personatges meravellosos: lloro

Objectes meravellosos:

Temes principals:
persona responsable / persona irresponsable

Hi havia una vegada Ugula i Etundji, que és endevinaire. Aquests dos germans vivien junts, amb els seus pares Ndjambu i Ngwalezie, que és la bona. Vivien junts, sense problemes. Més tard, sempre la dona, per treballar molt, la pobra dona s'anava ja cansant dels seus treballs. Va emmalaltir i es va morir. Va quedar solament Ndjambu. Aleshores Ndjambu ja vivia també amb els seus fills. Ndjambu també va ammalaltir i es va morir. Van quedar Etundji i Ugula.

Aleshores, quan vivien allà, Ugula va rebre una carta. Allà a dintre tenia una invitació per a una festa que es celebrava en un altre poble. Aleshores Etundji va dir: *Escolta, Ugula, ¿tu què tens? - No tinc res, és una carta. - ¿Una carta de què? A veure, ensenya-me-la.* Per ser Etundji endevinaire, va calcular tot allò que era invitació, però el seu germà li anava amagant la invitació. I va dir: *Que no intentis sortir, si's plau, perquè hem quedat tots dos. Si tu surts, jo mateix no puc quedar-me aquí.* Ugula li va dir: *Ho sento molt, perquè no puc menysprear la meva invitació, ni gastar-la ni llançar-la. El pobre home ha patit per escriure-ho, o potser li va costar diners, però jo no puc quedar-me. - Et dic per favor, germà, que no intentis sortir a qualsevol lloc.*

Ugula va dir que *Vaig a sortir, si's plau. T'ho demano. O, si vols, ens n'anem plegats.* Etundji va dir que *No puc marxar. Aquesta és la nostra casa. Els nostre pare es va morir i la nostra mare també. El que hem de fer és cuidar la casa i tot el pati. Però, anar a les festes, si que no hi puc anar. Si tu hi vas, ja ho veuràs. Ja ho veuràs i ho veuràs. Jo no et puc demostrar ni et puc fer res; sinó que el meu pare, que és Ndjambu, que és bonament el teu pare, et demostraré i ell t'ensenyarà el que tu vols.* Ugula va dir que *Bah! Me'n vaig! A mi no m'interessa. Tu ets endevinaire, has d'endevinar el seu cos, no la meva vida. Interessa't en les teves coses, que et trobes allà assegut com un pobre. Però jo no vull estar-me així.* Va dir: *- Però tu m'amenaces d'aquesta manera. - Ho sento molt, ja ho veuràs.* Ugula va entrar a la cambra, es va començar a banyar, es va vestir i l'home va sortir.

Seriosament, Etundji es va aixecar i va anar a seure a la porta del davant. Va dir: *Germà meu, ho sento molt per tu, perquè tu et moriràs. Tu no arribaràs a aquella festa. Però si tu hi arribes, et ficaran allà: no hi haurà salvació ni ajuda. ¿Què passa? Va dir que Deixa'm en pau.* Ugula va marxar tranquil·lament. En arribar on estaven fent la festa, va entrar. El van rebre com a una persona. Més tard, no sé per on sortia un tipus d'aquells, el va agafar per la camisa.

Li va dir: Escolta, Ugula: Tu, ¿què busques aquí? Tu, ¿què busques? Va dir: Però, ¿com? Deixa'm anar! El va deixar anar una mica. Ugula va marxar d'allà, va anar a un racó i va dir: Oh, sí! He menyspreat el meu germanet. ¿Què és el que he fer? ¿Tornar, ara? Bah! ¿Per a què tornar? ¿Per a què tornar? A mi no m'interessa. El que m'ho porta, el maltracto aquí.

Aleshores, en arribar la nit, Etundji va anar al llit. I va somiar el seu pare dient-li: *Fill meu! Per més que ets endevinaire, però vaig a deixar-te una cosa. El que et puc fer, el que et pot ajudar el dia de demà. Amb això la gent vindrà aquí, a viure amb tu i treballar amb tu. Però desgraciadament d'Ugula, aquest home té un delicte. I va cometre un delicte que a mi no m'ha agradat: ha fet un menyspreu contra la teva persona, però que vagi allà. Al mateix temps li va deixar com un llibret. Aleshores el llibret tenia lletres. Però el mal, Etundji no sabia llegir. Per veure el llibre, primerament el seu pare solia dir: Cal llegir, fill meu! Si tu no saps llegir, no sé com t'ho faràs. Etundji, per llegir, l'home no podia ni començar la primera lletra. Va començar a dir: Llibre, vull viure bé! El llibre li deia: Ho sento molt, fill meu. - Però, ¿qui diu «ho sento molt»? ¿El meu pare? - Va, ja és hora que vagis allà, home! Etundji va dir: Bé, el que he de fer és pensar-m'ho.*

[...] va sortir d'aquell poble. Va anar a l'altre poble i va trobar una noia. La va cridar. Li va dir: *Si's plau, t'estimo molt.* La noia va dir: *Jo també t'estimo.* Van tornar junts al seu poble, el d'Etundji. La noia, que sabia llegir, li va començar a ensenyar lletra per lletra, li va començar a ensenyar. El tio tenia el llibre amagat. Aleshores li va començar a ensenyar primer l'abecedari, cantar fins a... va començar aleshores a barrejar paraules i a comprendre força. Aleshores Etundji va començar a demanar: *Llibre!*

Però Ugula estava intranquil. En lloc de festa se li va ficar el cap per un altre lloc. Estaven allà contentament, doncs, la noia amb el seu Etundji, allà ballant cada dia. Més tard Etundji era ja un ric. Vivia bé. Ugula, ¿què va passar? Li van donar una surra, una bona pallissa, que el noi venia ja plorant, tremolant, tremolant. ¿Què passa? En arribar on era el seu germanet li va dir: *Ho sento molt, germà meu: ja no hi haurà manera ni solució per fer que t'aixequis. Tu ja ets mort. Ja ets un cadàver que ja no es pot arreglar. Solament cal portar-te a la tomba i que et vagi més bé allà.*

En arribar a la porta, Ugula va caure i es va morir. Va quedar Etundji. Per ser endevinaire, intel·ligent, es va quedar amb una noia en lloc de com el seu germà, que podia viure bé, es va quedar amb una noia que el va ajudar també en els estudis⁵⁰.

⁵⁰ Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 08/06/87.

Rondalla número 25

Grup: N (Ugula, 1)

Personatge principal: Ugula

FUNCIONS: situació inicial
 allunyament
 prohibició
 transgressió
 malifeta
 primera funció del donant
 reacció
 recepció de l'objecte màgic

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ugula, Ndjambu
donant:
auxiliar: Etundji, Ndjambu
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor: Ugula
referent:

Personatges del cicle
contraposats:
Etundji / Ugula

Personatges meravellosos:

Objectes meravellosos: llibret

Temes principals:

morts / vius
oposició entre germans

Hi havia una vegada un home anomenat Ndjambu amb el seu fill Ugula. ¿Què va passar? Ugula vivia amb el seu pare Ndjambu. Aleshores Ndjambu va saber que en un altre poble deien els nois allà per treballar. Aleshores el noi no volia treballar, volia continuar els seus estudis. Ndjambu el va obligar a anar a treballar a la força, i el noi no ho va acceptar. Va dir: Pare, si's plau: vull continuar els meus estudis. El seu pare va dir: Res de res. Aleshores aquella gent, a l'altre poble, volien comprar gent també. ¿Què va passar? Ndjambu va preferir vendre el seu fill que una altra cosa, més que no pas estant amb ell.

Va cridar el seu fill. Va dir: Bé, jo, el que faré és vendre't. - ¿Per què? - Perquè tu no em serveixes gens. Tu vols solament els teus estudis. Et serviran el dia de demà, però a mi no. Exemple: em moro avui, no podré fer els teus menjars ni fer-te res. Per això t'obligo ara mateix a treballar, perquè el que puguis guanyar m'ajudis. El noi va dir que Pare, no ho accepto. Va cridar uns dos senyors, van pujar i el van agafar, el van lligar i el van portar a un senyor que era un comerciant. Aleshores l'home va preferir comprar el fill aquell, Ugula, i el va portar al seu poble. Ndjambu allà tranquil·lament, tranquil·lament, tranquil·lament...

¿Què va passar? Quan va arribar allà, l'home, aquell mateix que va comprar Ugula, no volia que Ugula treballi, sinó que continuï amb els seus estudis. El noi va continuar els seus estudis fins que va agafar beca i va anar a l'exterior. Ja era un senyor, un doctorat. Aleshores el noi va tornar on era el seu, l'home que el va comprar. Ell vivia allà a pler, com un gran senyor que tenia béns. El noi es va casar amb una dona. Aleshores aquella, la seva dona, li va preguntar: Però, ¿on és el teu pare? ¿Aquest és el teu pare? Va dir: No, no és el meu pare: el meu pare no m'estimava. I em penso que fa molt de temps que es va morir. La noia va dir: Bé, ens casarem i viurem així. L'home va dir: D'acord.

Ja vivien, ja vivien, ja vivien... El noi va dir: Bé, el que he de fer... Aquest no és el meu poble. He de tornar a veure si encara és viu el meu pare. Quan van anar a aquell home que el va comprar va dir que No res. ¿Per què vols veure el teu pare? El teu pare ja no t'estimava. Per això et va vendre. Tu, ¿[...] el teu pare? Però si te'n vas, t'ho juro seriosament, buscaré manera de matar-te. El noi va dir: Bé, el meu pare és el meu pare. Encara que tu em vas comprar, però el meu pare és el meu pare. Ell va patir amb mi, però tu fins avui no has patit amb mi. Sinó que menjo; però abans de menjar he de realitzar una feina, he de fer tal cosa.

El noi va dir que Bé, jo m'estimo més morir-me que no pas deixar de veure el meu pare. A la nit, el noi va preparar les coses amb la seva xicota. Es van escapar per la finestra, van marxar corrent. Van marxar corrent. A l'instant van trobar un cavall. Hi van muntar fins arribar on era el poble del seu pare. Van arribar-hi.

L'home, a la matinada, va veure que estava sense res. Va buscar manera de trobar el noi, no podia, va anar on un medecinaire. Aleshores li va dir que *El noi que jo tenia a casa es va escapar. I no sé què és el que he de fer.* Li va dir: *Tu, ¿què vols? ¿Que jo parli amb el noi?* Li va dir: *Mata'l, perquè ja no tornarà.* Aleshores el medecinaire no tenia culpa, va matar el noi.

Per això pregunten: *O bé l'home que va comprar el noi, o bé Ndjambu, que és el seu pare, ¿qui en tenia culpa?* I allà, ningú no sabia qui en tenia culpa, si és el pare que va vendre el seu fill o si és el mateix home que el va comprar, que va matar el pobre noi. Fins ara no se sap qui en tenia culpa⁵¹.

⁵¹ Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 16/06/87.

Rondalla número 26

Grup: N (Ugula, 1)

Personatge principal: Ugula

FUNCIONS: situació inicial
prohibició
transgressió
interrogatori
informació
complicitat
malifeta
principi de l'acció contrària
partença
desplaçament
persecució

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ugula
donant:
auxiliar:
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor: Ndjambu
referent:

**Personatges del cicle
contraposats:**
Ugula / Ndjambu

Personatges meravellosos:
medecinaire

Objectes meravellosos:

Temes principals:

pares / fills
treball / estudis
llibertat / esclavatge

Hi havia una vegada... Un home tenia una dona. Aleshores vivien en un poblat molt llunyà. I com que la dona era molt gandula, no podia cultivar perquè pugui menjar amb el seu marit i els seus fills. Aleshores el que feia era sortir de casa i anar buscant menjar pel bosc. Un dia va sortir i va marxar a buscar menjar. Va deixar el seu marit i la nena. Va caminar per tot el bosc, va trobar una finca molt grossa, enorme. Aleshores ella va dir: *Em moria de gana. Com que aquí hi havia una finca que podia menjar i alimentar la meva família!* Aleshores ella va començar a treure d'allà menjar. Va omplir una cistella, ho va preparar i va donar menjar al seu marit i a la seva nena.

I el marit li pregunta: *D'on has tret això?* Ella diu: *Ho he trobat per allà, pel bosc.* Aleshores, així anava fent successivament. Fins que un dia va poder treure el menjar aquest i la bruixa del bosc la va trobar traient-li el seu menjar. Li va dir: *O sigui que la persona que estic buscant, que m'està traient o robant el menjar cada dia, ets tu. Ara mateix et mataré.* Va treure les ungles i les dents per mossegar-la, per matarla. Ella va començar a pregar: *Si's plau, no em matis. Si's plau, no em matis. Deixa'm emportar aquest menjar i demà et portaré la meva nena.* Aleshores la bruixa li diu: *¿De veritat que portaràs aquella nena?* Ella va dir: *Sí.* Aleshores la va deixar marxar amb la cistella del menjar.

L'endemà ella va portar la nena, la va lliurar a la bruixa. Ella es va emportar la nena i la bruixa li va regalar tota la finca i li va dir: *Aquí et deixo la finca de menjar. Tu et pots menjar aquest menjar, però aprèn a cultivar per poder menjar amb la teva família tranquil·lament. Així no hauràs de regalar tots els fills que tindràs.* Aleshores la dona va marxar. El seu marit li pregunta: *Aleshores, ¿has portat menjar? ¿I la nena?* Diu: *La nena la vaig deixar per allà, i jo anava traient menjar i no sé per on ha marxat. Se m'ha perdut en el bosc.* El marit allà trist estava, però pensant en la seva filla. Encara que menjant bé, però pensava: *Però, ¿on aquesta dona m'ha deixat la nena?* Cada vegada li demanava i ella no donava cap explicació bona.

Aleshores la bruixa es va emportar la nena. Així, abans ja tenia una altra nena així treta d'una altra dona. I amb la que va arribar aquell dia ja eren dues nenes. Van viure al mateix lloc. Així la dona, en quedar-se, va poder tenir un altre fill. El fill, en ser gran, va dir: *Com que estem aquí sols, jo he de sortir a buscar una dona. També m'ha arribat el moment de casar-me.*

Aleshores la seva mare li va preparar menjar, el seu pare li va donar un bastó. Diu: *Fill meu, vés-te'n amb Déu. Però si alguna cosa et troba pel camí, algun perill, aquest bastó t'ajudarà.* El noi va sortir en cerca d'una xicoteta. Va caminar, va caminar pel bosc dies, nits, molt de temps. Aleshores va trobar una caseta al mig del bosc. Dues noies. I les noies, en veure que s'atansava alguna persona, es van escapar dintre de la casa. Ell es va acostar a la casa i els va dir: *¿Per què us escapeu de mi? Jo no sóc una persona estranya. És que estic buscant una xicoteta, si és que entre vosaltres alguna em pot estimar.*

Aleshores elles no van tenir res per dir-li. Solament: *Tu mateix, com a home, has d'elegir la dona que prefereixes.* I el noi, el que va fer, va poder triar precisament la seva germana com a xicoteta. Quan va venir la bruixa, els pregunta: *¿Qui és aquest noi que està aquí?* Aleshores elles van dir: *És un noi que va venir buscant dona.* I la bruixa li va dir: *Aleshores, entre aquestes dues noies, ¿quina prefereixes?* El noi va assenyalar la dona que preferia, com que era la seva pròpia germana.

I els nois van estar molt de temps vivint plegats. Com que la germana i l'altra companya estaven ja acostumades, no acceptaven dormir separades. La noia i l'altra preferien dormir tots tres amb el noi al mateix llit. Però, cada vegada, la bruixa li deia: *Però, ¿per què vols dormir amb l'altra si és que ja saps bé que ella ja té un marit?* La van convèncer, i l'altra va poder sortir i viure, dormir en un altre llit separat dels altres.

Aleshores, a la nit, quan anaven a dormir, aleshores, quan el noi estava ja que volia tocar la noia, saltava un ratolí, venia, li deia: *No la toquis, no la toquis, que és la teva germana.* El noi quedava sorprès i deia: *Però, això, ¿què vol dir?* Ho deixava estar. Un altre moment, quan la noia intentava tocar el noi, li deia: *No el toquis, no el toquis, que és el teu germà.* - Però, ¿com? Aleshores estaven però preocupats. I llavors el noi pregunta a la noia: *Però, ¿qui són els teus pares?* Aleshores la noia va poder remarcar al seu germà tot el que li havia passat, que la seva mare l'havia regalat a la bruixa pel menjar. Aleshores el noi va dir també: *Aquests també són els meus pares. Aleshores et portaré amb ells. ¿Ho vols?* Va dir: *Sí.* - I, ¿com podem enganyar aquesta bruixa perquè puguem sortir d'aquí? Va dir la noia: *Ja ho intentarem.*

Van poder-ho intentar de tota manera. El noi va dir: *Volia menjar llagostins.* La noia i l'altra companya van sortir al bosc, a un riu, van anar a pescar i després ho van portar i ho van preparar. Aleshores, el dia que van decidir marxar de casa van enganyar l'altra noia. Li van dir: *Tu, ves a entrar a pescar llagostins per al xicot.* Així, quan els portis ja cuinaré. L'altra noia que surt per anar a pescar, els dos que decideixen marxar. Quan marxen, l'altra s'adona que alguna cosa ha de passar a casa. Arriba corrent i troba que a casa ja no hi ha ningú.

Comença a cridar, plorar, plorar, cridar, cridar-los, cridar-los... Des de molt lluny, ja la veien venir cridant. Aleshores van decidir esperar-la. Els diu: *Però, ¿com és que marxeu i em deixeu, si és que m'he acostumat a estar amb tu molt de temps, dormim al mateix llit, mengem el mateix menjar, i ara tu marxés i em deixes?* Van dir: *Bé, vine amb nosaltres. Tots tres en el camí. La bruixa estava pel bosc, a fer les seves finques. Quan va tornar la bruixa, va trobar la casa buida: Vaja, el noi aquell m'ha passat de llest! O sigui que vol casar-se amb una dona i se n'emporta dues! Ni dot, ni noces, ni res! Ara em veurà!*

La bruixa, que comença a volar, a volar, a volar, a seguir-los. Aleshores, quan ella estava amunt, ella els veia allà, lluny tots tres, diu: *Ara els vaig a matar tots!* Quan el noi veia que la bruixa s'atansava, les altres ja estaven plorant i cridant que *Compte, ara morirem!* El noi va treure el seu bastó, el va posar així i es va posar una gran paret de pedres. La bruixa no la va poder travessar. Aleshores van marxar i van arribar a casa. Els pares, tots contents.

I els van dir: *Aleshores, ¿has portat dues dones?* Va dir: *No.* I li van dir: *Aleshores, ¿qui és la dona que has portat?* Diu: *Ni l'una ni l'altra, cap no és la meva dona. Una és la meva germana carnal i l'altra és la companya de la meva germana; però la tindrè també com una germana. O sigui que vas vendre una filla per qüestió de menjar! ¿No podies cultivar per mantenir la teva família? De manera que ara el meu pare ha de decidir el que ha de fer amb tu, perquè tu ets una dona dolenta.*

Aleshores el pare, van poder treure la mare de casa. Es van quedar els tres fills i el pare.

I la rondalla s'ha acabat⁵².

⁵² Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 26.

Explicada per Francisca Oko Tango, 26/10/86.

Rondalla número 27

Grup: N (Ugula, 2)

Personatge principal: (Ugula)

FUNCIONS:

- situació inicial
- allunyament
- (prohibició)
- (transgressió)
- interrogatori
- informació
- complicitat
- malifeta
- mediació
- principi de l'acció contrària
- partença
- primera funció del donant
- reacció
- recepció de l'objecte màgic
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació
- tornada
- persecució
- auxili

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: (Ugula)
donant: (Ndjambu)
auxiliar: (Ndjambu)
personatge buscat: (Ilombe)
mandatari:
heroi fals:
agressor: (Ngwalezie)
referent:

**Personatges del cicle
contraposats:**

(Ugula) / (Ngwalezie) / (Ndjambu)

Personatges meravellosos: ratolí

Objectes meravellosos: bastó

Temes principals:

dona adient / dona descuidada

casats / solters

amor fraternal

Hi havia una vegada... també apareix Ndjambu amb la seva dona Ngwalezie. Aleshores tenien sistema que els homes, com que no hi havia treball ni especialitat allà, aleshores Ndjambu es quedava amb la seva dona. I, ¿què feia la dona? Anava als rius; als rius es preparen petits rierols, agafen algunes branques i fang; aleshores en fan un rotllo i agafen una palangana i comencen a treure l'aigua que hi ha a dintre, aleshores alguns peixets i llagostes que queden allà, aleshores ja ho agafen per portar-ho a casa i cuinar-ho.

Bé. Ngwalezie va pensar un dia: *Jo, ¿què faré? Avui no tenim res per menjar a casa.* La pobra dona se'n va anar, va matar i va tornar a casa. No va passar un altre dia, doncs ja va agafar l'embaràs. Va donar a llum una noia que es diu Ilombe, «Ilombe ia Ndjambu», que és Ilombe de Ndjambu. La pobra dona ja tenia ja allà els seus treballs. Aleshores va dir: *Avui també he d'anar a la pesca de la manera que jo ho faig.* Va agafar la seva filla, la va carregar, se'n va anar al riu, i allà no podia treballar amb la seva filla a l'esquena, aleshores la va deixar a terra i ella es va allargar uns cinc o deu metres així i feia la seva feina.

Llavors va venir una fantasma, una dona, aleshores va agafar la pobra filla, se la va emportar. Ngwalezie treballava, treballava, sense adonar-se'n. En mirar la seva filla, ja no la veia: *Déu meu, ¿què és el que ha passat? ¿Què faré, i què explicaré al meu marit?* La pobra dona ja anava plorant. Va tornar a casa. Ndjambu li va preguntar, li va explicar tot allò. L'home, ¿què farà? Perquè solament la tenia a ella mateixa, es va aguantar.

Van passar uns dos anys, va agafar un altre embaràs. Va donar a llum un noi. L'home ja anava creixent, creixent. Després el noi va preguntar a la seva mare: *Mare, ¿no tinc germana?* Li va dir: *Tenies una germana.* - *I, ¿on és ella?* Va començar a explicar-li: *Quan vaig anar a la pesca que fem, aleshores vaig deixar la teva germana a terra dormint i no sé el que va passar, si és una fantasma o què, va agafar la teva germana, se la va emportar.* - *Mare, no sé el que he de fer ara. Penso que buscaré manera d'anar a retirar la meva germana.* La seva mare li va preguntar: *¿De quina manera?* - *Mare, espera't.*

El pobre noi es va aixecar, va anar on una medecinaire⁵³ que es diu Etotiya. Va arribar-hi. Li va dir: *No hi ha manera. Li va explicar tot allò. Aquella dona li va preparar tot el que aquella dona coneixia, perquè també aquella dona coneixia el que va passar. Ja sabia que era una dona fantasma qui se la va emportar. Aleshores li va donar tot el que ella sabia. Li va explicar: Quan te'n vagis, arribaràs a un poble. En aquest poble no et poden permetre que tu hi entris. Però, amb aquest medicament, abans d'arribar a aquell poble cal tirar-ne a terra. Aleshores hi entraràs. Trobaràs la teva germana i aquella dona. Si et pregunten, tu has de dir que tu vens en cerca de casament. ¿D'acord? - Sí.*

- *I abans que res: quan buscaràs manera de portar la teva germana, aquesta medicina que et dono, cal tirar saliva dintre d'una palangana; aleshores hi poses unes tres gotes d'aigua més aquesta fulla, et serviran quan escaparàs amb la teva germana, aquesta fulla i la saliva parlaran com la teva germana. Aleshores aquella dona, perquè abans que descobreixi que heu sortit, seria molt tard. ¿D'acord? L'home ho va acceptar.*

L'home anava caminant, caminant, caminant, caminant, fins arribar al poble. Va tirar la fulla, va entrar-hi, va saludar, aleshores ja feliços. Aquella dona li va preguntar: *Tu, ¿què vens a fer aquí? Aquest poble no permet l'entrada aquí. - No, és que he vingut per casar-me. Aleshores gràcies que en aquesta casa he trobat aquesta noia, m'hi vull casar. - ¿T'hi vols casar? - Sí. Bé. Ho va preguntar a la noia, la noia ho va acceptar. Estaven allà tranquil·lament. Una nit d'aquelles, van anar al llit. Aleshores la noia va agafar l'home pel cap. L'home li va treure la mà. Li va agafar la cintura, li va treure la mà: Però, *marit meu, ¿què et passa? Li va dir: No. ¿Tu no saps que ets la meva germana? - ¿La meva germana? ¿Que jo sóc la teva germana? - Sí, ets la meva germana. ¿No t'adones que tu i aquesta dona no parleu el mateix idioma, ni el mateix color no teniu? - Sí.**

Li va explicar tot allò que va passar amb la seva mare. La noia ho va acceptar. Va dir: *Bé. I, ¿quina manera farem? Aquesta dona és terrible i aquí, al costat d'aquesta casa té tres cavalls: xocolata, blanc i negre. I així, perquè el cavall blanc corre molt, buscarem manera d'agafar-lo. Bé. Aleshores es va fer de matinada. Aquella dona va marxar a la seva finca, va venir, va preparar menjar, van menjar, va arribar la nit, se'n van anar al llit. L'home va pensar, va agafar la palangana, les fulles i les salives, va fer de la manera que li va ensenyar el medecinaire. Va dir: Bé. I ara, noia, ¿com hem de fer ara pel cavall? La noia va agafar la clau, van anar-hi, van obrir.*

⁵³ Una medecinaire, Etotiya és dona. Es tracta d'una confusió de l'informador, que ell mateix va esmenar a les frases següents.

Aleshores, en lloc d'agafar el cavall blanc van agafar el negre. Van sortir, van muntar, corrent. Anaven corrent, corrent, corrent, corrent, corrent, corrent, corrent... A la matinada, aquella dona: *Bé, però, ¿per què la meva filla no es desperta a aquesta hora? Malgrat que ella a les sis es desperta!* Va començar a cridar: *Ilombe! Ilombe! Ilombe!* Va dir: *Mare, estic una mica malalta. - I, ¿què et passa? ¿No t'aixeques? - Espera't un moment, m'aixecaré ara. Contesten la saliva i les fulles.*

Bé. La dona estava allà, treballant, treballant. Ilombe amb el seu germà ja no estava a prop, a uns tants quilòmetres. [...] va dir: *Oh! Però, ¿què hem fet? Germana, malgrat que en lloc d'agafar el blanc hem agafat el negre, ¿què és el que farem? Jo sé el que faig: tinc medicament que l'he d'utilitzar.*

Aquella dona va tornar a cridar. Va contestar la saliva. *Eh! En aquesta hora, ja han arribat les deu!* Aquella dona va espatllar la porta, va entrar. Va trobar solament palangana: *Ja ho sabia.* Va obrir la porta d'aquella casa, va trobar el cavall blanc: *Gràcies que han deixat el cavall blanc.* Va muntar aquella dona, corrent, perseguint, perseguint aquella gent, perseguint-los, perseguint-los. En mirar enrera la noia, ja veia com venia aquella dimoniota. Va dir: *Germà, no sé què és el que hem de fer ara. Va dir: Germana, no et preocupis.*

La dona es va convertir en un arbre; el cavall, doncs es va convertir en un ocell; el germà es va convertir, doncs en la mar. L'ocell estava allà, estava allà, estava allà, estava allà, va venir aquella dona, li va preguntar: *Escolta, escolta, tu, ocell: ¿No has vist aquí passar un germà amb la germana aquí, amb un cavall negre?* L'ocell no li feia cas. Tranquil·lament, tranquil·lament. *Jo et pregunto. ¿Què et passa? ¿Ets boig o què?* Aquella dona va tornar. En uns cinc quilòmetres, doncs ja es va convertir ja en persona.

Van muntar en el cavall. Anaven en el cavall, el cavall, ja no tenien què fer. Pegava el cavall: *Vinga, camina, vinga!* Aquella dona, en mirar enrera: *Oh! Allà van! Vinga! Dóna volta ja, perseguint-los, perseguint-los.* Va mirar enrera la noia: *Ah, Déu meu! Ha tornat més.* L'home li va dir que *No et preocupis.* Pum! El cavall es va convertir en mar; la dona, doncs en teranyina; l'home, en un mateix home. Va començar a tirar-lo: *Escolta, tu, senyor: ¿No has vist aquí passar una dona i l'home? Oh! Sense adonar-se'n, ni que li vol contestar. Si no, et pegaré bufetades. Tu, ¿no em sents?* No li feia cas. Va tornar ja la dona. I en uns cinc quilòmetres o més, ja es va convertir més en persona.

Ja anaven caminant, caminant, caminant, caminant. En mirar enrera aquella dona, ja els veia com anaven: *Aquesta vegada, ja no hi ha broma. Jo mataré aquesta gent.* Ja venia corrent, volant. *Oh! Aquí ve aquesta dona!* -va dir la noia.

L'home va dir que *No et preocupis*. El cavall es va convertir ja en una església; l'home, el capellà; la dona, doncs fidels. El pare deia: *Pare nostre que esteu en el cel...* - *Escolta, tu, pare, tu, capellà, ¿no em sents? ¿Aquí han passat dues persones? No li feia cas, solament deia el Pare nostre. Escolta, ¿no m'entens o què? La pobra dona es va cansar de parlar, va tornar ja. Una altra vegada es va convertir en persona amb el seu cavall ja, amb la seva dona allà.*

Anaven corrent, corrent, corrent, corrent, corrent... Aquella dona va mirar enrera, ja hi anava: *Aquesta vegada, ho juro, no hi ha manera. He de matar aquest gent perquè me n'he cansat ja. Aquella dona anava corrent, volant, volant, volant, volant, volant...* l'home va pensar: *Oh! Jo no sé què fer ara. Ja ens falten solament dos quilòmetres per arribar a casa. Va pensar, va mirar enrera. Solament un gran riu que aquella dona no podia passar. Va dir: Fill, gràcies. ¿I què? Que no matis, ni fastiguegis ni maltractis la meva filla. Porta-la i que la cuidis bé. Tindreu més fills i més filles feliços per a vostès.*

L'home va agafar la seva germana, van pujar, van arribar al poblat, gran festa. Va dir: *Mare, ¿has vist? La seva mare va dir: Gràcies, fill meu. La filla li van ensenyar on a dalt, doncs un gran pis. Ja vivien allà feliços, vint i així. Aleshores Ngwalezie, el seu fill, Ndjambu i la filla es van quedar contents en aquell pis⁵⁴.*

⁵⁴ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 25.
Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 14/11/86.

Rondalla número 28

Grup: N (Ugula, 2)

Personatge principal: Ugula

FUNCIONS:

- situació inicial
- allunyament
- (prohibició)
- (transgressió)
- engany
- complicitat
- malifeta
- mediació
- principi de l'acció contrària
- partença
- primera funció del donant
- reacció
- recepció de l'objecte màgic
- desplaçament
- victòria
- reparació
- tornada
- persecució
- auxili

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: (Ugula)
donant: Etotiya
auxiliar:
personatge buscat: Ilombe
mandatari: (Ngwalezie)
heroi fals:
agressor:
referent: Ngwalezie, Ndjambu

**Personatges del cicle
contraposats:**
Ugula / Ngwalezie

Personatges meravellosos: cavall
blanc

Objectes meravellosos:

Temes principals:

mare / fill

morts / vius

amor fraternal

Hi havia una vegada... en aquesta rondalla apareix Ndjambu amb el seu fill Ugula. Aleshores els homes es dedicaven a la finca com en la manera que ho fan. Va pensar Ndjambu que *Intentaré anar a fer la meva finca en un gran bosc que hi ha allà. Allà tindrem millor més menjar i aliment.* Van anar allà amb el seu fill i la seva dona, Ngwalezie de sempre. Van començar a desbrossar la finca. Van tornar a casa.

L'endemà també, amb el mateix treball, van tornar a casa. I també apareix el senyor «Estrella». Va dir: *Però, ¿qui prepara la seva finca aquí? ¿Aquesta gent no sap que aquest bosc és nostre? Doncs, els homes, ¿què feien? Agafaven les herbes tallades i les anaven aixecant a la finca. Els arbres, posant-los a la finca. Tot ple de bosc. L'endemà el Sr. Ndjambu se'n va anar. Ja veia solament el petit camí: Però, ¿qui fa aquesta meravella? Malgrat que nosaltres desbrossant, i ells posant l'herba, aixecant arbres!*

No va passar res, van començar a desbrossar una altra vegada. Desbrossant, desbrossant, desbrossant, fins arribar al mig. Van tornar a casa. L'home amb la seva feina, el senyor Estrella. En arribar: *Però, aquesta gent, quin atrevit que tenen! Va començar a aixecar els arbres i les herbes, tot ple de bosc. L'endemà, el senyor Ndjambu se'n va anar: Però, ¿què és el que passa? Va començar a desbrossar. Va tornar a casa.*

Bé. Va dir aquesta vegada: *Em penso que ho fan a la nit. I jo, avui, he d'intentar anar a la meva finca. I la gent que ho fan, els he de fer alguna cosa.* Va preparar la seva llança, va cridar el seu fill, se n'hi van anar, es van amagar en el bosc. El senyor Estrella venia amb la seva banda; i van començar a aixecar els arbres: *Oh, aixequen-los, vinga, vinga, aixequen-los!* L'home va mirar: *Aquest és el cap. Perquè sempre, en una guerra, si és que mates el promotor de l'assumpte, com el cap, aleshores tot això queda acabat. I, així, he de procurar matar el mateix cap.*

Va tirar la llança. La llança va agafar aquell home en el cor. Va caure. Va començar a cridar: *Oh, oh, oh, oh, oh! Socors, socors, socors!* Tots es van escapar. Solament dos van intentar, van agafar aquell home, el van portar al seu poble. I era un poble dels fantasmes. El van portar allà. L'home va dir: *Aquesta vegada sí que me'n vaig content.* Es van emportar també la llança. L'home no podia enfrontar, d'anar a mirar la seva cara, perquè tenia la seva patrulla. Van tornar a casa. Va explicar a la seva dona el que ha passat.

Bé. El fill va dir: Jo, pare, ho sento molt per la meua llança. No la puc deixar. Jo he de buscar manera d'anar a retirar la meua llança. - Fill, que no ho provis. Aquell poble és terrible. - Ah, pare, deixa'm! Jo sé el que faig. Prepareu-me solament menjar. Veureu i us demostrareu el meu ideal. Li van preparar menjar. L'home anava caminant, caminant, caminant, caminant, caminant, va arribar a un riu. Aleshores es va ficar en un caic, va començar a remar fins a l'altra banda.

En trobar-se a l'altra banda, l'home va pensar: El que he de fer és plorar pel nom d'aquell cap. Si és que ploro, es pensaran que seria un de la seva família, que són del poble on vivia aquell home. Va començar a plorar: Oh, Déu meu! Oh, Déu meu! Oh, Déu meu! És el meu oncle qui han mort! Oh, Déu meu, han matat el meu oncle! Oh, Déu meu, han matat el meu oncle! La gent del poble: Com! Aquest soroll no és el so d'un fantasma. Seria una persona que ve al poblat! Potser han sentit l'assumpte. I es penedeix o lamenta potser el cas del seu oncle. Diu que el seu oncle, el seu oncle.

La gent venia, fantasmes: Calma't, fill! - Calma't, fill! - Calma't, fill! - Calma't, fill! - Calma't, fill! El noi no res, es pegava el cos a terra, saltant: Déu meu, Déu meu, Déu meu, Déu meu! - Subjecteu-lo, subjecteu-lo! Aleshores van prendre seient: ¿Què passa? Va dir: Jo, quan vaig ser al poble, vaig saber que el meu oncle l'han mort. I aleshores la meua mare m'ha enviat que la llança que van llançar al meu oncle, que me la donin. Aleshores ella buscarà manera de fer venjança a aquella persona que li va llançar. - Oh, fill, no hi ha de què preocupar-se, seu. - No res, no vull saber-ho. ¿Qui va matar el meu oncle? - Fill, calma't, calma't, aleshores. - No hi ha de què. Amb la meua gràcia m'emportaré la llança. ¿D'acord? - Sí.

Després, en aquell poblat hi havia un noi allà assegut, que sempre portava la seva escobreta i la pegava al cos; perquè entre les mosques i els mosquits l'anaven picant. Estava allà assegut. Aleshores el noi va agafar la llança. Va dir: Vaig a buscar manera de matar alguns animals perquè a veure si la gent poden menjar. Va agafar la llança aquella. Anaven a la seva trampa. Quan va veure l'antílop, va tirar la llança i va dir: Aquesta llança, llança aquest animal de la manera que el meu pare va llançar aquell home!

Després el noi aquell se'n va enterar. Va dir: Senyors, aquell noi deia: «que llança aquest antílop de la manera que el seu pare va llançar el nostre cap!» - Eh, tu, calla! Aquest noi no pot ser això. ¿Tu no veies la manera com venia plorant? Van començar a pegar el pobre noi: bum, bum, bum, bum! Home, deixeu-lo, deixeu-lo! Aleshores el noi va entrar l'animal a la casa, el van cuinar ja. Després el noi va dir: Bé. Jo intentaré tornar al poblat. Li van donar la llança, l'anaven acompanyant fins arribar al riu.

I els fantasmes tenen manera que no poden passar un riu. I tenien el seu camí especial, però era a tants quilòmetres per arribar al poblat. Aleshores el noi va arribar al riu, va veure el seu caic, va començar a remar fins arribar a l'altra banda. Va començar a dir: *Idiotes sou! Hem guanyat! Jo us enganyo!* Deia: *Ah!* El noi deia: *Ah! ¿Sentiu el que diu aquell noi? Quan jo us deia que el noi aquell deia aquella paraula i no em voleu acceptar!* Van començar a córrer amb la llança per atacar aquell noi. El noi estava ja a l'altra banda del riu. Ja corrent, corrent, corrent, no podien passar aquell riu. Doncs van tornar: *Fill, vine! Tindràs més vida i viuràs feliç!*

Aleshores el noi va arribar a casa seva, va ensenyar la llança a la seva mare i al seu pare: *Fill, que terrible que ets! Que meravellós! Quin miracle que has fet!* Va començar a explicar a la seva mare tot el que passava, que anava enganyant la gent, que anava plorant, que era el seu oncle, fins que va arribar, el van rebre bé, quan els va enganyar, tot això, *I així vaig actuar jo en el perill que anava jo.*

Aleshores la rondalla ja s'ha acabat⁵⁵.

⁵⁵ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 23.
Explicada per Eliseo Bokamba Belika, 13/11/86.

Rondalla número 29

Grup: N (Ugula, 3)

Personatge principal: Ugula

FUNCIONS:

- situació inicial
- allunyament
- informació
- complicitat
- malifeta
- mediació
- principi de l'acció contrària
- partença
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació
- tornada

- mancança
- principi de l'acció contrària
- partença
- desplaçament
- combat
- victòria
- reparació
- tornada
- persecució
- auxili

Esferes d'acció dels personatges del cicle:

heroi: Ugula
donant:
auxiliar: Ndjambu
personatge buscat:
mandatari:
heroi fals:
agressor:
referent:

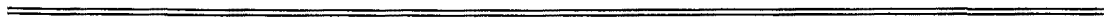
**Personatges del cicle
contraposats:**

Personatges meravellosos:

Objectes meravellosos:

Temes principals:

morts / vius
animals / persones
adults / infants

Hi havia una vegada... En un poble vivia una dona que estava embarassada i ningú no coneixia el seu marit. El dia del part, aquella dona va donar a llum primerament un matxet, seguit d'una llança, una destral i, finalment, un fill. Tota la gent d'aquell poble patia gana, malgrat de tant que treballaven les finques, però no en treien res de gros perquè tot s'ho menjaven els animals. Aquests animals estaven encapçalats per un senglar anomenat «Grabande».

El fill que havia nascut en aquell poble va començar a créixer. I a mesura que creixia el seu matxet s'anava esmolant per sí sol, igual que la llança i la destral. Quan el fill es va fer gran va començar a desbrossar finca; portava el seu matxet i el deixava, el mateix matxet anava tallant l'herba. El mateix que per tombar grans arbres deixava la seva destral i la mateixa destral anava també tallant els arbres.

Va continuar vivint així. Quan sortia a la caça portava la llança; i la mateixa llança sabia que en tal punt hi havia animals. Hi anava i penetrava en diversos animals. El noi va començar a fer una nova vida i tot el que feia resultava per a la gent miraculós. Molts que tenien dubte començaven a acceptar el que el noi deia. Ell va afirmar que en aquell bosc hi havia un senglar que encapçalava tots els grups d'animals que a les hores nocturnes anaven caminant per totes les finques, arrencant les plantacions i aprofitant la collita.

Aquell va dir un dia que va tornar la seva mare de la finca i en arribar a casa no va portar res, el seu fill li va demanar: *I, ¿què menjarem avui?* I ella va dir: *No ho sé. He trobat que a la finca havien arrencat tot el que estava plantat. M'he adonat que han estat allà els senglars, perquè la seva manera d'arrencar la terra és diferent d'altres animals: diversos animals ho fan amb les potes, però el senglar ho fa amb la seva boca.* Aleshores el noi va preparar la seva llança, alguna cosa de menjar, i a la nit va anar al bosc.

Es va amagar a una banda de la finca i no va veure res. Ho va fer tres vegades i no veia res. Com que aquells animals ja no tornaven a aquella finca perquè s'havien acabat tot el que hi havia. El noi va començar a desbrossar-ne una altra de nova. Després de desbrossar va tombar els arbres i l'endemà al matí, que la seva mare hi anava per començar a plantar-hi, va veure que els arbres estaven aixecats una altra vegada.

Va tornar a casa i ho va explicar al seu fill. El seu fill va dir que això era impossible, que un arbre tombat no es pot aixecar una altra vegada. El que sí, poden créixer algunes branques fins arribar a ser grans arbres una altra vegada; però el que està tombat no es pot tornar a aixecar. El noi va anar al bosc acompanyat de la seva mare i va veure que tots els arbres que havia tallat estaven aixecats. Van tornar a casa. Ell va reunir la gent del poble perquè anessin allà, i ningú no acceptava perquè tenien molta por.

Però ell se'n va anar sol. En arribar al bosc, no va veure tampoc res. Va tornar a casa. L'endemà al matí va tallar els arbres. I després de tallar-los es va quedar allà al bosc, esperant la nit. A mesura que el dia s'anava fent fosc, ell preparava un lloc per amagar-se. Quan va arribar ja la nit, ell es va quedar en aquell lloc, amagat. En poca estona va començar a sentir sorolls com si arribessin gent parlant. Com que era un ramat molt gran de porcs encapçalat pel famós porc Grabande.

Van arribar allà i venien dient i tirant un medicament: *Ells tallant els arbres, nosaltres posant-los dempeus una altra vegada. Ells tallant els arbres, nosaltres posant-los dempeus una altra vegada. Ells tallant els arbres, nosaltres posant-los dempeus una altra vegada.* Venien dient aquestes paraules contínuament; i a mesura que deien les paraules tirant el medicament, els arbres s'anaven aixecant. El noi va veure això i es va acostar una mica més cap a l'esbart de porcs. En tirar la llança al porc que encapçalava el grup, la llança el va tocar i no va arribar a travessar-lo en dues parts. Però aquell animal, juntament amb els altres, van córrer emportant-se'n la llança amb ells.

El noi va tornar a casa seva i l'endemà va reunir la gent del poble. Es van ficar per tot el bosc buscant a veure si trobarien aquell porc mort per alguna banda, i no. Van passar uns quants dies i el noi va anar a un vell que vivia solet en el bosc i li va preguntar: *Ancià, ¿què és el que jo faria per resoldre aquest problema?* I l'home li va dir: *Les coses d'avui us molesten perquè no voleu tractar amb els grans. Sempre dieu que el nostre temps ha passat i han de passar totes les nostres coses. És veritat, però cal anar amb compte perquè tenim moltes coses en el record.* Aquell vell li va explicar el camí que havia de seguir per arribar a aquell poble. Li va donar un cavall blanc i li va dir que portés tres bosses grosses: una plena de carbasses, una altra plena de cacauet i una altra plena de blat de moro.

El noi va anar a casa seva i la seva mare li va preparar aquestes coses. Va començar a caminar a poc a poquet. Va passar uns quants dies de camí fins que va arribar al poble on anava a buscar el porc. Quan va arribar a aquell poble, aquell porc era allà com a persona. Doncs va trobar que la gent estaven allà tristos, perquè era la mort del que manava al lloc, el porc anomenat Grabande.

El noi, quan s'apropava al poble segons el que li va dir el vell, va començar a plorar: *Oh, Déu meu, oh, Déu meu! Com em quedo ja a la vida! El meu pare és mort, jo era el seu únic fill! Ell és mort ara i em quedo sol!* La gent van sortir de la casa corrent i van anar a buscar el noi, calmant-lo que no continuï plorant. És el que passa sempre a la vida. El noi va entrar a la casa i tots li tenien molta estimació, pensant-se que era el fill del seu cap. A la casa que van deixar al noi viure, hi havia dues persones allà: un cec i un tartamut. El mut solament s'hi veia, i no hi sentia, tampoc no parlava; i el cec hi sentia i parlava, però no s'hi veia.

Van fer tot el que va passar allà i van presentar al noi la llança que havia mort el seu pare. Com que no era el seu pare, sinó que la llança sí que era seva i és ell qui va matar aquest home. Aleshores el noi va demanar que li donessin la llança perquè anés a buscar carn⁵⁶, perquè la gent que eren allà no tenien res per menjar. Li van donar la llança i ell va començar a anar al bosc. Uns van sortir i van dir: *¿Per què aquest ha de portar la llança?* I ell va dir: *Jo sóc fill d'aquest que està en pau descansi. I no es pot celebrar aquesta defunció sense aliment. Aquest és el nostre costum. La gent ho van acceptar.*

Ell va anar al bosc i l'acompanyaven el mut i el cec. I quan el noi llançava un animal, tirava la llança vers un animal, deia: *Tan debò, si no vaig ser jo qui va matar Grabande!* La primera vegada que ho va dir no se'n van adonar. La segona vegada, el cec, que hi sentia, ho va sentir i va dir al mut: *Aquest noi diu que és ell qui va matar Grabande!* El mut li va dir: *Calla, home. ¿Com, aquest noi, pot matar el seu pare? ¿Tu creus que sent això possible ell s'acostaria aquí on som?* Aleshores el cec li va dir: *Compte, que tu no hi sents, jo sí que hi sento.*

El noi va continuar dient això fins que va matar tots els animals. Van tornar al poble. Van deixar els animals. Tota la gent estaven contents que aquell noi era valent. Aleshores, a la cuina, el cec va dir al mut que *Jo vaig a dir al públic el que el noi deia en el bosc.* I el mut li va dir que *No és veritat, perquè el noi no ho ha dit ni ho pot dir.* Van començar a pegar-se tots dos a la cuina, el cec i el mut. I es van matar tots dos.

Aquell jove, a l'hora de la nit, va sortir i va agafar el seu cavall, perquè ell sabia que la gent d'aquell poble eren fantasmes. A la nit es convertien en senglars i de dia tenien cos de persones, però no eren vertaderes persones. El noi va començar a caminar de nit. I l'endemà al matí la gent el van buscar perquè anés una altra vegada a la caça. I no el van veure.

⁵⁶ Per anar a caçar.

Van trobar que el cec i el mut eren morts a la cuina. I van dir que *Segur, aquell noi els ha mort, ha robat la llança i s'ha escapat*. La gent del poble, aquells fantasmes d'allà, van sortir corrent darrera el noi. Com que tenien facilitat de córrer a l'aire lliure⁵⁷, avançaven molt més que no pas ell. En poca estona, el noi va retardar la vista i va veure que aquella gent estaven molt a prop d'ell. Gairebé l'aconseguien ja. Va ficar la mà a la bossa de cacauet i els va tirar un grapat de cacauet. Els fantasmes estaven contents menjant gra per gra, i el noi avançava.

A la casa la mare es va quedar amb una ampolla que tenia un senyal important: l'ampolla estava dividida a la meitat: la part de baix era de color vermell, que significava sang o perill, i la part de dalt era de color blanc, que significava que el noi era encara amb vida. Però aquella ampolla ja es veia vermella fins a prop de la boca.

El noi corria i els fantasmes darrera seu. A mesura que s'atansaven els tirava cacauet. Els tirava blat de moro, els tirava carbasses, i es quedaven allà menjant i ell avançava. Fins que va arribar al seu poble. La gent del poble el van abraçar amb molta estimació i es van posar contents de la llança.

Des d'aquest moment es va començar a cultivar altra vegada la terra i ja abundava el menjar. La paraula del vell que vivia al bosc va ajudar el poble sencer⁵⁸.

⁵⁷ Volar.

⁵⁸ Jacint Creus, *Cuentos de los ndowe de Guinea Ecuatorial*. Rondalla número 24. Explicada per Rogelio Cristian Dikabo, 30/01/87.